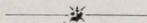

MAGYARORSZÁG
ÉS A CAMBRAYI LIGA.

MAGYARORSZÁG
ÉS
A CAMBRAYI LIGA.

1509—1511.

FRAKNÓI VILMOSTÓL.

BUDAPEST.

1883.

276746

Különnyomat a »Századok« 1882. folyamából.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Budapest, 1882. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

I.

A hanyatlás és felbomlás kora, mely hazánkban Mátyás halálára következék, nyugati Európában nagy események és századokra ható alakulások kora vala.

Új eszmék, új hatalmi törekvések, új államok emelkednek ki a középkor romjaiból. Az átalakulás e folyamat hatalmas uralkodók s a társadalom minden rétegében feltűnő nagy szellemek vezetik, irányozzák, siettetik.

És Magyarországon éppen ekkor tehetetlen király foglalja el a trónt, szűkkeblű önzés környezi azt. A Hunyadyak, nem egyszer szerencsétlen, de mindig magas czélokra irányult politikája: a pillanat által sugallott expediensek, apró cselszövények és kúfár szellemű alkudozások színvonalára süllyed.

Mindazáltal, habár odáig jutott az ország, hogy mint szövetséges hasznos, mint ellenség veszedelmes lenni megszűnt, területének földrajzi helyzeténél és a nemzet régi dicsőségének híré-
nél fogva, még mindig tényező, melylyel az európai politika vezérférfiainak számolniuk kell.

Mikor tehát az Olaszország birtokára s általa az európai hegemoniára áhító uralkodók, Miksa császár és XII. Lajos francia király, — felfüggesztve versengésüket — a leghatalmasabb olasz állam, a velencei köztársaság megsemmisítése és területének felosztása czéljából, 1508. december 10-én, *Cambrayben* szövetségre léptek:¹⁾ Magyarországot is bevonták ter-
veik körébe. Azon elvet mondva ki, hogy a Velence által idők

¹⁾ Le Glay. Negotiations entre la France et l'Autriche (Paris 1845.) II. 225—243. l.

folytán elfoglalt birtokrészek régi birtokosaikra visszaszállanak: felhívták II. Ulászló királyt, hogy a ligához csatlakozva, a magyar koronának Velence kezeire jutott melléktartományát, *Dalmátiát* foglalja vissza,¹⁾ a mi által súlyos csapást mérne a köztársaság hatalmi állására és világkereskedelmi érdekeire.

A két uralkodó, az 1509-ik év elején, követeket küldött Ulászlóhoz;²⁾ azon reményben, hogy ajánlataik őszintesége és megbízhatósága iránt, kétség a magyar udvarnál nem fog fölmerülni. XII. Lajos, *Candalei Anna* királyné által, közel rokona Ulászlónak, mindig jó akaratot mutatott iránta. Miksa és a magyar király között is benső barátság váltotta fel a korábbi ellenségeskedést; már tervben volt a kettős házasság, mely a »felix *Aus tria*«-nak biztosítandó volt a magyar korona birtokát, miután fegyver hatalmával hiába erőlködött azt megszerezni.

Azonban előre volt látható, hogy nem fognak célzt érni. A király, nejének halála óta, az erély és kezdeményezési bátorságnak azt a csekély készletét is elvesztette, a melyet a trónra magával hozott. A főurakban hiányzott az ambíció, még inkább az áldozatkészség. A zilált viszonyok és a pénzügyi zavarok közepett, mikor a törökök ellenében se tudták megvédeni az ország területét, új foglalásokra gondolni se lehetett.

¹⁾ Ismeretes, hogy Dalmátiát Kálmán király csatolta Magyarországhoz. A bizanczi császárok és Velence ismételve tettek kísérletet ezen tartomány meghódítására. Velence tényleg elfoglalt több várost és szigetet. Nagy Lajos 1357. kényszeríté, hogy azokat visszaadja, és igényeiről ünnepélyesen lemondjon. Zsigmond alatt Velence ismét terjeszkedni kezdett Dalmátiában, 1409. Nápolyi László ellenkirálytól megvásárlá Zárárt és az ő jogait Dalmátiára, melyet lassanként egészen hatalmába ejtett. Mátyás király fenntartotta jogait, de nem volt képes azokat érvényre emelni.

²⁾ A velencei köztársaság franciaországi követe már 1509 január 18-án jelenti, hogy a francia király *Boglion* (?) Ádámot küldi Magyarországba. A signoria ezt január 27-én megírja a magyarországi ügynöknek. (A jegyzék a velencei állami levéltárban.) Mikor érkezett meg, arról nincs tudomásunk. Ulászló király 1509. július 12-én kelt leveléből tudjuk, hogy Miksa követe ezen év *első felében* háromszor jelent meg udvaránál; így tehát valószínű, hogy először januárban vagy februárban jött. (A levél Katonánál. Hist. Crit. XVIII. 571. l.)

Mindehhez még az járult, hogy 1508 őszén a pestis kezd az országban pusztítani. A király egy ideig Pozsony- és Nagy-Szombatban tartózkodott, majd (1509) február havában Csehországba ment, s az egész esztendőt ott töltötte. Csak kevés magyar kísérté. A főpapok és urak, a gyilkos kór elől bujdosva, székhelyeiken, birtokaikon elszigetelve éltek. A főváros elhagyatva állott. Nagyobb horderejű elhatározásokról ezért is nem lehetett szó.

És Velence se várta be tétlenül a fenyegető vést.

A mint a cambrayi liga létrejöttéről értesült, a legnagyobb erélylyel látott a hadikészületekhez, és ugyanakkor a diplomácia minden eszközét felhasználva, azon volt, hogy az ellene szövetségelt uralkodók igyekezeteit az európai udvaroknál megghiúsítsa.

Magyarország és a velencei köztársaság között ez időben a legjobb viszony állott fenn. A két állam ugyanis, egy évtized előtt (1500) szövetséget kötött a török ellen indítandó háborúra; a signoria százezer arany évi segélyt ajánlott II. Ulászlónak. És bár a háború nem jött létre, sőt a köztársaság (1502. végén) a portával békét kötött, a magyar udvar barátságát biztosítandó, a segélypénz fizetését nem szüntette meg. 1504. február 15-én új szerződést írtak alá, a melynek értelmében a köztársaság évenként 30,000 aranyat fizet; anélkül hogy a király pozitív kötelezettségeket vállalna.¹⁾

E mellett Velence szüntelenül gondot fordított arra, hogy a legbefolyásosabb magyar államférfiakat, különféle előnyök és szolgálatok, ajándékok, kitüntetések, ígéretek által megnyerje. Legszorosabban Bakocs Tamás esztergomi érseket csatolta magához. Ez a bíbor és a patriarkai méltóság elnyerését leginkább Velence közbenjárásának köszönheté. Sőt a signoria, kiismerve határtalan nagyravágyását, nem habozott, előbb általános phrások-, kétes értelmű czélzásokkal, majd határozott ajánlatokkal, kilátást nyitni, hogy pártfogása által Szent-Péter trónjára emelkedhetik.²⁾

¹⁾ Lónyay Albert. velencei követségei. Történelmi Tár. XXII. 4. s. kk. II.

²⁾ Bakocsnak, a pápai trón elnyerése érdekében, a velencei köztársasággal folytatott tárgyalásairól más helyen részletesen kívánok szólni.

A horvátországi urak nagy része Velenczének, úgy szólván, zsoldjában állott. Szerződészerűen meghatározott számú fegyvereseket állítottak a köztársaság zászlai alá.¹⁾

A kereskedelmi összeköttetés sokféle szálai is kapcsolatot képeztek a két állam között.

És míg egyéb hatalmak megelégedtek azzal, hogy követeket esetről-esetre, mikor fontos érdekek kívánják, küldik a magyar udvarhoz; Velenczének itt állandó diplomatiái képviselte volt. Majd magasabb állású követek, majd legalább titkári rangban levő ügynökök váltották fel egymást; folytonosan érintkezésben állva a politikai körökkel, figyelemmel kísérve az események fejlődését, és pontos jelentéseket küldve. Az 1506-ik év őszi hónapjai óta *Guidoto Vincze* titkár képviselte a signoriát. Bár a diplomaták azon szerényebb fajához tartozott, kik csak a mások eszméinek valószínűsítésére képesek, nem mindennapi ügyessége, tapintata által jó szolgálatokat tudott tenni hazájának, és a magyar urak körében közkedveltségnek örvendett.²⁾

A signoria, mihelyt a cambrayi tárgyalások eredményét megtudta, sietett Guidotot utasítani, hogy a magyar királyt, a primást és a köztársaság iránt jóakarató urakat az »Olaszország kárára és vesztére« czélzó szövetség létrejöttéről tudósítsa, figyelmeztetve őket, hogy abból az egész kereszténységre, különösen Velenczére és Magyarországra »a kereszténység ezen védfalaira« súlyos bajok és nagy veszedelmek fognak származni. Egyúttal megbízta őt, hogy, ha Velence ellenségei kísérletet tennének a magyar királyt részökre vonni, minden erejéből azon legyen, hogy ne érjenek czélz.³⁾ Majd néhány nappal utóbb, mikor tudósítás érkezik Velenczébe, hogy a francia király követet küld Ulászlóhoz, Guidoto parancsot kap, hogy Bakocs bíbornok tanácsát kérje ki aziránt, mikép lehessen az ellenséges befolyást ellensúlyozni.⁴⁾

¹⁾ Marino Sanudo munkája erre nézve sok részletet tartalmaz.

²⁾ Pasqualigo 1500. június 7-én jelenti Guidotoról: »La Regia Mtá . . . cum tutti questi altri Signori, per haverse lui portato, per tutto il tempo che l'e sta nela Corte cum prudentia et grande dexterità cum ognunt, lo ha havuto molto grato et accepto.«

³⁾ A Signoria 1509. január 20-iki jegyzéke.

⁴⁾ Sajnos, a Velence és Magyarország között 1509. első felében

Ez egyelőre nem volt nehéz feladat. A Prágában tartózkodó király szokott közönyösségével fogadta a csábító ajánlatokat. Magyarorszában a hangulat Velencének kedvező volt, és Guidoto (ápril havában) azzal bízathatá a signoriát, hogy Magyarország részéről még segítségre is lehet számítani. Ugyanakkor a király More Fülöpöt Velenczébe küldé, hogy ott az évi segély számlájára pénz eszközjön ki.¹⁾

II.

Azonban ekkor fordulat áll be, úgy az általános helyzetben, mint a magyar udvar állásában.

II. *Julius pápa*, a szövetkezett hatalmakkal és Velenczével folytatott hosszas tárgyalások után, (1509. mártius 23-án) ünnepelesen kinyilatkoztatá, hogy a ligához csatlakozik. És míg hadai a Romagnaba nyomultak, a signoriát, — az egyház birtokainak elfoglalása, a kegyúri jogok kiterjesztése, az egyháziak megadóztatása miatt, — átokkal sújtotta.²⁾

Velence nem csüggedt. Lázas buzgalommal folytatta a fegyverkezést. És a pápa ítéletétől az egyetemes zsinathoz föllebezett. Tiltakozását — május elején — megküldé Bakocs bibornoknak is, mint a patriárkák egyikének, a kik, ekkor már hatályon kívül álló, régi kánonok szerint fel voltak jogosítva az egyetemes zsinat egybehívására.³⁾ Azonban a magyar primás természetesen óvakodott bármit tenni ez ügyben.

folytatott tárgyalásokról csak gyér adatok maradtak ránk. Guidoto idézett jelentését se ismerjük. A signoria 1509. május 18-iki válaszában utal arra. »Et perche ne le lettere tue, da nuy ricepute, le ultime de lequale sono de di XX. del preterito, habiamo annotato il tuo discorso, che el se possi haver da questo regno qualche favor, mediante la loro utilita. . . .«

¹⁾ Guidoto május 2-án kelt jelentése, melynek csak a Marino Sanudo munkájában fenntartott kivonatát birjuk. (Történelmi Tár, XXIV. 157. l.)

²⁾ Brosch. Papst Julius II. und die Gründung des Kirchenstaates. (Gotha 1878.) 161. s. kk. II.

³⁾ Marino Sanudo 1509. május 5-re feljegyzí: »Et è da saper, per il Consiglio X. per avanti fo expedito uno Corrier in Hungaria con la appellation in buona forma al Cardinal Istrigoniense a Patriarca di Con-

Ezalatt a francia király megkezdte a háborút. Hadai átkeltek az Addán, és május 14-én *Agnadellonál* eldöntő győzelmet vívtak ki a köztársaság serege fölött.¹⁾

A signoria előre látva, hogy vereségét úgy a harczy mezőn, mint a diplomatia terén ellenségei ki fogják zsákmányolni, magyarországi ügynökéhez küldött tudósításában az ütközetet teljesen jelentéktelennek tünteté fel. Ugyanakkor meghagyta neki, hogy a magyar királyt és az urakat XII. Lajos vállalkozásának veszedelmes voltáról győzze meg; minthogy az határtalan nagyravágásában, nem fog megelégedni Olaszországgal, világuralomra törekszik, és miniszterét, Amboise bíbornokot, a pápai trónra készül emelni; amely terveit könnyen valósíthatja, ha azokat idején meg nem hiúsítják.²⁾

Ekkor Velence megelégedett azzal, hogy Magyarország nem csatlakozik ellenségeihez. Most erkölcsi és katonai támogatására is szüksége vala. Felhatalmazást kért, hogy Magyarország területén ezer lovas fogadhasson. Ez ügyben főleg a primás közbenjárását is igénybe vette.³⁾

Azonban Guidoto nem volt képes czélt érni. A primás, a nádor és a többi urak arra szorítkozának, hogy részvétöket nyilvánítsák a Velenczére nehezedett csapások fölött, és biztossítsák

stantinopoli.« És május 8-ra: »Etiam in Hungaria fo expedito la appellation al Cardinal Istrigoniense Patriarcha di Constantinopoli, qual chiamato tre Episcopi pol lui chiamar il futuro Concilio et suspender questa excommunicatione.«

¹⁾ Romanin. Storia documentata di Venezia (Ven. 1856.) V. 207. l.

²⁾ »Li grandi disegni et cupidità del prefato Re de Franza, non solum de sottoponersì tutta Italia, cum far Pontefice il Cardinale Rhoano, ma di farse Monarcha del Universo.« A francia bíbornok pápaságának rémképével, bizonyára főleg Bakocsa akartak hatni.

³⁾ Velence a lovasoknak fejenként négy ducát havi zsoldot, a parancsnoknak négyszáz ducát évi fizetést ajánl. Az ügynöknek ez iránt a primással kellett előlegesen szólni »premesse quelle parole, che siano indicative de lo amor portamo a Sua Rma Signoria et de la existimatione fa la Signoria nostra lha facto in ogni tempo et fa de la persona sua...« A május 18-iki jegyzékben, a melynek végén áll: »Et scribantur littere eidem Secretario, quod aget gratias Rmo Cardinali Strig., pro communicatione ei a Rma ipsius Dominatione facta.

arról, hogy minden lehető megtesznek az ellenség törekvéseinek meghiúsítására.¹⁾

Ennek következtében a signoria következő utasításában a katonai segítségről már nem szól. A követnek oda kell működni, hogy a király a pápánál és Miksánál, a béke helyreállítása érdekében, közbenjárjon.²⁾

Ez alatt, az agnadellói ütközet után, Miksa és Lajos követi ismételve felkeresték Ulászlót.³⁾ Ez július elején a pápától is vett levelet, melyben felhívja, hogy haladék nélkül indítsa meg a háborút és foglalja el Dalmatiát, melyet a köztársaság szárazföldi birtokaiból még egyedül tartott meg; mert ezenkívül uralma már csak a város területére szorítkozik »és ezzel is időközben, ki tudja mi történt.«

A király a folytonos sürgetéseknek nem bírt ellenállani. Július 12-én Czobor Mihály kamarást és bodrog-megyei főispánt Prágából Magyarországra küldötte. Átala rendeletet bocsátott a legelőkelőbb főpapok- és főurakhoz, hogy Budán tanácskozmányra gyűljenek össze, és megfontolva »a magyar korona jogainak érvényesítésére kínálkozó alkalmat, melynél kedvezőbb soha sem fordult elő és soha sem fog előfordúlni,« a teendők iránt tanácskozzanak.⁴⁾

A pápa, Miksa és a francia király követi a magyarországi urakra is kiterjesztették figyelmöket. És sikerült többeket megnyerniök. Perényi Imre nádor állott Velence magyarországi ellenségeinek élére, és sürgetni kezdé Dalmátia visszahódítását.⁵⁾ De az ország első zászlósánál jelentékenyebb előnyöket ígért a szövetségeseeknek: *Szalmári György* pécsi püspök és királyi can-

¹⁾ Guidoto július 18-iki jelentését resumálja a signoria augusztus 7-iki jegyzéke.

²⁾ Az augusztus 7-iki jegyzékben.

³⁾ Guidoto július 5-én Budáról jelenti (a Sanudo-féle kivonat szerint) »Il Re di Franza e gli altri, maxime il Papa, non cessano instigare esso Re contra di nui, et voglii romperne in Dalmatia.«

⁴⁾ A király július 12-én kelt levelét közli *Pray. Annales. IV. 334. Katona. XVIII. 571. l.* (Eredetiye az orsz. lev. dipl. osztályában.)

⁵⁾ *Guidoto* augusztus 9-iki jelentésében (Sanudo kivonata szerint) írja: »Quelli Signori hanno mal animo contra la Signoria nostra, maxime il Conte Palatino, voria quel Re ne rompesse.«

cellár támogatása. Régtől fogva irigy vetélytársa és esküdt ellensége a primásnak, örömmel ragadta meg ezt az alkalmat, hogy őt megalázza és hatalmát aláássa.¹⁾

A szövetséges uralkodók mit sem mulasztottak el, hogy a primást is a magok részére vonják; Miksa, XII. Lajos és ennek minisztere, Amboise bíbornok, hízelgő leveleikkel keresték fel. Fényes ajánlatokat tettek neki. Majd, miután ezek hatástalanok maradtak, fenyegetésekkel léptek elő. Sőt a pápa értésére adta, hogy ha nem szűnik meg a kiközösített köztársaságot pártolni, magára vonja a szentszék haragját, és minden méltóságától meg fog fosztatni.²⁾

A pápa egyúttal más irányban is hatott a magyar urakra. Erőtéljes és nagyratörő lelkének egész hevével karolta fel a tervet, melylyel több elődje siker nélkül foglalkozék: a keresztény hatalmak élén a törököt Európából kiűzni. A Borgiák által compromittált pápaság politikai és egyházi állásának emelésére ez látszott a legméltóbb és legbiztosabb eszköznek.

Most feljogosítva hitte magát arra a reménységre, hogy a cambrayi liga tagjai, mihelyt a Velence ellen indított háborúnak vége lesz, készséggel fogják haderejüket, a magasztos czél valósítása végett, rendelkezésére bocsátani. Bizalmas társalgásban már kijelölte a közel időpontot, a mikor az Aja Sophia kupolája alatt fogja a szent mise áldozatot bemutatni.³⁾

¹⁾ Szakmári magatartására a később előadandó részletek vetnek világot.

²⁾ Guidoto 1510. február 11-iki jelentése. És Bakocs, utóbb, 1510 május 24-én a velencei követnek előadta: »Il Pontefice . . . mi menazo piu volte de privarme de tute le dignità mie. El Re de Romani per indurme a i soi desiderii mi fece assai oblatione, et visto ch'io persisteva in proposito mi fece assai menaze . . . El Re de Franza et el Cardinal de Roan anche me scrisseno, . . . che se io non prestasse favor a lor liga, ben presto me ne penteria.«

³⁾ II. Julius pápának Ulászló királylyal folytatott levelezését nem ismerjük. A lengyel királyhoz 1509 július 28-án írt levelében részletesen kifejti terveit, megemlítve, hogy »aderit et . . . Uladislaus Hungarie et Bohemie Rex . . .« És 1509-ben Rómából a lengyel udvarhoz intézett levélben olvassuk: »Audivimus nos Pontificem dicentem: si debellabit Venetos, sicut sperat, quod a die nativitatis ventura ad aliam diem nati-

Ezzel Velence magyarországi ellenségeinek új fegyvert adott kezébe. Azt hirdethették, hogy csatlakozva a ligához, nemcsak Dalmátiát szerezik vissza, de siettetik az ozmán hatalom megtörését is.

Augusztus második felében, Budán tartatott meg a király által elrendelt tanácskozmány. A pápa, a német király és a francia király ügynökei Prágából lejöttek, hogy a háború megindítása érdekében működjenek. Dalmátia visszahódítása és a török elleni hadjárat ügye együttesen tárgyalatott.

Azonban Velence barátai, és első sorban a primás, épen a török veszélyt használták fel, hogy az urakat, kikben a harcziás hajlam különben se volt erősen kifejlődve, a béke fenntartásának szükségességéről meggyőzzék.

Magyarországban rég megszokták már az egyesült keresztény hatalmak nagy hadjáratát szép ábrándnak tekinteni. A humanismus retorikájának mesteri művei, melyekkel Cesarini Julián utódai a magyar királyok és rendek előtt felléptek, tapsokat bőven arattak ugyan, de bizalmat már nem keltettek.

Ellenben kétségtelennek látszott, hogy mihelyt Magyarország Dalmátiát megtámadja, Velence a törökök segítségét fogja igénybe venni. Arra pedig, hogy a törökök ellen háborút viseljenek, az ország rendei se készek, se hajlandók nem voltak.

Mindazáltal a pápa és a két király ajánlatait és felhívását, a tanácskozmány egyenesen visszautasítani nem akarta. Így tehát mindkét párt készséggel fogadott el egy közvetítő javaslatot, mely teljesen szabad kezet biztosított. Elhatározatott, hogy követek fognak küldetni a pápához, továbbá a német, francia és spanyol uralkodókhoz, oly czélból, hogy a török ellen indítandó hadjárat tárgyában határozott tudósításokat hozzanak. Együttal II. Ulászló is felkérte, hogy, tekintettel a fenforgó ügyek fontosságára, mielőbb jöjön vissza az országba.¹⁾

vitatis alterius anni, missarum solemnium sit celebraturus Constantinopoli. « (Acta Tomiciana. I. 46. és 49. ll.)

¹⁾ A budai tanácskozmányról Guidoto augusztus 27-iki jelentésének Sanudonál fenntartott kivonata értesít: »E sta fato la Dieta e parlamento di quelli Baroni . . . E fu proposto zercha a intrar in la liga di Chambray et esser contra il Turcho. Chome li oratori sono li dil Re di

Ezzel a signoria is meg volt elégedve, és Bakocs bibornok fáradozásainak tulajdonítva az eredményt, a köztársaság háláját fejezte ki neki.²⁾

E közben a szövetséges uralkodók lassúsága és kölcsönös féltékenysége megmenté az enyészet szélére jutott köztársaságot, melynek egyik hadvezére (július 17-én) visszaszerezte Paduát; míg egy másik hatalmába ejté a mantuai örgróf személyét.

A signoria ennek daczára nem bízta el magát. Alkudozásokba bocsátkozott a pápával és a spanyol királylyal, hogy őket nagy engedmények árán, a ligától elvonja; és még nagyobb gondot fordított arra, mint előbb, hogy Magyarországnak a ligához csatlakozását megakadályozza.

E célból augusztus végén elhatározta, hogy külön követet küld Magyarországba. A senátus választása Pasqualigo Péterre esett, előkelő patriciusra, ki a korábbi években Aragoniai Ferdinánd és Miksa udvaránál képviselte volt a köztársaságot, és így ezen uralkodók tervei megghiúsítására kiválóan alkalmasnak látszott.¹⁾

Guidoto utasítást kapott, hogy a követ részére a királynál biztos kíséretet eszközöljön ki.²⁾ És mivel erre vonatkozó tudósítása késett, a signoria pedig nagy súlyt helyezett arra, hogy a követ mielőbb megkezdje működését, Pasqualigo már október 12-én, nyolcz tagból álló kíséretével, hajóra szállott.

Romani et Franza et noncii dil Papa. Hanno exposito a recuperar il suo tien Venetiani; dicendo la Dalmatia era dil Regno di Hungaria et e bon recuperarla. Tamen non si vol correr a furia, perche la Signoria moveria Turchi contra Hungaria e saria meter in preda l'Hongaria. E perho e bon mandar oratori al Papa, al Imperador, a Franza e Spagna, e saper che liga e questa, et si e contra il Turcho e che cosa. Et cusi fo concluso, questa opinion esser bona. Et eleveno in dita Dieta li oratori . . . «Hogy Dieta alatt tanácskozmány, nem országgyűlés értendő, kiténik a királyi meghívó levélből, mely csak »urak«-ról szól, miként Guidotonál is csak »baroni« említetnek.

²⁾ A signoria 1509 september 11-iki jegyzéke. A doge külön levélben kívánt volna köszönetet mondani, s ezt azért nem teszi, mert futárai gyakran elfogatnak s nem akarja a primást compromittálni.

¹⁾ Pasqualigo életrajza *Giovanni degli Agostini* ily című munkájában: »Istoria degli Scrittori Veneziani.« (Velence, 1754.) II. 303 — 15 ll.

²⁾ A signoria 1509 september 1-én kelt jegyzéke.

Feladata ugyanaz volt, a mi Guidotóé. Oda kellett hatni, hogy a Magyarország és Velence között fennálló szövetség továbbra is fenntartassék; kieszközölni, hogy a magyar király, követeket küldve a Velence ellen egyesült hatalmakhoz, a háború megszüntetése és az egyetemes béke helyreállítása érdekében működjék.¹⁾

A quarnerói öbölben dúló viharok által nyolcz napig hányattatva, s nagy veszélyeket kiállva, Pasqualigo octóber 25-én ért a serizai kikötőbe, a hol két hétig kellett várakoznia, míg Corbaviai János gróf, Velence híve, a fegyveres csapatot egybegyűjté, a melynek fedezete alatt az ország fővárosába indúlhat. János gróf novigradi várában a horvát főurak fényes gyülekezete fogadta: Zrinyi Miklós, Blágay Antal, Marsinszky György grófok és mások, mintegy 450 lovassal. Ezeknek kíséretében folytatá útját Zágráb felé.²⁾

Az urak felhasználták az alkalmat arra, hogy szolgálataikat ajánlják a signoriának. A követ abban a véleményben volt, hogy az ajánlatokat el kell fogadni; mert kis áldozattal, évi 3000 ducát költséggel le lehet kötelezni mindannyit, és így biztosítékot szerezni arra nézve, hogy Magyarország nem fog háborút indítani Dalmátia ellen.³⁾

November 15-én érkezett Zágrábba. Reméllé, hogy kevés nap elteltével rendeltetési helyén lesz. De hónapok múltak el, míg óhajta teljesült.

¹⁾ Az 1509. október 9-ikén kelt utasítás a velencei állami levéltárban.

²⁾ *Pasqualigónak* Magyarországból a dogéhoz intézett követjelentései fogják a jelen tanulmány legkiválóbb forrását képezni. A mohácsi vést megelőző időkben Magyarországra küldött velencei követek jelentései közül csak Pasqualigóiéi maradtak fön, egész kiterjedésök és teljességökben. A többiekét Marino Sanudo világkrónikája csak rövid, hézagos kivonatokban őrizte meg. Pasqualigo nagyérdekű jelentései egy kötetbe összefoglalva, a velencei városi Múzeum (Museo Civico Correr) kéziratárában vannak elhelyezve. Eddig kiadatlanok és e helyen használatnak fel először. 1509. október 18-ától 1512. augusztus 9-ig érnek. Számuk 254-re megy. Ezekben vannak mellékelve azon levelek, a melyeket Pasqualigo másokhoz és a melyeket Bakocs, a nádor sat. Pasqualigóhoz intéztek.

³⁾ Pasqualigo útközben, 1509. október 18. november 8-ig tiz jelentést küld a dogéhoz.

III.

Guidoto, a mikor Pasqualigo küldetése felől értesült, mindent megtett, hogy kedvező és kitüntető fogadtatást biztosítson részére. Azonban nagy nehézségekkel találkozott.

A Velence ellen szövetszert hatalmak követeinek fáradozásai a magyarországi urak sorában mind többeket vontak el a köztársaságtól, és még azokra is pressiót gyakoroltak, a kiket állandó ragaszkodásukban megingatni nem bírtak. Maga Bakocs bibornok is kényszerítve volt tartózkodó állást foglalni el. Megszakította nyílt összeköttetését Guidotóval; titkos üzenetek és aláírás nélkül küldött levelek által érintkezett vele.

»Lelkemben — írja egy alkalommal — most is ugyanazon érzelmek honolnak, mint régente; de az okos ember engedelmeskedik az idők követeléseinek.«¹⁾

Ily körülmények között nem óhajthatta Pasqualigo megjelenését Magyarorszáiban. Azt tanácslá tehát, hogy maradjon Zágrábban, és ne tegye ki magát annak a megaláztatásnak, mely akkor érné, ha az udvarnál megjelenve, a király vonakodnék őt elfogadni. »Mikor — úgymond — az időviszonyok nem hódolnak meg előttünk, mi hódolunk meg előttök. Gyakran hasznosabb a késedelem, mint a sietés.«²⁾

Guidoto némi bizalmatlansággal vette a primás közléseit. Azt hitte, hogy »mindenható lévén az országban«, maga támasztja a nehézségeket, és akadályozza a signoria követének fogadtatását, hogy ily módon a római cúria előtt rehabilitálja magát.³⁾

Ezen föltevés csakugyan teljesen valószínű vala. Bakocs időt akart nyerni. Értesülve lévén az európai politika minden mozzanatai felől, jól tudta, hogy Velence és a szent-szék között tárgyalások folynak. Előre látta, hogy ezeknek kimenetele dönteni fog a cambrayi liga sorsa fölött. Be akarta tehát várni azok eredményét.

1) Bakocs 1509. november 22-én Guidotóhoz intézett levele.

2) Bakocs 1509. november 29-én ugyanahhoz írt levele.

3) Pasqualigo és Guidoto 1510. február 11-iki közös jelentése a dógéhoz.

Az iránt egészen meg volt nyugodva, hogy a magyar urak Velence ellen háborút nem fognak indítani. De a nádor környezetében felmerült egy terv, a melytől hihetőleg ő sem idegenkedett. Ez abban állott, hogy a köztársaságot, kizsákmányolva szorongatott helyzetét, rá kellene bírni, hogy Dalmátiáról önkényt mondjon le, vagy legalább kárpótlásul más előnyökben részesítse Magyarországot, illetőleg Dalmátia birtokaért bizonyos évi díjt fizessen.

Ezen gondolat a helyzet természetsszerű szüleménye vala. De a magyar államférfiak leleményessége még tovább ment. Egyrésztől Velenczét Dalmátia önkénytes átadására vagy más előnyök biztosítására azzal akarták rá bírni, hogy Dalmátiának a szövetekezett hatalmak segítségével meghódítását, mint biztos tényt tüntették fel. Másfelől a szövetekezett hatalmakkal el akarták hitetni, hogy Velence maga ajánlkozott Dalmátia átengedésére, ha Magyarország a köztársaságot a liga támadása ellen támogatja; s ekképen akarták a szövetekezett hatalmakat rábírni, hogy Dalmátiát magok hódítsák vissza Magyarország számára, vagy pedig más előnyök biztosítása által akadályozzák meg Magyarország szövetekezését Velenczével.

Az actió mindkét irányban egyszerre indult meg, az (1509.) év végén. *Miksa* német királyhoz hihetőleg követe által intézték előterjesztésöket.¹⁾

Pasqualigoval, még mielőtt Budára jött volna, kezdték meg a tárgyalásokat. A követ a signoriától azt az újabb utasítást kapta, hogy »mindenben az esztergomi bíbornok utasítása szerint járjon el«;²⁾ emiatt, bár kelleetlenül, Zágrábban maradt. Itt kereste fel őt, az 1510-ik esztendő első napján, *Beriszló János* szerb deszpót. Bizalmas társalgás közben, úgy mintha megbízása se volna, pendíté meg első ízben az eszmét.

»Bocsásson meg követ úr, — így szólott — mint testvére

¹⁾ Következtetjük ezt Miksának 1510. april 25-én Ulászlóhoz intézett, alább tárgyalandó, leveléből.

²⁾ Pasqualigo 1510. január 4-én írja a dogenak, hogy vette december 11-én kelt rendeletét, mely szerint »non me debia mover de questa cita' Zagabria senza el parer . . . del Rmo Strigoniense, ma ch'io me debi conformar in omnibus cum el parer suo.«

és igaz barátja kívánok szólani. Velenceze ellenségei, különösen a pápa, mindenképen azon vannak, hogy a királyi felséget és a magyarországi urakat a signoria ellen háborúra indítsák. Ha tehát ön előnyös és illő ajánlatot hoz magával, szívesen fogják látni; ellenkező esetben nem tudom hogyan fognak a dolgok fejlődni. Tudnia kell, hogy az egész keresztény világ nagy készüléket tesz a török ellen, tavasz nyíltával indítandó hadjáratra, a mely, mint a pápa a királyi felségnek és az uraknak megírta, okvetetlenül létrejő, hacsak a velenceziek meg nem akadályozzák. Valóban rossz cselekedet volna, ha a köztársaság meghíúsítaná ezt a dicséretes és szent vállalatot.»

A követ válaszában kifejté, hogy ily szándékot csak Velenceze ellenségei tulajdoníthatnak a signoriának. Ha valódi és szilárd béke jönne létre a keresztény hatalmak között, csakhamar kitűnnék, hogy tulajdonképen nem a signoria akadályozza a hitetlenek ellen tervezett hadjárat megindítását. Most is, mikor a pápa, a császár és szövetségeseik olyan békét ajánlanak Velenczének, mely teljes romlását idézné elő: könnyen be lehet látni, hogy nem a köztársaságot kell okolni, ha a szent vállalat létre nem jő. Ő bízik a magyar urak bölcsességében; fel fogják ismerni a pápa titkos célzatait, és nem engedik magokat elszakíttatni a Velenczével fennálló szövetségtől, mely Magyarországnak hasznára és becsületére válik.

Beriszló a pápa szándékainak őszinteségét védelmezé. Saját szemeivel látta — úgy mond — a pápának a nádorhoz intézett levelét, melyben jelentékeny pénzüsszeget ígér, és felhívja a magyarokat, hogy küldjenek Rómába alkalmas követeket, a kikkel a hadjárat tervét tárgyalhassa.

De hirtelen más irányt adott a társalgásnak. »Valóban — így folytatá — a signoria nem tehetne jobbat, mint ha *Dalmátiát ajándéku adná a királynak*. Ily módon teljesen biztosítaná magának Magyarország segítségét.»

A követet nem kevésbé lephette meg ez a váratlan fordulat. Úgy tett, mintha nem venné komolyan. »Jól tudom — mondá — hogy Uraságod tréfából, időöltés végett beszél így. Mert hisz jól tudja, hogy Dalmátia, sőt Velenceze egész területe csak úgy

Magyarországé, mint a közársaságé; a két állam mindenkor osztozott a jó és balszerencsében.«

A szerb deszpót nem említé többé Dalmátiát. Azt kezdé magyarázni a követnek, hogy a signoria és ellenségei között könnyű volna békét létesíteni, ha Velence lemondana arról, amit olasz földön más hatalmaktól elfoglalt, és azzal kárpótolná magát, amit a keresztény hatalmak, jövő tavasszal a török birodalomban hatalmukba ejtenek.

Ezen magas politika méltányolására Pasqualigónak nem volt érzéke. Nevetve kérdezé Beriszlótól, vajjon ő hajlandó volna-e lemondani magyarországi birtokairól, azon remény fejében, hogy a jövő tavasszal a meghódítandó Szerbországot fogja kárpótlásul nyerni?

Mire a magyar főúr szintén nevetve válaszolá: »A világot ért sem.«

A következő napokban nem találkoztak. Vízkereszt ünnepén Beriszló egyik zágrábi templom sekrestyéjében adott a követnek légyottot. Azt hitte talán, hogy titokzatos homályba burkolva értekeztetöket, nagyobb hatást gyakorolhat a velencei diplomátára. E miatt már esküvel is kötelezé őt, hogy titokban fogja tartani mindazt, a mit hallani fog.

Ezen fontoskodó előzmények után, így szólott. Velence ellenségei, több hónap előtt, követek által és levelekben felhívták Ulászlót, hogy foglalja el Dalmátiát; mert különben ők ejtik hatalmukba. A király úgy találta, hogy ha a köztársaságnak el kell vesztetni Dalmátiát, jobb Magyarországnak bírnia azt, mint más hatalomnak engedni át. E miatt elhatározá, hogy részt vesz a háborúban, és megbízta a nádort, hogy kellő számú haderőt gyűjtsön egybe. Azonban a nádor, indítatva a köztársaság iránti jóakarata által, megíúsította e tervet. Mindenekelőtt, időt akarván nyerni, figyelmezteté a királyt, hogy ily nagy horderejű vállalat megindítása alapos megfontolást igényel; felkérte, hogy jöjjön vissza az országba, hívja össze a tanácsosokat, és tárgyalja velök az ügyet; ha pedig a hadjárat megindítása ethatároztatik, személyesen álljon a sereg élére, a mint Miksa és XII. Lajos is cselekednek. A nádor ezek után tudni óhajtja a követtől: vajjon a signoria hajlandó-e Dalmátia átengedésére. Igenlő esetben, minden erejével

azon lesz, hogy a Magyarország és Velence között fennálló barátság fenntartassék, és Magyarország kitelhetőleg segítse a köztársaságot. A követ tehát közölje teljes bizalommal, mit tartalmaz utasítása. A szent evangéliumra esküszik, hogy minden titokban fog maradni.

Ezen előterjesztésnek első része, hogy Velence ellenségei miképen igyekeznek Magyarországot megnyerni, Pasqualigo előtt teljesen ismert dolgokat tartalmazott. A nádorra vonatkozó részleteknek bizonyára nem adott hitelt. A végső felszólítás pedig nem ejtheté zavarba, mivel Dalmátiát illetőleg utasítása semmit se foglalt magában.

Ő tehát, a helyett, hogy fontos leleplezésekkel kielégítené Beriszló kíváncsiságát, ügyesen ellene fordította saját közléseit. »Most már — így szólt — ő felsége és az urak világosan láthatják, hogy a hadjárat, melyet szintén a török ellen terveznek, tulajdonképen keresztény állam ellen készül. Ekként kiderülven Velence ellenségeinek álnoksága, kevés értéket lehet tulajdonítani ajánlataiknak, a melyekkel csak azt akarják elérni, hogy a Magyarország és Velence között fennálló szövetséget felbontsák. Isten kegyelme és a magyar király bölcsesége meg fogja hiúsítani igyekezeteiket.«

Ezen nyilatkozatnak nem volt meg a várt hatása. »Bizony követ úr — válaszolá Beriszló — Dalmátia átengedése nélkül semmire se mehettek. Ha a király le is mondana arról, a magyarországi rendek nem tűrnék, hogy mikor az európai hatalmak mind visszaszerzik azt, a mire igényt tartanak, csak Magyarország maradjon tétlenül. Bizony Dalmátia nélkül semmire se mehettek.«

Pasqualigo ekkor a rá nézve kellemetlenné váló beszélgetésnek ismét tréfával vetett véget. »Valóban, — mondá — Dalmátia nélkül, vagyis ha *Dalmátiát elvesztenék* semmire se mehetünk. Ezért azon leszünk, hogy jól megvédjük és megtartsuk, a köztársaság és Magyarország javára.«

Erre felkelt, és azon ürügy alatt, hogy a misére ki kell mennie, barátságosan búcsút vett a magyar főúrtól.¹⁾

¹⁾ Pasqualigo 1510. január 7-iki jelentése.

IV.

Ezalatt a magyar urak mind türelmetlenebbül sürgették, hogy a király térjen vissza Magyarországba, és a rendes időt — sz. György napját — be nem várva, hívja össze az országgyűlést, a mely eldöntse, hogy mily állást foglaljon el Magyarország, szemben a cambrayi ligával.

A király engedett a kívánságnak. Az ország rendeit, és pedig azon kor szokása szerint, a köznemességet is fejenként, mártius 12-re Esztergomba hívta meg.

»Csodálatos — írja a meghívó levélben — az összes keresztény fejedelmek egyértelmű vágya, kiváló tettek végrehajtására. Mindnyájan, és élükön szentséges atyánk, Szent-Péter utódja, követek által és buzgó kérelmeikkel folytonosan ostromolnak, hogy Isten dicsőségére, a kereszténység javára, saját országaink boldogítására és kiterjesztésére, az általok létrehozott szövetséghez csatlakozzunk. Ehhez járul, hogy a török császárral kötött és esküvel szentesített békekötés, melynek megtartását isteni és emberi törvények parancsolják, nemsokára letelik. Mi azonban, mivel megszoktuk, az ország közjavát illető fontos ügyekben híveink tanácsát kikérni, a választ elhalasztottuk, és híveink egyetemes elhatározásától tettük függővé.«¹⁾

Az országgyűlést a kitűzött időben nem lehetett megtartani. A nádor, a cancellár és több főúr megjelent ugyan Esztergomban, de a köznemesség lassan gyülekezett, és a király is késett. Emiatt az országgyűlés megnyitása június 24-re halasztatott.²⁾

¹⁾ Kovachich. Supplementum ad Vestigia Comitiorum. III. 351. l.

²⁾ Guidoto 1510. mártius 12. és 15-iki jelentései. Híre járt, hogy az országgyűlés megnyitása Szent-György napjára halasztatott. De Miksának 1510. ápril 25-én Ulászlóhoz intézett levele és Bakocsnak május 24-én a velencezi követ előtt tett nyilatkozata kétségtelenné teszi, hogy június 24-re tüzték ki a megnyitást. A primás ezt magának tulajdonítá érdemül. »Io solo sum stato quello, che cum bon modo ho facto prorogar la Dieta che per san Gregorio se congrego qui in Strigonio a san Zuanne proxime futuro, solum per metter tempo da mezzo, da fine che cussi tumultuarmente non se havesse facta qualche deliberation contraria al Stato Veneto.«

Georgio

Ulászló király mártius 21-én érkezett meg Esztergomba. Itt már várta őt Miksa követe, *Snaiðpeck Zsigmond* és egy római futár, a ki a török hadjárat tárgyában pápai iratokat hozott magával.¹⁾ A következő napokban a főurak körében megindultak a tanácskozások.

A királyi előterjesztés, a török ellen indítandó hadjárat ügyében II. Julius pápától érkezett felhívásokra irányozá az urak figyelmét.

A tanácskozmány készséggel karolta fel a török háború eszméjét. Többen úgy nyilatkoztak, hogy Magyarország könnyen kiállíthat kétszázezer fegyverest; csak kellő költségről gondoskodják a pápa.²⁾ Elhatározottatott, hogy június 24-re az ország összes rendei készen álljanak, és ha a szükség kívánja, az országgyűlés után azonnal táborba szálljanak; kivéve a Lengyelországgal határos megyék és Horvátország rendeit, a kik hivatta volnának az országot a tatárok és a bosnyákországi törökök betörései ellen biztosítani.³⁾

Többen az urak közül, — Velence ellenségei — mikor az esztergomi határozatokhoz járultak, bizonyára azon utógondolat által vezettettek, hogy a felfegyverzendő hadakat Dalmátia viszhadódítására, nem pedig a törökök ellen fogják indítani.

Azonban alig oszlottak szét, mikor egy fontos esemény híre a politikai viszonyok újabb lényeges átalakulását vonta maga után.

¹⁾ Guidoto mártius 8. és 25-iki jelentései; valamint Miksa király idézett levele.

²⁾ *Guidoto* márczius 27-iki jelentése szerint a magyar urak »sono contenti tuor impresa contra infideles, e questo San Zorzi (hihetőleg tollhiba Zuanul helyett) esser in ordine. E si riscriva al Papa, erano 200 milia persone, e se li provedi de danari. E da Venetiani nullo e sta tratato. E da San Zuanne sariano un altra volta insieme.«

³⁾ *Pasqualigo* 1510. april 3-án Zágrábban, Frangepan Bernardin grófnak Esztergomból visszatért emberétől értesül »la Dicta esser pro maiore parte risolta, et che in quella non e sta altra cosa determinata se non la impresa contra infideli ad instantiam Pontificis, dovendo esser ognuno preparato et in ordine per San Zuanne, salvo Poloni et alcuni Comitati hungari, che son a quelli confini, quali, fu deliberato, che restasseno per custodir il Regno da le invasion de Tartari, et similmente Croati per poter resister a quelli della Bossina, si se movessero.«

A velencei köztársaság, nagy áldozatok és megaláztatások árán, megengesztelte a pápát, a ki 1510. február 24-én a signoriát ünnepélyesen feloldá a kiközösítéstől, és elvált a ligától. Ezen elhatározást II. Julius haladék nélkül értésére adta Magyar- és Lengyelország királyainak. A pápai iratokat velencei futár mártius 26-án hozta Budára. Megérkezéséről Guidoto azonnal értesíté a primást.

Bakocs örömmel vette e tudósítást. És most könnyen rábírhata a királyt, hogy a Zágrábban veszteglő velencei követet elfogadja.¹⁾

Ulászló már ápril 2-án írja alá a Pasqualigohoz intézett levelet, melyben felhívja, hogy mielőbb jöjjön az udvarhoz.²⁾ Mindamellett Marsinszky György gróf, a ki 30 lovassal Zágrábba küldetett, hogy e levelet átnyújtsa és a követet kísérje, csak azon hónap 21-én jött meg Zágrábba.

»A limbusban levő patriarkák a szabadításukra megjelent Üdvözítőt nem fogadhaták nagyobb örömmel« — írja a követ — mint ő fogadta a király küldöttét. Egy napig sem késve, ápril 22-én útra kelt, és nyolcz nappal utóbb ünnepélyes bevonulást tartott Buda várába.³⁾ Azonban több hétnek kellett még eltelni, míg a király színe elé juthatott.

Ulászló előbb azt az üzenetet küldé neki, hogy Visegrádon fogja elfogadni; mire a követ Marosra ment, és ott várta be az udvar elhatározását. Majd értésére adatott, hogy mivel a primás köszvénybaja miatt nem mehet Visegrádra, a király fogja Esztergomba áttenni udvarát.⁴⁾

Mindez, úgylátszik, csak ürügy volt. A késedelem valódi okát Velence ellenségeinek erőfeszítéseiben kell keresnünk. A pápa kilépése a szövetségből, nem kevésbé leverő hatást gyakorolt rájuk.

¹⁾ Pasqualigo csak mártius 21-én kapja meg Zágrábban a márczius elsején Velenczéből expedált iratokat. Guidoto mártius 27-én már jelentést tesz a primás válaszárol.

²⁾ Az ápril 2-án kelt királyi iratot Marino Sanudo is felvette évkönyvébe.

³⁾ Pasqualigo jelentése május 3-án Budáról.

⁴⁾ Pasqualigo jelentése május 14-én Marosról.

De azért nem estek kétségbe. És most még nagyobb súlyt fektettek rá, hogy Magyarországot megnyerjék.

Május első napjaiban Miksától ismét jött követ a magyar udvarhoz. A német király levelében figyelmezteti Ulászlót, ne hagyja magát elámíttatni Velence által, mely álhíreket terjeszt, mintha a pápával kibékült volna s a liga felbomlanék; és azzal kecsegteti, hogy Dalmátiát önkényt át fogja adni. Biztosítja, hogy a pápa, bár feloldá Velenczét az egyházi büntetésektől, híven ragaszkodik a szövetséghez; hogy ő (császár) és szövetségesei a köztársasággal soha se fognak alkura lépni; sőt ellenkezőleg, mindannyian nagy készüléteket tesznek. Buzdítja tehát a királyt, ne hagyja felhasználatlanul a kedvező alkalmat, mely most nyílik arra, hogy kis áldozattal visszaszerezze a magyar korona egyik jelentékeny melléktartományát, melytől az ellenség ármánya megfosztotta volt. Csatlakozzék a szövetséghez; vegyen részt a háborúban, melyből rá és fiára dicsőség és haszon fog háromolni. A szövetségesek Dalmátiát semmi esetre se hagyhatják a köztársaság kezei között; ha Magyarország nem tart rá igényt, ők fogják hatalmukba ejteni, és akkor a magyar koronára örök időkre elveszett. Sőt ha ők magok elmulasztanák Dalmátiát megszállani, bizonyára a törökök sietnének azt elfoglalni; a mi Magyarországra végveszélyt hozna. Gondolja meg azt is, hogy a törökök ellen Magyarország hathatósabb segítséget várhat a szövetkezett hatalmaktól, mint Velenczétől. Értesíti, hogy ő és a francia király a magyar országgyűlésre követeket fognak küldeni, akik az ügyek állása iránt részletes értesítéseket nyújthatnak. Addig is erélyesen folytassa a hadikészületeket, hogy az országgyűlésről Dalmátia visszahódítására vezethesse hadait.¹⁾

Majd néhány nappal utóbb *Louis Helie* francia diplomatától érkezett levél, melyben Ulászlót értesíti, hogy a francia király szövetséget kötött az angol, az aragoniai és a portugáliai királyok-

¹⁾ Miksa 1510. april 25-én Augsburgból írt leveléhez mellékeli Ferdinánd aragoniai királynak (február 28-án Madridból) ő hozzá írt levelét, melyben értesíti, hogy buzgón fogja őt Velence ellen támogatni, és nápolyi helytartójának, hogy hadakat és hadi hajókat bocsásson rendelkezésére. (Mindkét levél másolata mellékelve van Pasqualigo május 17-iki jelentéséhez.)

kal; hogy Florenz, Mantua és Ferrara a ligához csatlakoztak; mindenütt nagy készüléteket tesznek, és el vannak tökéelve, hogy addig nem hagynak fel a háborúval, míg Velenczét, a mely ki van merülve és elszigetelve áll, teljesen tönkreteszik.¹⁾

Ezen tudósítások és felhívások hatása alatt, a király és környezete minél továbbra akarta a döntő szó kimondását halasztani, és azalatt »lehetőleg nagy előnyöket eszközölni ki Velenczétől.« Ez volt a magyarországi politika programja.

V.

Pasqualigo május 15-én érkezett Esztergomba.

Az esztergomi érseki palota egy része a királyi udvar számára volt fenntartva. Vitéz János fényes építkezéseit folytatták és kiegészítették Esztei Hippolyt idejében. Mátyás halála után Beatrix itt töltötte özvegységének első gyászos éveit; melyek rá nézve csalódások- és megaláztatásokban oly termékenyek valának. Bakocs fényűzése bizonyára Ulászlónak is fejedelemhez méltó lakot rendezett be.

Itt, május 17-én (1510.) volt a velencei követ első, ünnepélyes audientiája. A királyt a primás, a pécsi és váci püspökök, a kincstartó, a főudvarmester és az udvari személyzet környezék. Jelen volt Tomiczki Péter krakói főesperes is, kit Zsigmond lengyel király küldött volt, hogy a moldvai ügyeket Ulászlóval tárgyalja.²⁾

Pasqualigo megbízólevelét átnyújtva, latin beszédben üdvözlé a királyt, és általános kifejezésekben szólott a Velence és Magyarország között fennálló, mindkét állam érdekében fenn tartandó szövetségről. Majd arra kérte a királyt, hogy titkos audientiában engedje előadni megbízását.

A király intett, az udvari személyzet eltávozott, s csak az urak maradtak a teremben. A követ ekkor folytatá beszédét. Előadta, hogy mily jogtalan és méltatlan Velence ellenségeinek támadása. Nem volna meglepő, hogy ha a köztársaság kétség-

¹⁾ Ezen levél tartalmát ismerteti Pasqualigo, május 18-iki jelentése.

²⁾ Pasqualigo említi a lengyel követ jelenlétét. Tomiczki követtségének actái ki vannak adva Acta Tomiciana. I. 60. s. kk. II.

beesett lépésekre határozná el magát. A király megakadályozhatja ezt, ha a béke helyreállítása végett közbeveti magát, főleg Miksánál. A király ne hallgasson a köztársaság ellenségeinek szavára. Ne engedje felbomlani a benső barátságot, mely a két államot összeköti. A signoria a maga részéről híven ragaszkodik ezen, mindkét államra és az egész kereszténységre előnyös szövetséghez, melyet kész, ha a király kívánja, megújítani, vagy szorosabbra fűzni. Felhatalmazást kér, hogy a signoria Magyarországon ezer válogatott fegyverest fogadhasson. Végül megemlíti, hogy a királyi követet Velenczében azért tartóztatták oly soká, mert jelenléte növelte a signoria tekintélyét, és mert a kívánt pénzösszeg beszerzése a fenforgó körülmények között nagy nehézséggel járt.

A király nevében, a cancellár röviden válaszolt. »Ő felsége az előadottakat meg fogja fontolni, és azok iránt tárgyalni fog a követtel.«¹⁾

Pasqualigo a következő napokat arra akarta felhasználni, hogy az uraknál látogatásokat tegyen. Ezek igen tartózkodók voltak irányában. A primás azt üzenté neki, hogy »a gyanúsítások elhárítása végett« előbb a pécsi püspököt, a király cancellárját, keresse fel. Goszthonyi győri püspök, egyenesen arra kérte, hogy ne látogassa meg, nehogy »megszólják miatta.«

Szokmári György pécsi püspök május 18-án, az esti órákban fogadta. Üdvözlő és támogatását kikérő szavaira válaszolva, kijelenté, hogy »a köztársaság érdekében, mint annak jó szolgálja, mindent meg fog tenni, a mit becsülettel tehet;« de megérinté, hogy szükséges *szorosabbra fűzni* a szövetséget. A részletes megbeszélést más alkalomra halasztotta.

A követ természetesen feszült kíváncsisággal nézett ezen titokzatos megjegyzés magyarázata elé. A primástól várhatta a legbizalmasabb közléseket. Ez pedig különféle ürügyek alatt került az alkalmat, hogy vele egyedül legyen; annál nagyobb nyíltságot akart Guidoto irányában kitüntetni. Többször fogadta látogatását. Egy alkalommal elolvastatta általa Miksának Ulászlóhoz és az aragóniai királynak Miksához intézett leveleit. Két

¹⁾ A május 17-iki jelentés.

nappal utóbb magához hívatta, hogy a francia király követének Ulászlóhoz irt levelét közölje vele.

Majd, egy harmadik látogatása alkalmával, Bakocs fejtegetni kezdé, hogy Ulászlónak tekintettel kell lenni a szövetséges hatalmakra, a kikhez a rokonság kötelékei csatolják. Nyílt segítséget tehát nem adhat a köztársaságnak. Mindazáltal fog módot találni, hogy azt ne kelljen megtagadnia. »Nem tudom — kérdé — a követ úrnak van-e utasítása arra nézve, hogy azontúl, amit előadott, tovább vigye a tárgyalást? Ha igen, ne késedelmezzon. A mint látjátok, a szövetkezett hatalmak ajánlatokkal és minden kigondolható módon azon vannak, hogy Magyarországot elvonják Velenczétől. Itt sokan hajlandók megfelelni e kívánatnak. Velenczére nézve tehát igen előnyös volna, ha módot tudna találni arra, hogy a fennálló szövetséget szorosabbra fűzze; mert mikor az emberek haboznak, könnyű őket ide, vagy oda hajlítani. Például, alkalmas mód volna az, ha a köztársaság Dalmátia fejében, contributio czímén, bizonyos összeget ajánlana.«

Guidoto biztosítá, hogy a követnek nincs titkos utasítása; különben máris közölte volna a bíbornokkal, a kit a signoria Magyarországon »egyetlen útmutatója, jóakarója, pártfogója gyanánt« tisztel.

Május 23-án a király Tatára helyezte át udvarát. A cancellár is vele ment. A primás Esztergomban maradt, és már másnap magához kérésére a velencei követet.

Pasqualigo meleg szavakkal fejezte ki a signoria köszönetét a bíbornok jó szolgálataiért, melyeket minden időben, főleg a jelen nehéz viszonyok között, a köztársaságnak tett; biztosítá hogy azokról soha sem fog megfélekedni, és ha alkalom nyílik »dicsőségére és felmagasztalására egész hatalmát és összes vagyonát« fogja Velence a mérlegbe vetni. Kérte, hogy a jövő országgyűlésen is hiúsítsa meg Velence ellenségeinek törekvéseit, és eszközölje ki oly megállapodások létrejöttét, a melyek a fennálló szövetséget megszilárdíthatják. Hasson oda, hogy a király a béke visszaállítása érdekében vállalja el a közbenjáró tiszteletet, és engedjen a köztársaságnak ezer lovas fogadni a magyar korona területén.

Bakocs tűzetesen válaszolt. A követ híven megtartotta emlékezetében szavait, és pontosan feljegyezte azokat jelentésébe.

»Isten a tanúm, — így kezdé — hogy mindenkor egész erőmből, mintha Velenceze legjobb és legkitünőbb polgárainak egyike volnék, támogattam a signoria érdekeit.«

Kizárólag az ő érdeme — úgymond — hogy a közelebb egybehívott országgyűlés elhalasztatott. És a kedvezés, melyet a köztársaság iránt folytonosan bizonyít, annak ellenségei részéről gyűlöletet és üldözést vont rá. »Ekkorig, Istennek hála, Magyarország nem okozott Velenczének bajt... Reméllem, de nem ígérhetem; nem ígérhetem, de reméllem, hogy az ország ezentúl sem fog ellenetek fegyvert fogni.« Mindazáltal utal az ellenséges hatalmak igyekezeteire, és kiemeli, hogy ő úgyszólván elszigetelve áll. Sokkal nagyobb azoknak száma, a kik tájékozatlanok a világ ügyei körül, mint azoké, a kik elég tapasztalással bírnak. Nem mindenki látja át a német király ajánlatainak hiú voltát. Nem mindenki fogja fel, hogy török támadás esetén, az ország rég elveszett, mikorra Francia- vagy Spanyolországból a segítség megérkezik. Kevesen tudják, hogy Dalmátia kevés hasznot hozna, és azt nehezen lehetne megtartani. Jó volna, ha a rendeket általános nyilatkozatokkal ki lehetne elégíteni; de ez nem megy. Ő tehát azt a tanácsot adja a signoriának, hogy a szövetség megújítása czímén, az eddig fizetett évdíjon felül, ajánljon valamit: »mintegy konczot dobva a cerberusnak.« Ily csekély áldozattal biztosítani lehet a köztársaságot, és megszerezni Magyarország támogatását. Ne ütközzenek meg ezen kívánon. Nehéz idők járnak. Mindenki úgy segít magán, ahogy tud. Mint-hogy pedig ezen ügyek az országgyűlésen fognak tárgyalatni, előbb nem lehetséges a signoria kérelmét, a közbenjárás iránt, teljesíteni. De mihelyt az országgyűlés a ligához való csatlakozást mellőzi, akkor azután útnak lehet indítani a követeket, felszólítva a hatalmakat, hogy szűnjenek meg háborút viselni a Magyarországgal szövetségben álló Velenceze ellen; mert különben a király kényszerítve leend teljes erejével védelmezni szövetségését. Végre, a mi a fegyvereseket illeti, a signoria fogadjon annyit, a mennyi tetszik; ezt senki se fogja akadályozni.

Ezen nyilatkozat elég világos volt. Pasqualigo teljesen megértette horderejét. Úgylátszik, kissé meg volt zavarodva. Tartózkodott érdemleges megjegyzésektől.

Arra szorítkozott, hogy köszönetét fejezze ki, és a primást biztosítsa, hogy mindenben tanácsa szerint fog eljárni, mert utasítása is kívánja, hogy mint atyjára, úgy hallgasson rá.

A primás magatartása, a mint bizalmasaknak látszó közléseivel fokozatosan táplálékot adott a velencei követ aggodalmainak, kétségkívül tervszerű vala. Az udvar politikája összhangzásban állott az ő nézeteivel is. Jól tudta, hogy az ország a nagy európai eseményekben activ részvételre nem képes. Előbb határozottan ellenezé a cambrayi ligához való csatlakozást, nehogy Velence a törököt Magyarország ellen indítsa; most szintúgy veszedelmesnek látta, nyíltan szövetkezve a köztársasággal, német invasiónak tenni ki az országot. Már pedig annak elérése végett, hogy Velence már a jóakarátú semlegesség által is hálára legyen kötelezve, az ország és az ő személye iránt: a köztársaság követe előtt úgy kellett feltüntetni a helyzetet, mint a melynek méhében nagy veszélyek rejlenek.

És célzt ért. A velencei követek félelemmel néznek tárgyalásaik kimenetele elé. A viszonyok jobbrafordulását csak a köztársaság újabb hadi sikereitől várják.¹⁾

VI.

A magyar királyi udvar nyári mulató helyei között Visegrád mellett *Tata* volt a legkiválóbb. *Zsigmond* szerezte meg a koronának. És az ő uralkodása idejében nem egyszer volt a Vértes tövében, kies vidéken fekvő királyi lak, melyhez vadakban bővelkedő nagykiterjedésű erdőségek tartoztak, zajos ünnepélyek és világtörténelmi jelentőségű tanácskozások színhelye.

De fénykorát *Mátyás* idejében élte. Bonfin és Ranzán elragadtatással szólnak a nagy király által épített, aranyban és színpompában díszlő palotáról, oszlopcsarnokairól és kertjeiről, fürdőiről és vízijátékairól. Mátyás halála után Corvin János örökölte; ennek kimúltával ismét visszazállott a koronára.²⁾

¹⁾ A május 17. 18. 19. 20. 21. 25-iki jelentések.

²⁾ *Wenzel Gusztáv* egyik akadémiai értekezésében érdekesen ismerteti „*Tata fénykorát*”. (1879.)

Évek múltak el, a nélkül, hogy *Ulászló* felkereste volna Tatát. Most, 1510. tavaszán, szándéka vala hosszabb időt tölteni ott.

Követte őt oda a *velencei követ* is, hogy az Esztergomban megkezdett tárgyalásokat folytassa. Mindenek előtt a *cancellárt* igyekezett megnyerni. Meglátogatva őt (június 4-én) felkérte, hogy előterjesztésére mielőbb eszközöljön ki kedvező határozatot. Hangsúlyozá, hogy ő belé helyezi a signoria reményét, s az ő tanácsa szerint fog mindenben eljárni.

Pasqualigo jól tudta, hogy a cancellár ellenséges állást foglal el a köztársaság irányában; de — mint jelentésében említi — úgy vélekedék, hogy »nem árt jó szóval tartani az embereket.«¹⁾ Szakmári hasonló eljárást követett.

A király parancsa nélkül — így válaszol — tárgyalásokba nem bocsátkozhatik. Mint magán ember, Velence iránt a legnagyobb jóindulatot táplálja; bár magatartásával nincs egészen megelégedve. A köztársaságnak korábban kellett volna lépéseket tennie, hogy magának Magyarország támogatását biztosítsa. Ő a maga részéről vérét is szívesen ontaná a signoria javáért; de nem mindnyájan éreznek így. »A magyar barbár nép, inkább szenvedély vezet, mint ész.« Mivel pedig Velence ellenségei nagy ígéretekkel igyekeznek megnyerni a rendeket, pusztá szavakkal a köztársaság sem fog boldogulni. »Ti — mondá mosolyogva — szavakkal akartok valamit kivinni; mi szintén szavakkal elégítünk ki titeket.« Ha ellenben szövetség jó létre Velence és Magyarország között, az nagy hasznára lesz a köztársaságnak, a mely a magyar segítséggel megvédheti területét, sőt visszaszerezheti a mit elvesztett. »A signoria ekkorig sok pénzt költött, kevés haszonnal. Kevesebb pénzzel, ha Magyarországnak adja, sokkal nagyobb eredményt érhet el.«

Pasqualigo köszönetet mondott a cancellár jóakarataért. Igazolta Velence eljárását, mely szerint szükség nélkül, idő előtt, nem akarta igénybevenni szövetségeseit. Elismeri, hogy Magyarország segítsége nagyértékű. De viszont ezen országnak is érde-

¹⁾ És hozzáteszi, hogy mégis Bakocs tanácsát fogja követni, mert az történik, a mit a primás akar.

kében áll Velenczét támogatni. Vagy talán kívánatos-e Magyarországra nézve, hogy Franciaország olasz földön terjeszkedjék? Előnyös-e, hogy a magyar koronára áhító császár hatalma gyarapodjék? A cancellár tehát siettesse a signoria kívánatai teljesítését; viszont az is mindent meg fog tenni, amit a király óhajt.

Néhány nap múlva a cancellár magához kérte a követet, és ez alkalommal egyenesen a fennforgó ügy lényegébe bocsátkozott. Azt a kérdést vetette fel, hogy Magyarország mily előnyöket várhat, hogy ha fenntartja és megújítja szövetségét Velenczével?

Pasqualigo azt válaszolá, hogy erre nézve utasítása semmit se foglal magában; de Magyarországnak, újabb előnyök nélkül is, a régi barátságnál fogva, egyúttal saját érdekét tartva szem előtt, támogatnia kellene Velenczét.

A cancellár azonban figyelmeztette arra, hogy mily jelentékeny ajánlatokat tett a signoria a császárnak és más hatalmaknak, hogy a háború megszüntetésére bírja. Hasonló kedvezésekre igényt tarthat Magyarország is, a mely a köztársaságnak hasznosabb szolgálatokat tehet, mint bármely más hatalom. Ne feledje el, hogy Velence ellenségei Dalmátiát ajánlják az országnak. A magyarok hajlandók Velenczét segíteni; de ezt csak úgy tehetik, ha a signoria visszaadja Dalmátiát, vagy legalább »megfelelő előnyöket nyújtva, lehetővé teszi, hogy az ügyet becsülettel intézhessék el.«

Pasqualigo erre mosolyogva megjegyzé: Sajátszerű volna, ha Magyarország azzal kezdené Velenczét segíteni, hogy elveszi tőle Dalmátiát. Egyébkint ha ez sikerülne is, az ország hat hónapig sem bírná megtartani ama tartományt; a törökök épen úgy elfoglalnák, amint Horvátország legnagyobb részét hatalmukba ejtették. Míg ellenben most Dalmátia sokkal több hasznot hoz Magyarországnak, mint Velenczének. Legjobb tehát elejteni ezt az ügyet.

A követ e szerint nyugodtan, hideg vérrel tárgyalta a dalmátiai kérdést. Szakmári nyilatkozatai meggyőzték arról, hogy a magyar kormányférfiak nem veszik komolyan, csak pressiót gyakorolnak a signoriára, a segélypénz emelése és más előnyök kieszközlése végett.

Ugyanezen czélból a köznemességet ijesztő rém gyanánt

állították a követ elé. A cancellár ismételve hangsúlyozá, hogy a köztársaságnak már azért is kell »valamely új előnyt ajánlani, hogy azzal a magyarok vad szenvedélyét le lehessen csillapítani.« A magyar köznemességről a *váczi püspök* szintén kevésse hízelgő modorban szólott. »Ez a nép — mondá — a mely az országgyűlésre jön, barbár és esztelen; érvekkel nem lehet rá hatni.«

Pasqualigo következetesen úgy nyilatkozott, hogy új ajánlatokra nincs felhatalmazva; de az eddig fizetett évdíj elég nagy előny, a melytől elesik az ország, ha felbontja a szövetséget.

A segélypénz emelése mindinkább előtérbe lépett; bár időnként Dalmátia átengedése is szőnyegre került. *Buzlai Mózes* főudvarmester egy ízben azzal a kérdéssel fordult a követhez: »Mi lesz már a mi Dalmátiánkból, a melyről a gyermekek is fecsegnek?« De az érdemes főúr szemei előtt nem a politikai vagy közgazdasági érdekek lebegtek. Ama tartomány visszaszerzését, a velencei diplomata előtt, főleg azzal indokolta, hogy régi időkben Dalmátia dús jövedelmi forrásul szolgált — az ország zászlósainak; mert mindegyiknek legalább egy szigetje volt ott.

Mire Pasqualigo felvilágosítá, hogy régente, mielőtt Bosnyákország török kézbe került, Dalmátia nagy hasznot hozott; most azonban Velencének alig van onnan jövedelme.¹⁾

VII.

Ezalatt a császár és a francia király követei, a kik hívatva voltak, hogy a június 24-re egybehívott magyar országgyűlésen Magyarország csatlakozását a cambrayi ligához kivigyék, június elején Bécsbe érkeztek.

De ugyanakkor Velence új pártfogója, a *pápa* szintén küldött követet Magyarországba.

A köztársaság, mióta a szentszékkal kibékült, mindent megtett, hogy támogatását magának biztosítsa, és közbenjárása által egy részről a cambrayi liga felbomlását idézze elő, másrészt a ligához tartozó hatalmak igyekezeteit Magyarországbán meghiusítsa. Óhajításait II. Július készséggel teljesíté. *De Gras-*

¹⁾ A június 18-iki jelentés.

sis Achilles castellói püspököt, a császárhoz és augsburgi birodalmi gyűlésen levő német fejedelmekhez küldötte, hogy a béke helyreállítása érdekében működjenek. Azonban nem ért célzt. Bár a fejedelmek egy része, különösen a szász herceg és a kölni érsek, örömmel karolták fel igyekezeteit, Miksa visszautasította minden ajánlatát.¹⁾

A pápa meghagyta követének, hogy Augsburgból Magyarországra siessen, hogy a török ellen intézendő hadjárat ügyét felelevenítse, és az európai béke helyreállítása érdekében működjenek.²⁾

De Grassis, mielőtt a királyi udvarnál megjelenék, a primással kívánt előlegesen értekezni. A Dunán Bécsből leveezve, Esztergomban kötött ki. De a primás, nehogy ellenségei irigységének és gyanúsításainak új táplálékot adjon, vonakodott őt fogadni. Nem tartja illőnek — ezt üzené neki — hogy előbb tisztelkedjen nála, mint a királynál.³⁾

A legatus ennek következtében Tatára ment. Junius 15-én tartotta ünnepélyes bevonulását. A király rendeletéből, a győri püspök és Báthory István, kétszáz lovassal elébe mentek és lakására kísérték.

Két nappal utóbb fogadtatott a király által. Megbízó levelét átnyújtva, beszédet tartott. Ő szentsége — úgy mond — tel-

¹⁾ A doge 1510. május 2-án római követéhez intézett jegyzéke. És Pasqualigo junius 16-iki jegyzéke.

²⁾ A doge april 18-án írja római követének: »Cum el Ser. Re de Hungaria facemo quell officio et opera ne consiglia la Sanctita Sua, . . . et sera molto proficuo, se dalla Pontificia B. cum la sua auctorità serà coadjuvata l'opera nostra apresso la Mta predicta.« És május 2-án: »Hane ben piaccinto . . . la sapientissima deliberatione de indirizar l'Orator suo in Hungaria, perocche tenimo quel Regno sia singular remedio ad reprimer li conati de la Mta Cesarea, si per la vicinità et confini hanno insieme, come per la natural inimicitia è tra loro. Et siamo certi che per l'auctorita de S. Sanctità facilmente la potra far qualche optimo fructo. . . .« — A doge május 6-án értesíti Pasqualigot a legatus küldetése felől. Pasqualigo rögtön titkárát küldi a Drégely várában mulató primáshoz, a ki még némi bizalmatlansággal fogadja a tudósítást; kijelentve, hogy a legatust csak úgy fogadja szívesen, ha valóban a signoria javára működik.

³⁾ Pasqualigo június 12-én.

jes szívéből óhajtja, hogy a török ellen mielőbb és minél nagyobb erővel indíttassék hadjárat; és emiatt megbízta, hogy ő felségét a szent vállalat ügyének felkarolására buzdítsa. Sok érvel bizonyítja a hadjárat szükségességét, és hogy erre most kedvezők a viszonyok. A spanyol, portugalliai és angol királyok ígérletét bírja a pápa, hogy részt fognak a háborúban venni. A császár szintén hajlandó hozzájuk csatlakozni, mihelyt Olaszországban helyreáll a béke. Ezt pedig bizonyosan el lehet érni, ha a magyar király közbeveti magát, s mire ő szentsége is felkéri. A hadjárat céljaira ő szentsége felajánlja egész vagyonát, összes erejét, sőt személyes részvétét is; fáradsággal és veszélylyel nem gondolva, kész mindenütt megjeleni, a hol szükség lesz rá.

A király nevében, a cancellár a következőképen válaszolt: Magyarországnak mindenkor legfőbb óhajtása volt, közreműködhetni a keresztény hit fenntartásában és terjesztésében. Emiatt élénk fájdalommal tölti el a királyt a keresztény hatalmak visszavonása, mely lehetetlenné teszi a törökök ellen egyesült erővel való fellépést. Magasztalja a pápát, a ki a hatalmak egyesítésén fáradozik. A király kész összes népével síkra szállani; csak nyújtson ő szentsége megfelelő segítséget a hadsereg ellátására; mert a folytonos háborúk kimerítették az ország erejét. Egyébkint a hadjárat terve iránt ő felsége és az urak tanácskozni fognak a legátussal.

A király kezét nyújtá a római főpapnak, és az audientia be volt fejezve.

De Grassis küldetése a keresztény világ általános és nagy érdekeire vonatkozott. De közvetve Velençe javára szolgált az; minthogy a király közbenjárását a béke helyreállítására kérte, és a nemzet figyelmét a török hadjáratra irányozva, Dalmátiától elvonta. A legátus egyúttal nem habozott nyilvánosan kimutatni, hogy a szent-szék és a köztársaság között jó egyetértés honol. Sokat érintkezett Pasqualigóval. Kölcsönösen látogatták egymást. És nem egyszer lehetett őket együtt látni, amint sajkában ülve, tova siklottak a szép tatai tó tükörén.¹⁾

De ezalatt megérkeztek a császár követei: *gróf Nogarola*

¹⁾ Pasqualigo említést tesz erről.

*Lénárd, társával a tudós Spieszhammer — Cuspinianus — János-sal, és a francia király követe Louis Helie.*¹⁾ És egyidejűleg az olaszországi harcztérről tudósítások jöttek Velence ujjab vereségei felől; a francia hadak Vicenzát, Bassanót hatalmokban ejtették; Páduát és Trevizót is fenyegették.²⁾

Ekkor Velence ellenségei kezdenek az udvarnál tért foglalni. Bakocs, mikor Esztergomból Tatára jött, komor arczzal fogadta a velencei követet. »Épen a legalkalmatlanabb időben — mondá neki — jöttek a hírek Velence vereségeiről; most, mikor az ellenséges hatalmak követei eget-földet megmozdítanak; a signoria pedig új előnyt nem ajánl. Nem tudom, mit tegyünk. Nekem sok az ellenségem, kik Velence iránt tanusított jóakaratom miatt rágalmaznak.«

A nádort és körét Dalmátia átengedésének kérdése ismét foglalkoztatni kezdi. A pécsi püspök a legátushoz fordul, hogy az átengedés szükségessége felől a velencei követet győzze meg. Azonban De Grassis válaszolá, hogy nem időszerű most lépni fel ezzel az igénynyel, s hogy tulajdonképen ezen ügy az ő feladatainak körén kívül esik.

A legátust ugyanakkor a császári és a francia követek is fölkeresték. Megütközésöket fejezték ki a fölött, hogy ő mint a pápának, uralkodók szövetségének képviselője, érintkezésben áll ellenségek, a köztársaság, követével.

De Grassis ekkor kinyilatkoztatá, hogy a pápa az egész keresztény világ közös főpásztorának, nem egyes hatalmak szövetségének tekinti magát; minélfogva figyelmezteti a követeket, hogy a papáról ne beszéljenek úgy, mint küldöik szövetségéről, mert ez ellen föl kellene szólalnia.

¹⁾ Ulászló óhajtotta, hogy a francia követ az országgyűlés megnyitására Bécsben maradjon. De ez útnak indult, mielőtt a királyi üzenetet megkapta volna. Komáromban vesztegelt néhány napig. Június 15-én, néhány órával a pápai legátus után, jött Tatára. — A császári követek egy héttel utóbb érkeztek meg. (Nagarola neve Pasqualigo egy későbbi, 1510. december 4-iki jelentésében fordul elő. Cuspinianus a maga küldetése felől emlékezik naplójában. Oesterr. Geschitsquellen. I. 403. l.)

²⁾ Ezekről a császár június 1-én Augsburgban kelt levelével értesíti Ulászlót. A levél június 21-én érkezett Tatára.

És attól tartva, hogy nem fogják figyelmeztetését tekintetbe venni, a király és bizalmas tanácsosai előtt^r előlegesen kijelenté, hogy a pápa a császárral és francia királylyal nem áll szövetségben; jóakarattal viseltetik Velenceze iránt; őszintén kívánja a béke helyreállítását. A pécsi püspök kérdésére, hogy miért lépett ki a pápa a cambrayi ligából, így válaszolt: A liga célja az vala, hogy a szövetséges hatalmak visszaszerezzék az elvesztett területeket; ez megtörtént, de a francia király ezzel meg nem elégszik és tovább kíván terjeszkedni; így tehát a ligát felbomlottnak lehet tartani.

Ezen értekezlet néhány percczel előzte meg a császár és a francia király követeinek ünnepélyes audientiáját. (Junius 23-án.) A királyt a legelőkelőbb főurak környezték: György brandenburgi örgróf, a nádor, Zápolya János, a primás, a cancellár, több főpap és világi úr. Jelen volt a pápai legátus és a lengyel követ. Pasqualigo, előre látva a bekövetkezendőket, távoltartotta magát; csak titkárárt küldötte.

A császári követek *francia* társuknak engedték át az elsőséget. *Louis Helie* heves és erőszakos ember volt. Uralkodója hatalmának és nemzete nagyságának tudatától áthatva, erős önérzete gyakran túlragadta őt a diplomatai illem korlátain. Ez alkalommal is fölöslegesnek vélte üres szölamok és finom czélzások burkolatába takarni szándékait; leplezetlenül és kímélet nélkül tárta fel azokat.

Mindjárt beszéde kezdetén a hűtlenség vádját emelte a velencei köztársaság ellen, mint a mely kötelezettségeit Franciaország irányában lelkiismeretlenül megszegte. Ennélfogva uralkodója és szövetségesei nem fognak nyugodni, míg Velenczét annyira megalázták, hogy lakói őseik szerény foglalkozásaihoz: a hálózóhoz és szövőszékhez térnek vissza. Ezután felhívta a királyt, csatlakozzék a ligához és foglalja vissza Dalmátiát, a melytől a köztársaság ármányai megfosztották. A csekély évdíj kedvéért ne mondjon le ama tartomány nagy jövedelméről. Ne tűrje, hogy a velenceiek úgy beszéljenek róla, mintha katonájuk, zsoldosuk volna. Gyermekeének jövőjére is gondoljon; vajjon kikre hagyhatja őket nyugodtabban: Velenczére, vagy pedig azokra az uralkodókra, kikhez a rokonság kötelékei fűzik?

Majd ismét a köztársaság bűnlajstromának kiegészítéséhez tért vissza. A signoria okozta — úgymond — Konstantinápoly eléstét; és okozza, hogy a bizanczi császárságot és a szent-földet a keresztények soha sem fogják visszaszerezhetni; sőt még azt sem akadályozná meg, ha Rómát akarnák a törökök elfoglalni. Két sárkány fenyegeti a kereszténységet: a porta és a velencei köztársaság; mindkettőt ki kell irtani és meg kell semmisíteni.

A szónokon mindinkább erőtt vett az indulat. Bestiáknak, csöcseléknek nevezte a velenceieket. Az urak némán hallgatták. De a főudvarmester azt hitte kötelességéhez tartozik figyelmeztetni őt, hogy hol és ki előtt áll és beszél. »Szerényebben szóljon, követ úr!« mondá neki. A császári követek halk hangon szintén mérsékletre intették. De hiába. »Hagyjatok beszélni — válaszolá nekik — jól tudom, hogy mit akarok mondani.«

Folytatva beszédét, felájánlá Ulászlónak, Dalmátia visszafoglalására, a szövetséges hatalmak hajóhadát. Megemlíti, hogy a köztársaság hadereje igen csekély; tizenhat gályát bocsátott volt a Pó folyón Ferrara ostromára, és azokból csak kettő tért vissza, a többi a francia király kezeibe került, s most a köztársaság ellen fog küzdeni. A signoria elmondhatja a költővel: »Heu patior telis vulnera facta meis.«

Azután a primáshoz és a nádorhoz fordult. Felhívta őket, hassanak oda, hogy a király lépjen a cambrayi ligába. Végre ünnepélyes óvás formájában kinyilatkoztatá, hogy Dalmátiát, ha Magyarország nem foglalja el, a szövetséges hatalmak fogják meghódítani.

A mint a francia követ beszédét elvégezte, a cancellár röviden válaszolt: ő felsége tanácskozni fog híveivel, és maga idején közölni fogja határozatát.

Az audientia lefolyásáról értesülve, Pasqualigo nem kevéssé megdöbbsent. Sietve felkereste a primást, és tanácsát kérte ki, hogy a hatás ellensúlyozására mit tegyen. »Semmit — így hangzott a válasz — sőt köszönettel tartozik a francia követnek, a ki beszédével általános ingerültséget keltett, és sokat ártott ügyének.«¹⁾

¹⁾ Pasqualigo június 23-iki jelentése.

Pasqualigo csakhamar alkalmat talált, hogy a király előtt a köztársaság ügyét védelmezze.

A közlekedés nehézségei a XVI. század elején oly nagyok valának, hogy az utat, mely ma Budáról Velenczébe alig 24 órát vesz igénybe, tizennégy nap alatt tette meg a futár, rendszert egy hónap telt el, míg Pasqualigo jelentéseire a választ és utasítást megkapta.

Épen azon a napon, melyen a francia követ a király előtt philippikáját elmondotta, érkezett Tatára egy velencei futár, a signoriának június 7-iki leveleivel, a melyek szövegének megállapítását a senátusban a magyarországi helyzet beható tárgyalása előzte meg.

Dicsérettel halmozták el a követ erélyes magatartását. Megbízták, mondjon a királynak köszönetet a szíves fogadtatásért, melyben őt részesíté, s mely megfelel a két állam között fennálló jó indulatnak és szövetségnek. Ezt a signoria szorosan megakarja tartani, azon reményben, hogy a király is hasonló szándékkal van; sőt kész *a szövetséget, a mennyiben kívánná, még szorosabbra fűzni.*

A követ továbbá utasítva volt ujolag figyelmeztetni a királyt hogy ne adjon hitelt Velence ellenségeinek. Hogy az ő politikájuk mennyire káros a kereszténységre, bizonyítják a felbátorított pogány kalózok kalandjai, melyek most Olaszország és a Provence partvidékeire terjednek ki. És hogy mennyire nem lehet azon hatalmak barátságában bízni, legvilágosabban hirdeti hűtelen eljárásuk, melyet a köztársaság irányában tanúsítottak.

Az általok eddig kivívott előnyöket túlbecsülik. Különösen Vicenza elfoglalása nem tekinthető jelentékeny hadi ténynek; a velencei hadak önkényt vonultak ki a városból, mert nem lévén rendes erősség, hosszabb ostromot nem állhat ki. A köztársaság serege a legjobb karban van; képes bármily hatalmas ellenséggel megmérkőzni.

A pápa napról-napra nagyobb jóakaratot mutat a köztársaság iránt, és »Olaszország fentartása« érdekében mindent meg fog tenni. A senatus reméli, hogy erre nézve nemsokára többet is jelenthet. Nagy fontosságot tulajdonít a signoria Amboise bíbornok, a francia miniszter halálának, mivel a pápa most köny-

nyebben hajlíthatja a francia királyt békére. Mindamellett a signoria semmit se mulasztott el, hogy a császárral kibéküljön. A király nagy hálára fogja kötelezni, ha ez irányban ő közben jár. Egyébkint a követnek ismét lépéseket kellett tenni, hogy engedélyt eszközöljön ki ezer lovas toborzására, melyek Friaulba voltak menendők.¹⁾

A mint Pasqualigo ezen levelet megkapta, rögtön kihallgatást kért. Junius 26-án fogadtatott, és előadta mindazt, a mit utasítása rábízott. A cancellár röviden azt válaszolá, hogy ő felsége örömmel veszi tudomásul mindazt, a mi a köztársaságra nézve előnyös; egyébkint az előadott kívánatokat tárgyalás alá fogja venni.

A király pedig a következő szavakat intézte a követhez: »Követ ur, legkevesebbet se gondoljon a francia követtel, mert az bolond ember.«²⁾ Mire Pasqualigo nem mulasztá el köszönetét nyilvánítani a megnyugtatóért. — »Felséged bölcsesége — mondá — legjobban ismeri úgy a signoria őszinteségét, mint a francia követ álnokságát, minélfogva ennek rágalmait és vádjait semmit sem fog adni.«

A király környezetére, a követ előterjesztéséből leginkább az Amboise bíbornok halálára vonatkozó részlet tett nagy hatást. A cancellár Ulászlóhoz fordúlva, megjegyzé: »Bizony felséges király, ha a roueni bíbornok meghalt, vége az olaszországi háborúnak.« A király nem válaszolt, és lakosztályába vonúlt.³⁾

¹⁾ Az utasítás végül meghagyja a követnek, hogy a primásnak, a cancellárnak és More Fülöpnek jóakaratu nyilatkozataiért mondjon köszönetet. — A senatusban Guistinianinak kifogása volt a levél azon része ellen, mely a szövetség szorosabbra fűzéséről szólt. De ezt nem vették tekintetbe. Hasonlag nem fogadták el még most négy senator indítványát, hogy azon esetre, ha az évdíj felemelése nélkül a szövetség felbomlásától kellene félni, a követ értekezzen a primással az évdíj föl-
emelése iránt. (Az ezen tanácskozásra vonatkozó iratok a velencei állami levéltárban.)

²⁾ »Sua M^a ore proprio me disse.« »Domine orator, non curretis oratorem gallicum, quia est fatuus.«

³⁾ Pasqualigo 1510. június 25—26-iki jelentései.

VIII.

Ez alatt a magyar köznemesség nagy számban gyülekezett *Fehérvárra*, a hová a keresztelő szent János napján megnyitandó országgyűlés egybehívatott.

A főpapok és urak, a pestis veszélyétől óvakodva, nem mentek a városba; a Tata felé vezető országut mentében elterülő erdő szélén, sátrak alatt táboroztak. Az udvar a külhatalmak követeivel, Tatán maradt.

Mivel ily módon, a törvényhozás három tényezője között, a tárgyalás nagy nehézséggel járt volna, az udvar azt óhajtotta, hogy a köznemesség, a maga kebeléből, megynként két vagy három képviselőt válasszon és azután oszoljon el. De ezen, királyi biztosok által előterjesztett ajánlat Fehérvárt nem talált kedvező fogadtatásra. A nemesség azt kívánta, hogy a főrendek jöjjenek közös tanácskozás végett ide. Heves viták folytak. De végtére a királyi biztosok megnyugtatták a nemeseket, a kik teljhatalommal felruházott negyven képviselőt választottak, telkenként fél forint adót szavaztak meg, és békésen szétoszlottak.¹⁾

A francia követnek szándéka volt Fehérvárra menni, és ott a rendek között a Velence elleni hadjárat érdekében működni. De mivel Pasqualigo kijelenté, hogy ő is követni fogja, és az országgyűlés színe előtt megczáfolandja rágalmait, Louis Helie elejtette tervét. Mindazáltal épen ekkor, június 28-án futár érkezett, a császártól és a francia királytól a magyarországi rendekhez czimzett levelekkel. A két uralkodó követei engedélyt kértek hogy a leveleket Fehérvártt bemutathassák. A király azt nem tagadhatta meg, és eljárását igazolta a velencei követ előtt, a ki most csak néhány napi halasztást igyekezett kieszközölni. Ez sikerült is neki. A követek nem jelentek meg a köznemesség színe előtt.²⁾

Június utolsó napján a főrendek és a köznemesség képviselői Tatára jöttek. Julius másodikán tartották első üléseiket. A Szent-Ferencz-rend kolostora előtt, nyílt téren, köralakban voltak

¹⁾ Pasqualigo 1510. június 26., 27., 30-iki jelentései. Hazai emlékeink ezen országgyűlésről hallgatnak.

²⁾ Pasqualigo június 27—28.

az ülőhelyek berendezve. Az elnöki széket a prímás foglalta el; mellette a külhatalmak követének voltak helyek fentartva. A kolostor ablakait és fedelét kíváncsi néptömeg tartotta megszállva.

A gyűlés mindenekelőtt a külföldi követeket kívánta meghallgatni. Küldöttség bocsáttatott a *pápai legátushoz*, mely őt a rendek körébe vezeté.

De *Grassis* püspök, a mint itt megjelent, beszédet tartott melynek tárgyát a *török* ellen indítandó nagy hadjárat képezte. Buzdító szavakat intézett a rendekhez, hogy ne késsenek fegyvert fogni a hitetlenek ellen. A szent-szék részéről minden kitelhető segítséget ígért. A hadjárat sikerének biztosítása érdekében, felkérte a rendeket, hassanak oda, hogy a császár és a velencei köztársaság között a béke mielőbb jőjjön létre.

A beszéd végeztével, a gyülekezet nevében, a prímás röviden válaszolt: Tanácskozni fognak az előterjesztés fölött, és megállapodásukat közölni fogják.

A délutáni órákban a *császár* és a *francia* király követének kihallgatására került a sor. Együtt jelentek meg. Itt is a francia vitte a szót. Ő mutatta be mindkét uralkodó megbízólevelét, és majdnem két óráig tartó beszédet mondott el. Ép oly szenvedélyes hangon szólott, mint néhány nap előtt az udvarnál. A velenceieket »zsarnokok, hitszegők, haszonleső üzérek, komédiások, rókák« czímeivel illette. Elbeszélte, mint szedték rá egymás után a francia királyt, a császárt és a pápát; most pedig elhagyatva mindenkitől, a »flectere si nequeam superos« elvét követve, a törököket hívták segítségül.

Elmondotta, hogy Dalmátiát jogtalanul bitorolja Velence, és mily nagy kár háramlik Magyarországra ama tartomány elvesztéséből. Buzdította a rendeket, hogy visszaszerzésére használják fel a kedvező alkalmat. E célból a pápa, a francia király, a spanyol király és a ferrarai herczeg harmincznégy hadihajót, ha kell még többet bocsátanak a magyar király rendelkezésére; sőt készek, ha a szükség kívánja, személyesen résztvenni a hadjáratban. Egyuttal megjegyezte, hogy a visszaszerzendő tartományt, jövedelmeiből, könnyű lesz megtartani.

A császári követ néhány szóval kinyilatkoztatá, hogy a francia követ előterjesztését támogatja.

Miután ezek a gyűlés köréből eltávoztak, a *velencei követ* hívatott meg. A francia követ által emelt vádak ellen védelmezé a signoriát, tüzetesen bizonyítva a hatalmak irányában követett eljárásának jogosságát; míg azok részéről a legnagyobb méltatlanságnak volt kitéve. Magasztalásokkal halmozta el a magyar királyt, a kít kérések, ígéretek és ajánlatok nem bírhattak rá, hogy a fennálló szövetséget felbontsa. Viszont a signoria is kész minden áldozatra Magyarország érdekében. Kéri a rendeket, ne hallgassák meg Velence ellenségeit, a kik csak azért fáradoznak a szövetség felbontásán, hogy annál könnyebben semmisíthessék meg a köztársaságot. Hogy ebből mi haszna lehetne Magyarországnak, azt nem képes belátni. Hasonlag nem hiszi, hogy akár a spanyolok és francziák, kiknek ezen országgal soha sem voltak közös érdekeik, akár a németek, kik »mindenkor legnagyobb ellenségei voltak a magyarnak«: jobb szomszédjai volnának, mint Velence. A mi Dalmátiát illeti, ez csak úgy Magyarországé, mint a köztársaságé, a mely ama tartományból évek során át nem húzott hasznót. A rendek ne higgyenek Velence ellenségeinek, ne bízzanak ígéreteikben. A pápa egyáltalán nem fog Velence ellen küldeni hajókat, sőt pártfogása alá fogadta és támogatni fogja a köztársaságot. A ferrarai herczegnek pedig elég dolgot ád, hogy saját államát oltalmazza. Ellenben a signoria ígéretei nem üres szavak; igaz, őszinte, örök barátságot, felbonthatatlan szövetséget ajánl; kész minden erejével és tehetségével támogatni az országot. És szükség esetén a signoria segítsége a legértékesebb Magyarországnak; mert ez elveszhet, míg más hatalmak segítsége megérkezik. A rendek tehát ismerjék el Velence hűségét, és kezdjék meg a hű szövetséges támogatását azzal, hogy mint közbenjárók, a béke létrehozására hatnak; amiben Isten segítségére és a szent atya pártfogására számíthatnak. Küldjenek továbbá legalább ezer vitéz magyart a köztársaság zászlai alá. A jóindulatért, melyet most alkalmuk van tanusítani, a köztársaság örök időkre háladatos fog lenni.

A velencei követet is azzal a nyilatkozattal bocsátá el a prímás, hogy a rendek tanácskozni fognak előterjesztése fölött. ¹⁾

¹⁾ Pasqualigo julius 2-án írt két jelentése.

E nap, melyen Európa leghatalmasabb államainak képviselői egymás után járulának Magyarország rendei elé, szövetséget kérve és ajánlva: méltán büszke önérzettel tölthetné el a jelenlevők lelkét, felújíthatá a mult idők legdicsőbb emlékeit, és ezekkel öszhangzó nemes elhatározások szülője lehetett.

A köznemesség, mely még fogékony vala ily hatásokra, ösztönszerűleg érezte, hogy ki kell lépni a tétlenségből. Dalmátia visszahódításában a nagy királyok hagyományainak föllevenítését látta.¹⁾

Azonban a főrendek sivár lélekkel hallgatták végig a diplomaták beszédeit. Nem gondoltak arra, hogy Magyarország ismét foglalja el, a nagy küzdelmekben, megillető helyét, mérlegbe vesse tekintélyének súlyát. A haza dicsősége és jövője nem foglalkoztatá őket. Csak számítani tudtak, nem lelkesedni; és számítani is csak azokkal a tényezőkkel, melyeket az egyéni önzés, vagy legfőjebb a pártérdek törpe céljaira kizsákmányolhatott.

Két párt állott egymással szemben. Az egyik, élén a primással, fenn akarta tartani a szövetséget Velenczével. A másik, melynek vezére a nádor, lelke a cancellár volt, a császár barátságát becsülte többre. Azonban míg elkeseredett gyűléssel igyekeztek kölcsönösen meghiusítani igyekezeteiket: áldozatokat hozni, nagy actióra vállalkozni egyik se volt hajlandó. A pártok mérkőzésében lappangó hatalmi kérdés elválasztotta őket; de találkoztak azon a téren, a hol a szövetséget kereső államoktól előnyöket biztosítani és azokat kijátszani kellett.

Egyébiránt mikor ezen gyászos kor eseményeit pirulva szemléljük, ne feledjük, hogy a magyar államférfiak idegen iskolákban sajátították el politikai erkölcsstanukat. Olaszország ezen korszakbeli történelme a lelkiismeretlen álnokság sugalmazásainak és a durva erőszak tényeinek láncolata. Macchiavelli honfitársaival e tekintetben versenyeznek a francia diplomaták. Sőt »az utolsó lovag«, a Theuerdanck dicsfényével övedzett Miksa császár sem hagyja magát általok túlszárnyaltatni. Mert ugyanazon időben, a mikor Velenczét vádolja, hogy a török barátságnak feláldozza a

¹⁾ »Omnes unanimiter clamant Dalmatiam« mondá 1510. július 6-án More Fülöp Pasqualigónak.

kereszténység érdekeit, és Dalmátiát a magyar királynak ajánlja fel: császári ügynökök járnak török pasáknál, buzdítva a portát Dalmátia elfoglalására, kijelölve azon helyeket, Antivárit, Cattanót, Dulcignót, a melyek ellen a támadást intézni kell; és hangsúlyozva, hogy így lehet legérzékenyebben büntetni a signoriát, mely a keresztény hatalmaknak folytonosan segítséget ajánl a törökök ellen. Mikor pedig a köztársaság Rómában panaszt emel a keresztény imperátor ellen, a ki a kereszt ellenségeinek szövetségét keresi: a pápa elkeseredetten kijelenti, hogy az nem lepi meg őt, mert tudomása szerint, a császár már több ízben tett ily kísérletet.¹⁾

IX.

A tatai gyűlés, a külföldi követek kihallgatása után, nem vette azonnal tárgyalás alá azok előterjesztéseit. Bizottságot küldött ki, oly czélból, hogy a velencei követtel alkudozásba bocsátkozzék, és tisztába hozza, vajjon nem lehetne-e remélni, hogy a signoria Dalmátiát önkényt átengedi az országnak. A bizottság tagjaivá: a pécsi és váradi püspökök, Zápolya János, Ráskai Balázs tárnokmester, Buzlai Mózes főudvarmester és Beriszló Péter fehérvári prépost — úgyszólván mindnyájan Velence ellenségei — választattak.²⁾

¹⁾ Mivel a signoria Konstantinápolyban gondosan örködött, Miksa a bosnyákországi pasához fordult, egy Strassaldo nevű ügynököt küldve hozzá. A pasa jelentést tett a portánál. Itt csakhamar tudomására jutott a kísérlet a velencei követnek. (Lud. Valdrino titkár 1510. október 15., 29-iki jelentései Drinápolyból. A signoria 1510. november 22-iki utasítása római követéhez. A magyarországi követnek csak későn és röviden adják ezen esetet tudomására, 1511. január 3-án: »Li inimici nostri hanno mandato soi nuncii per indur il dicto Signor Turcho contra il Stato nostro, come semo certi la Maiesta Sua haverà inteso.« Ezen iratok a velencei állami levéltárban.) Hogy ily alkudozások a császár és a porta között csakugyan folytak, a német történeti kritika sem vonja kétségbe. V. ö. *Brosch*. Papst Julius II. 197. lap.

²⁾ Például Beriszló, kinek előkelő rokonai laktak Dalmátiában, hirdeté, hogy a tartomány kész fegyvert ragadni Velence ellen, s hogy ő csekély haderővel vállalkozik Dalmátia meghódítására. Pasqualigo július 17-iki jelentése.

A bizottság július 2-án, a cancellár lakásán gyűlt egybe, és meghívta Pasqualigot. Néhány órával előbb a primás értesíté, hogy Dalmátia átengedése iránt fognak vele tárgyalni; biztatta, hogy ne féljen, és következetesen csak azt hangoztassa, hogy Dalmátia iránt tárgyalni nincs felhatalmazva.

Nem találta tehát készületlenül a bizottság elnökének, a pécsi püspöknek következő megszólítása: »Ön, követ úr, Magyarország hadi segítségét és közbenjárását kéri; továbbá óhajtja, hogy a fennálló szövetséget még szorosabbra fűzzük, és utasítsuk vissza a köztársaság ellenségeinek ajánlatait. Ő felsége kész mind- ezt, sőt még többet is megtenni; de méltányosnak tartja, hogy viszont a signoria bocsássa vissza Dalmátiát, mely jogilag a magyar koronát illeti. Vessen tehát véget, követ úr, tartózkodó magatartásának; nyilatkozzék őszintén; hogy határoznunk lehes- sen. Ha ugyanis Dalmátiát nem adják át jőszántukból, kénytele- nek leszünk fegyverrel lépni fel, a mi alig kívánatos a köztársaságra nézve, a mely, mint ellenségei állítják, úgyszólván végkép el van veszve.«

A követ nyugodtan válaszolt. A veszélyben forgó jó barátot — úgy mond — támogatni illik, nem bajait nevelni. Magyarország abban a hírben áll, hogy híven ragaszkodik szövetségeseihez. Mikor vele a köztársaság a szövetséget megkötötte, és az évi segélyt megajánlotta, abban a véleményben volt, hogy örök időkre biztosítja magának Magyarország barátságát, és mindenkor szá- míthat segítségére. Már pedig Dalmátia elvesztése a köztársaság romlását idézné elő. Egyébkint erre nézve utasítása semmit sem tartalmaz; mert a signoria nem gondolhatott arra, hogy ily kívá- nattal fognak előállani. Ne higgyenek a magyar urak a Velenceze ellenségei által terjesztett híreknek. A köztársaság távolról sincs oly veszélyes helyzetben, mint állítják; ellenkezőleg ügyei jobbra fordultak, mióta a pápa is a francziák ellen foglalt állást.

Utána *Buzlai Mózes* szólott, hevesen kikelve a köztársaság ellen. Majd a cancellár fordult azzal a kérdéssel Pasqualigohoz: »Dalmátia iránt nincs utasítása, tehát mi végből jött ide? Iste- nemre, az urak felháborodásukban oly határozatokat fognak hozni, a melyeket nem vár. Isten látja lelkemet, nem tetszik ne- kem ez a dolog.«

A velencei követ, a ki pontosan értesült a tárgyalások menetéről, lázas tevékenységet fejtett ki. Bejárta, informálta a legbefolyásosabb urakat. A primás felháborodása a pécsi püspök ellen nem ismert határt, és oly kifejezésekben nyilatkozott, melyek épen nem illettek főpap és a humanista ajkaira; mindazáltal a rendek haragjától félve, nem mert többé nyilvánosan találkozni a velencei követtel, és az éj sötétjében, titkos ajtókon bocsátá magához a követ titkárát.

E válságos időben nagy szolgálatokat tett Velenczének a *pápai legátus*. A pécsi püspököt meglátogatva, nyíltan kimondá, hogy jól tudja, hogy ő az, a ki a pápa szándékait megghiúsítja, a miről jelentést is fog tenni. Azonban a cancellár nem ijedt meg. »Nem állok elszigetelve — válaszolá — hisz a gyermekek, sőt még a halottak is lármáznak Dalmátia miatt.«

És csakugyan, július 5-én, esti ülésben, nagy lelkesedés közepett, kimondatott a *határozat*, hogy a király Dalmátia visszafoglalására hadjáratot fog indítani, a szövetség megkötése és a hajdárat tervének megállapítása végett, a császárhoz s a francia királyhoz követeket fog küldeni.¹⁾

A köznemesség képviselői, a következő napokban, szétoszlottak, a tárgyalások folytatását az országtanácsra bízva, a melynek tagjai közül ekkor hét főpap és kilencz főúr volt jelen Tatán.²⁾

A rendek határozata a velencei követet nagy mértékben

¹⁾ Pasqualigo július 6-án. — Miksa 1510. július 31-én Innsbruckból írja Margit főhercegnőnek; »Nous avons eu nouvelles de nos ambassadeurs qui ont esté vers notre frere le roy d'Ungherie, comment a la journée, qui a esté tenue devers luy, il s'est declaré a la guerre contre lesdits Venissiens et a juré nostre lighe et de entreprendre incontinent la gáerre« (Le Glay. I. 306. l.) És augusztus 5-én római követét értesíti, hogy a magyar udvarnál levő követei jelentik: »Regem cum universo Regno statuissse in proximo Rakos seu conventu eorum summere expeditionem contra Venetos«.

²⁾ Ugymint: a primás, a kalocsai érsek, a váradi, pécsi, győri, boszniai püspökök, a fehértvári prépost; a nádor, Zápolya János, *Szentgyörgyi* Péter erdélyi vajda, Ujlaky Lőrincz, Ráskay Balázs, Buzlay Mózes, Batthyányi Benedek, Bornemissza János és Báthory István (Pasqualigo felsorolja őket.)

Pasqualigo, ezen utasítás vétele után sietett Bakocs bíbornokot felkeresni és tanácsát kikérni.

A primás figyelemmel hallgatta végig hízelgő nyilatkozatait, bizalmas közléseit és kérdéseit. Mire megragadva a követ jobbját, mosolylyal ajkán, így szólott: »Arra, hogy mi innen a saját költségünkön hadakat küldjünk, ne számítsatok. Pénzünk nincs; már pedig ezer ember felszerelése 5—10,000 aranyat igényelne. Kár e dologról szólani. De azért nem kell félni. Én minden jót remélek. Bízatok bennem. A pécsi püspöknek pedig üzenjétek meg, hogy Dalmátia átengedése iránt utasítást fogtok kérni a signoriától. Így elhárítjátok magatoktól a rendek haragját. És azután fölsíleges lesz az utasítás iránt írni.«

Pasqualigo követte a tanácsot. Titkára által értesíté a cancellárt, hogy kész Dalmátia átengedése tárgyában jelentést tenni a signóriának, és utasítást kérni. A válasz úgy hangzott, hogy azt korábban kellett volna megtenni; most már késő, a rendek szét akarnak oszolni, és határozni fognak.

És csakugyan úgy látszott, hogy az eldöntés órája közeledik. Július 3-án és 4-én a főrendek és a köznemesség küldöttei, a király elnöklete alatt, üléseket tartottak. A cancellár jelentést tett a velencei követtel folytatott tárgyalások eredménytelenségéről. Több szónok hevesen beszélt a köztársaság ellen. Azt is felhozták, hogy a Magyarországnak fizetett évi díj, a signoria könyveiben, *zsold* (salario, soldo), nem *adó* (contributio) czímén vezettetik. Gyalázat volna az országra — mondották — ha valami kevés posztóért és ékszerért, amit Velence az évdíj fejében, értékén felül számítva, ad, az ország Dalmátia visszafoglalásáról lemondana.

És mikor Bakocs a köztársaság védelmére emelte szavát, szemébe mondották, hogy »ő a köztársaság által meg van fizetve!« A nagy többség erőteljesen sürgette a cambrayi ligába való belépést; Velence barátjai lassanként elhallgattak. Ekkor a császár és a francia király követei meghívtak a gyűlés színe elé, és megkérdeztettek, vajjon el vannak-e látva teljhatalommal arra, hogy az általok előterjesztett ügyekben tárgyalhassanak és végezhessenek. Mire válaszolták, hogy a bemutatott megbízó levélen kívül más meghatalmazásuk nincs, de készek ilyet küldöiktől kérni.

A velencei követ, a ki pontosan értesült a tárgyalások menetéről, lázas tevékenységet fejtett ki. Bejárta, informálta a legbefolyásosabb urakat. A primás felháborodása a pécsi püspök ellen nem ismert határt, és oly kifejezésekben nyilatkozott, melyek épen nem illettek főpap és a humanista ajkaira; mindazáltal a rendek haragjától félve, nem mert többé nyilvánosan találkozni a velencei követtel, és az éj sötétjében, titkos ajtókon bocsátá magához a követ titkárárt.

E válságos időben nagy szolgálatokat tett Velenczének a *pápai legátus*. A pécsi püspököt meglátogatva, nyíltan kimondá, hogy jól tudja, hogy ő az, a ki a pápa szándékait megghiúsítja, a miről jelentést is fog tenni. Azonban a cancellár nem ijedt meg. »Nem állok elszigetelve — válaszolá — hisz a gyermekek, sőt még a halottak is lármáznak Dalmátia miatt.«

És csakugyan, július 5-én, esti ülésben, nagy lelkesedés közepett, kimondatott a *határozat*, hogy a király Dalmátia visszafoglalására hadjáratot fog indítani,¹⁾ a szövetség megkötése és a hajdárat tervének megállapítása végett, a császárhoz s a francia királyhoz követeket fog küldeni.¹⁾

A köznemesség képviselői, a következő napokban, szétoszlottak, a tárgyalások folytatását az országtanácsra bízva, a melynek tagjai közül ekkor hét főpap és kilencz főúr volt jelen Tatán.²⁾

A rendek határozata a velencei követet nagy mértékben

¹⁾ Pasqualigo július 6-án. — Miksa 1510. július 31-én Innsbruckból írja Margit főhercegnőnek; »Nous avons eu nouvelles de nos ambassadeurs qui ont esté vers notre frere le roy d'Ungherie, comment a la journée, qui a esté tenue devers luy, il s'est declaré a la guerre contre lesdits Venissiens et a juré nostre lighe et de entreprendre incontinent la gáerre« (Le Glay. I. 306. l.) És augusztus 5-én római követét értesíti, hogy a magyar udvarnál levő követei jelentik: »Regem cum universo Regno statuisse in proximo Rakos seu conventu eorum summere expeditionem contra Veneto«s.

²⁾ Ugymint: a primás, a kalocsai érsek, a váradi, pécsi, győri, boszniai püspökök, a fehértvári prépost; a nádor, Zápolya János, *Szentgyörgyi* Péter erdélyi vajda, Ujlaky Lőrincz, Ráskay Balázs, Buzlay Mózes, Batthyányi Benedek, Bornemissza János és Báthory István (Pasqualigo felsorolja őket.)

megdőbbsentette. A primás azonban nem szűnt meg őt bátorítani. Minden alkalommal ismételé, hogy semmitől sem kell tartania. »Hagy lármázzanak a rendek, — mondá egy ízben — bármit határoznak: mégis semmi sem fog történni.« More Fülöp is megnyugtató, hogy az országgyűlés végzésének már csak azért sem lehet következménye, mert a királyi kincstár üres, az urak pedig nem akarnak pénzt adni. »Tépjenek szét darabokra — mondá — és lelkem szálljon a pokolba, ha valaha magyar sereg átkel a hegyeken Dalmátia elfoglalására.«²⁾

Mindazáltal a velencei követ, mint tapasztalt diplomata, jól tudta, hogy a rendek megállapodása, még ha azt nem is hajtják végre, nagy kudarcz ő rá nézve, és kedvezőtlen hatást gyakorolhat Velence ügyeinek menetére. Felhasználta tehát a legelső alkalmat, hogy neheztelését a király előtt kifejezze.

Július 7-én ritka ünnepély tartatott meg Tatán. Rómából külön pápai küldött, a modrusi püspök, érkezett, oly czélból, hogy Ulászlót, a szentelt kard átadásával a kereszténység bajnokává és hadvezérévé avassa fel. Szabad téren, diszes sátor alatt, oltárt állítottak fel. A király, főrendek által környezve jelent meg. A gyülekezet fényét emelte a pápa, a császár, a francia és lengyel királyok, a signoria, a moldvai és havasföldi fejedelmek követeinek jelenléte. A modrusi püspök misét mondott, s annak végzetével ibolyaszínű bársonyból és hermelinből készült főveget tett a király fejére, és egy nagy kardot helyezett kezeibe. Mire beszédet tartott, melyben a török ellen intézendő hadjáratra buzdította a királyt és a rendeket, kiket végről pápai áldás- és általános búcsúban részesített.¹⁾

Mikor ezen ünnepélyt megelőzőleg, a külhatalmak követei Ulászlónál tiszteltek, bár ezen alkalom hivatalos ügyek tárgyalására épen nem vala kedvező, Pasqualigo szóba hozta az országgyűlés végzését és megjegyzé, hogy »a régóta fennálló baráti viszony után, egészen más eljárást volt joga reméllenie,« és kérte a királyt, hogy ne hagyja el a köztársaságot. Ulászló röviden válaszolt: »Később beszélünk ezen ügyről.«

¹⁾ Pasqualigo, 1510. július 10-én, testvéreikhez intézett magánlevele. (Marino Sanudónál. Wenzel kiadása. 201. l.)

A jelenlevő urak feltűnő szívésséget mutattak iránta. Az ünnepély alatt többen közeledtek hozzá, és füleibe suttogták: »Majd barátságosan elintézzük az ügyet.¹⁾

Ennek az volt az értelme, hogy az országgyűlési végzés után sem volt szándékuk megszakítani az alkudozásokat Velen-czével.

X.

A tatai gyűlés és az azt követő tanácskozmányok határozatai merészen és harciasan hangzottak: Magyarország örömmel üdvözli a törökök ellen intézendő nagy hadjárat eszméjét; egyúttal belépve a cambrayi ligába, vissza fogja hódítani Dalmátiát.

Azonban gyakorlati jelentősége a megállapodásnak nem volt. A nagyszabású tervek kisszerű fogásokat gyümölcsöztek. A A velencei követtel újra megindultak a tárgyalások.

More Fülöp bízott meg, hogy az elejtett fonalat fölvegye. Pasqualigónál megjelenve, azon indítványnyal állott elő, hogy eszközölje ki a signoriánál nyolczvanezer ducát kifizetését, a mely összegre, hátrálékok czímén, a király igényt tart, és szüksége van, hogy néhány főúr követelését kielégítse. Beszéd közben megemlíté, hogy ezek az urak, mihelyt pénzüket megkapták »el fognak hallgatni;« és ha néhány hónap előtt a signoria csak hétezer ducátot küldött volna, a melyből a király kielégítheti a nádort, a cancellárt és Bornemisszát, »most másként állának a dolgok.«²⁾

Ezzel elég érthetően jelezte, hogy a magyar urak politikai állására magánérdekeik mérvadó befolyást gyakorolnak. Majd néhány nappal utóbb, egészen leplezetlenül hívta föl a velencei követet, hogy »néhány ezer aranyat ígérve« nyerje meg Buzlait a főudvarmestert, a ki a köztársaság iránt a legnagyobb gyűlöletet tanúsítja.

Pasqualigo erre nem volt hajlandó; úgy látszik a főudvarmesterre nem helyezett nagy súlyt. Ellenben, annál inkább ipar-

¹⁾ Pasqualigo julius 10-iki jelentése.

²⁾ Pasqualigo 1510. július 6-iki jelentése.

kodott a nádort megnyerni. Látogatást tett tehát nála, a városon kívül, a hol sátor alatt lakott. Pártfogásába ajánlva Velenceze ügyét, biztosítá őt, hogy a signoria »nem fog háládatlan lenni.«

Perényi erre meglepő módon válaszolt. Kijelentette, hogy azok, a kik Dalmátia visszahódítását sürgetik, nem ellenségei Velenczének; csak meg akarják mutatni, hogy a primás nem olyan hatalmas ember, a milyennek magát képzei; sőt a nehézségek nem is merülnek föl, ha a signoria, mely mindig egyedül Bakocs jóakarátát kereste, »ő jól jutalmazta és fölmagasztalta,« őket is kellően tekintetbe vette volna. Egyébkint ennek daczára kész oda működni, hogy az ügy jó véget érjen; csak hogy azután neki, s ne az esztergomi érseknek tulajdonítsák az elért eredményt.

És már másnap üzente Pasqualigónak, hogy »mindent rendbe hozott, és a dolgok jól fognak menni.«¹⁾

A pécsi püspök óvatosabb volt mint a nádor, de ő sem titkolta, hogy hiúság és nagyravágyás fontos tényezők elhatárolásaiban. Titkárát küldötte a velencei követhoz, az olasz Balbi Jeromost, az ékes latin verseiről és viszontagságos életéről ismert humanistát, ki egy ideig a királyi gyermekek tanítója, most a cancellár iskolájában képezi magát a diplomatiái pályára, melyen később mint pozsonyi prépost és gurki püspök kiváló szerepet fog játszani.²⁾

A következő üzenetet vitte: »A követ ne csudálkozzék a fölött, hogy a cancellár nem sok jóakaratot mutat a köztársaság iránt. Mindenekelőtt a saját hazájának javát és díszt köteles előmozdítani. E mellett, be akarja bizonyítani, hogy neki is van annyi, sőt nagyobb hatalma, mint az esztergomi érseknek, a ki mindenhatónak tartja magát az országban. És a signoriának is bőkezűbbnek kellene lenni; ha a régi tartozás kiegyenlítését igéri, minden rendben lett volna, sőt, ha az eddig fizetett évdíjt a signoria örök időre biztosítja az országnak, még most is segíteni lehet.«

¹⁾ A július 11., 12., 13-iki jelentések.

²⁾ Balbi életrajzát megírta Knauz a »Magyar Sion« 1866-iki folyamában és Abel Jenő »Magyarországi humanisták és a dunai társaság« című akadémiai értekezésében. (1880.)

Pasqualigo ildomosan válaszolt. A cancellár — ügymond — helyesen cselekszik, mikor hazája díszét és javát akarja előmozdítani; ezt legjobban úgy fogja elérni, ha a két állam között önálló szövetség megszilárdításán működik. Gondolja meg jól, vajjon tisztességes volna-e eljárása, ha annak bebizonyítása végett, hogy az esztergomi érsek nem mindenható, a szövetség felbomlását elősegítené? A signoria tartozását kifizetni most nem képes ugyan; de elismeri kötelezettségét, a melynek jobb időkben eleget fog tenni. Arra, hogy az évdíjt örök időkre biztosítsa, nincs fölhatalmazva.

A következő napon (július 10.) a követ maga is fölkereste a cancellárt, és arra kérte, hogy legalább addig tartsák függőben a döntő határozat kimondását, míg újabb utasítása érkezik Velenczéből.

Azonban Szakmári úgy nyilatkozott, hogy az urak nem fognak várni, mert nem akarják felhasználatlanul hagyni a jó alkalmat, és a hatalmak követei is türelmetlenül sürgetik az eldöntést.

Ugyanazon napon Pasqualigo meghivatott az országtanács bizottsága elé, amely a kalocsai érsek elnökelete alatt, a győri püspök, Ujlaky Lőrincz és a főudvarmesterből állott. Az érsek így szólott hozzá: »Az elmúlt napokban, ő felsége azt a kíváнатát nyilvánította, hogy a signoria Dalmátiát adja vissza Magyarországnak. A követ úr úgy nyilatkozott, hogy erre nézve nincs felhatalmazása. Ő felsége, mielőtt magatartása iránt végleg határozna, megújítja kíváнатát. Ha ezt teljesíti a köztársaság, viszont Magyarország mindent meg fog az ő érdekében tenni. Ha pedig a követ úr csakugyan nincs felhatalmazva, hogy Dalmátia ügyében tárgyalásokba bocsátkozzék; adja elő, hogy voltaképen mire kapott fölhatalmazást?«

Pasqualigo erre elmondotta, hogy utasítása mit tartalmaz; a signoria t. i. hármat kér a királytól, hogy a béke helyreállítására érvényesítse közbenjárását, adjon engedélyt Magyarország területén ezer lovas toborzására, és tartsa fönn a szövetséget. Egyébként kész új utasítást kérni. Nem szükséges rögtön intézni el az ügyet. Dalmátia »nem szalad el« az urak elől, és a jogok, melyeket ama tartományra igényelnek, nem vesztek el érvényöket.

Azzal bocsátották el, hogy a királynak jelentést fognak tenni.¹⁾

Ezalatt nem szüneteltek a császár és a francia király követeivel megkezdett tárgyalások. A magyar urak ígérték, hogy a dalmátiai hadjáratra 4000 gyalogot és 2000 huszárt fognak kiállítani; vezérekké, a nádor főparancsnoksága alatt, Balassa Ferenczet, Corbáviai Jánost, Korlátkövi Osvátot és Zápolya Jánost jelölték ki. Másrésről abban történt megállapodás, hogy a császári és francia udvarnál, a magyar király követeinek meghallgatása után, fogják a nyújtandó segítséget és a hadjárat tervét meghatározni, valamint kiállítani az oklevelet, Magyarország befogadásáról a cambrayi ligába.

A német és francia követek elégtlenül hagyták el a tatai udvart;²⁾ a mi éleslátásukat épen nem helyezi előnyös világitásba.

A magyar politika külső ingadozásait és belső következetességét, feltárták a július 15-ki audientiák. A király a *pápai legátust* búcsúkihallgatáson fogadta. Ez előterjesztésére, a következő választ kapta: Az ország el van határozva, hogy részt fog venni a törökök ellen tervezett hadjáratban; de mivel erejét a folytonos háborúk kimerítették, csak úgy képes fegyvert fogni, ha ő szentsége ellátja pénzzel. A részletek tárgyalása végett követek küldetnek Rómába. Ezalatt a szultánnal fennállott fegyverszünetet, mely nem rég telt le, rövid időre meg fogják hosszabítani. A mi a pápa másik kíváнатát illeti, ő felsége kész a császár és a köztársaság között, a béke helyreállítása érdekében, közbenjárni; feltéve, hogy miután a hatalmak elnyerték azon területeket, melyekre igényt tartottak, Magyarország is visszakapja Dalmátiát, melynek visszaszerzésére a rendek egyértelműleg el vannak szánva. Mindazáltal ezt békés úton, nem fegyverrel óhajtának elérni. Felkérlik tehát a pápát, hogy ez irányban is legyen közbenjáró.³⁾

Néhány órával utóbb, a király a *velencei követet* kérette magához. Az *esztergomi érsek* közlé vele a resolútiót.

¹⁾ A július 10-iki jelentés.

²⁾ A júliusi 13., 17. és 22-iki jelentések.

³⁾ Pasqualigo július 15-ikén.

Ő felsége — úgymond — mindig kiváló szeretetet tanúsított Velenceze iránt, és a mult esztendőben is, ellenségeinek fényes ígéreteit visszautasítva, fenntartotta a két állam között fennálló szövetséget. Ehhez most is ragaszkodik. És mivel az utolsó országgyűlésen a császár s a francia király újólag felszólították Dalmátia visszafoglalására, azon kijelentéssel, hogy különben ők ejtik hatalmukba azt a tartományt, ő felsége felszólítja a signoriát, hogy önkényt mondjon le Dalmátiáról Magyarország javára; mert jobb hogy a magyar király birja azt, mint bármely más hatalom. Ha erre a köztársaság rá nem áll, ő felsége más eszközökhöz fog nyúlni. Mielőbb elvárja a signoria válását, amely a futár elindulásától számított harmincz nap alatt itt lehet.

Pasqualigo felelni akart. De a primás szavába vágott. »Felesleges — úgymond — vitatkozni; az előadottak ő felsége végelhatározását tartalmazzák.« Erre a jelenlevők felkeltek, s a követnek távozni kellett.¹⁾

Az audientiát követő napon, az éj homályának fedezete alatt, Pasqualigo felkereste a primást, s keserű szemrehányásokkal halmozta el »mert mindig biztatta, hogy ne féljen, és most mégis bekövetkezett a baj.«

Bakocs szeretteljes hangon, meleg szavakkal iparkodott őt megnyugtadni, bizalmat önteni csüggedő lelkébe. Ő — úgymond — soha életében nem fáradott annyira, mint most, hogy az urakat Velenceze ügyének megnyerje; »de azok többnyire német szelleműek, megvesztegethetők és talán meg is vannak vesztegetve.« Hevesen kikelt a pécsi püspök ellen, kit gyermekkorától fogva pártolt és emelt, és a ki most vetélytársa s ellenfele.

Tanácsát így foglalta össze. A követ tegyen jelentést a Dalmátia átengedésére vonatkozó kívánatról. A signoria a választ aszerint formulázza, amint az események alakúlnak. Ha a szerencse kedvez, szorítkozzék azon nyilatkozatra, hogy nem várt volna ilyen propositiót, és Istenbe veti bizalmát. Ellenben ha veszély fenyegeti a köztársaságot, szükséges Magyarországot

¹⁾ Július 15-én kelt második jelentés.

némi előnyben részesíteni, a mely mindenesetre jelentékenyebb legyen, mint az évi díjnak 5000 arannyal ajánlott felemelése; később, mikor jobb idők állanak be, módja lesz visszavonni az ajánlatot. E mellett igyekezzék a köztársaság kibékülni a császárral.

Bakocs, a társalgás további folyamában előadta, hogy az ő igyekezetei következtében, a német és a francia követek határozatlan nyilatkozatot kaptak, mely Magyarországot egyáltalán nem köti le. Megemlíté, hogy vetélytársai, főleg a patriarkai méltóság miatt, melyet a köztársaságnak köszönhet, irigykednek. Bár soha se nyerte volna el »ezt a nyomorúságos javadalmat.« Őt, mikor Velenczének szolgálatokat tett, bizonyára nem a jutalom reménye vezérlé. Sőt kész volna a magából egy-kétezer aranyat áldozni, ha azzal a nádort és a cancellárt Velencze részére vonhatná.¹⁾

Majd néhány nappal utóbb közlé Pasqualigoval, hogy sikerült a *nádorral* titkos alkut kötnie, a melynek értelmében az, bizonyos szolgálatok fejében, kötelezé magát, hogy a primás tudta nélkül semmit se fog tenni, és egyelőre Erdélybe vonúl vissza. Bakocs ajánlotta, hogy a signoria is igyekezzék őt két-három száz ducát értékű ajándékkal lekötelezni.²⁾

Azonban bár a primás csak mások javára vette igénybe Velencze bőkezűségét, és azzal dicsekedett, hogy a császár egy uradalmat ajánlott neki, s ő visszautasította;³⁾ az önzetlenség nem volt jellemvonása.

Néhány héttel utóbb udvari orvosát, a ferrarai származású Muzzarelli Jánost küldé a velencei követhoz, bizalmas üzenetekkel. Az orvos, miután megbízatásában eljár volt, kétségkívül ura meghagyásából, alkalmat keresett, annak hangsúlyozására, hogy mennyire le van a signoria kötelezve a primás irányában; »minél fogva igen helytelenül járna el, ha a jelentékeny szolgálatokért elmulasztaná háladatosságát és elismerése némi jelét adni.«⁴⁾

¹⁾ Pasqualigo július 17.

²⁾ Ugyanaz július 17.

³⁾ Ugyanaz augusztus 4.

⁴⁾ Az augusztus 18-iki jelentés.

És csakhamar tájékozást nyújtott arra nézve is, miben állhatna a »háladatosság jele.«

Bakocs nem elégedett meg az esztergomi érsekség nagy kiterjedésű uradalmaival, az ország több megyéjében szerzett jelentékeny magán-birtokaival. Szerette volna bírni a dús egri püspökséget is, melyet cserében az érsekségért esztei Hippolytnak engedett át. És nem egyedül kielégíthetetlen bírvágya ösztönzé; egyúttal ki akarta játszani a pécsi püspököt, a ki Ulászló ígérését bírta, hogy az egri püspökséget, mihelyt megüresedik, ő fogja elnyerni.

A primás óhajlásának teljesülése két úton volt elérhető; úgy hogy ha Hippolyt, némi évdíj és olaszországi javadalmak fejében, önkényt mond le az ő javára; vagy pedig, hogy ha Hippolytot, a ki dynasztiájának többi tagjaival Velence ellen-ségeihez csatlakozva magára vonta a szent-szék neheztelését, a pápa megfosztja javadalmától.

Mindkét esetben szükség volt a signoria közbenjárására a pápánál; az első esetben pozitív közreműködésére, mert Bakocs azon javadalmakat, melyeket a köztársaság kormánya több év előtt ígért volt neki, ajánlotta volna föl kárpótlásul az egri püspöknek. E mellett a primás még arra is fölkérte a signoriát, hogy ha Rómában a pécsi püspöknek bíbornokká neveztetése szóba jönne, ezt akadályozza meg.¹⁾

A doge készséggel küldé meg római követének a rendeletet, hogy befolyását a primás által kijelölt irányban érvényesítse.²⁾ Azonban Bakocs cselszövénye nem vezetett sikerre. Hippolyt, haláláig, zavartalanul bírta az egri püspökséget. De Szakmári is hasztalanul várta úgy a bíort, mint az egri szék megüresedését.

XI.

Azon viszony, melyben a nádor, a primás és a cancellár, Velence követéhez, a tatai gyűlés után is állottak, teljesen meg-

¹⁾ Az augusztus 23-iki jelentés.

²⁾ Az október 15-iki jelentés.

nyugtathatá őt az iránt, hogy Magyarország részéről a köztársaságot nem fenyegeti veszély.

Ezt abból a körülményből is következtethető, hogy a magyar urak a tatái gyűlésnek még azt az ártatlan határozatát sem vették komolyan, mely a hatalmakhoz küldendő követekre vonatkozott. A *kalocsai érsek*, a kinek Rómába kellett volna a követséget vezetni, és *Lónyay Albert* zengi kapitány, a ki Franciaországba volt menendő, soha sem jutottak el rendeltetésök helyére. *Beriszló Péter* fehérvári prépost és *Sárkány Ambrus* főispán, a császári udvarhoz kijelölt követek csak későn keltek útra.

Ezalatt (1510.) július második felében, a magyar urak mind eltávoztak Tatáról. De *Velence* követe az udvarnál maradt; szívós kitartással várakozva a kedvező pillanatra, a mikor visszafoglalhatja az elvesztett positiót.¹⁾ Minden futár, a ki tudósításokat hozott, alkalmat szolgáltatott neki újabb kísérletekre.

És a jelentések, melyeket július végén kapott, a köztársaságra nézve előnyös híreket tartalmazának. Ugyanis a pápa mind határozottabban lépett föl a cambrayi liga törekvései ellen; nyíltan hirdeté elhatározását: olasz földről kiűzni a francziákat; Ferrara ellen, melynek hercege Esztei Alfonz — az egri püspök testvére — XII. Lajos védencze vala, háborút indított; megnyerte a spanyol királyt azzal, hogy a nápolyi királyság birtokában megerősíté; és azon volt, hogy Angliát Franciaország ellen fegyverre szólítsa.¹⁾

Pasqualigo sietett mindezt a királynak tudomására hozni. »A beállott fordulat — válaszoló Ulászló — valóban csodálatos, és nagy meglepésemre szolgál.« Mindazáltal az udvarnál, a tudósítások hitelessége iránt, kétség merült föl, a melynek eloszlatása végett a Ferrarában tartózkodó egri püspökhöz külön küldött bocsáttatott. Ugyanakkor a császárhoz és a francia

¹⁾ Pasqualigo 1510. július 19. 22. 26-iki jelentései.

¹⁾ Ezekről a doge július 12-én értesíti a követet. Egyúttal utasítja, köszönje meg a főudvarmesternek fölszólalását a francia követ beszéde alatt, hasonlólag a pécsi püspöknek és More Fülöpnek jó szolgálataikat; a primásnak pedig jelentse, hogy azt a mit a signoria érdekében tett »szóval nem lehet megköszönni.« A levél július 27-én érkezett Tatára. (Egykorú másolata a velencei állami levéltárban.)

királyhoz rendelt követek parancsot kaptak, hogy elutazásukat napolják el. Azok csak augusztus közepétáján kelhettek útra.¹⁾

Időközben a pestis nem szűnt meg, s Budán naponként hatvan áldozatot ragadott el. Tatán is kezdett pusztítani. A király ennélfogva, augusztus 10-én, csekély számú kísérettel a *Komárom* mellett fekvő szigetre vonúlt el.

Pasqualigo Komárom városába tette át lakását. Itt keresték föl *Corbáviai János* gróf követei, azon üzenetet hozva, hogy urok, a kit Tatán a dalmátiai hadjárat egyik vezérévé jelöltek ki, e tisztet nem fogadja el, és híven ragaszkodik a köztársasághoz; egyébkint is a hadjárat nem fog létrejönni, mert a királynak annyi pénze sincs, hogy mindennapi kenyerét beszerezhesse, és az urak fősvények vagy szegények, Horvátország pedig annyira szűkölködik élelmiszerekben, hogy két hétig sem képes ezer katonát ellátni.²⁾

Ezen nyilatkozat valóban híven jellemzi a helyzetet. Háborúra senki sem tett készületet. És a harczvágy, melyet a franczia követ izgató beszédei némely körökben fölkeltek, csakhamar elenyészett, mikor az Olaszországból érkező tudósítások Velence újabb győzelmeit, a pápai hadak előnyomulását és a francziák visszavonulását jelentették.³⁾

Pasqualigo, ily körülmények között, annyira fölbátorítva érezé magát, hogy mikor augusztus 19-én kihallgatáson volt, a királyt buzdította, csatlakozzék Velencéhez, hogy része legyen a kiküzdendő dicsőségben és az Isten előtt szerezhető érdemekben.

¹⁾ Amazok augusztus 11-én, Lónyay 16-án. Pasqualigo július 29. aug. 1., 17., 30-iki jelentései. Bakocs júl. 29-iki levele.

²⁾ Pasqualigo augusztus 14-én.

³⁾ Az első tudósítás a császárhoz küldött követektől jött. (Pasqualigo aug. 14-iki jelentése.) A doge augusztus 2-iki levelével a futár augusztus 18-án érkezett meg. Ez a királyhoz intézett pápai brevét hozott, valamint a signoriától köszönő iratokat a primás-, a nádor- és cancellárhoz. (A két utóbbiban áll: »Excellentia Vestra in Conventu proxime praeterito, Venetis rebus quoad potuit maxime favit.«!) A primásnak kellett eldönteni, vajjon czélszerű-e a nádornak és a cancellárnak megküldeni a köszönő leveleket. A primás úgy nyilatkozott, hogy expediálni lehet azokat, mert ha nem használnak, nem is ártnak. (Pasqualigo aug. 19. és 23-iki jelentései.)

A király elrendelte, hogy a tudósításokat közöljék a primás-, nádor- és cancellárral.

A *primás* ezen fordulat hatása alatt, Nyitrára sietett, hová augusztus végén vonúlt az udvar. Itt Velence érdekében nagy tevékenységet fejtett ki. »Nem hiszem, — mondá egy ízben Pasqualigónak — hogy a köztársaság Velenczében található hívebb és jobb polgárt mint én vagyok; ha szívembe pillanthatnának, abban a köztársaság képét látnák bevésve.«

Fáradozásainak eredménye vala az, hogy Lónyay Albert, még mielőtt Franciaországba ért, visszahivatott; a császárhoz küldött követekhez pedig utasítás ment, hogy a *béke helyreállítására* irányozzák törekvéseiket, és szerződést ne kössenek.¹⁾

A viszonyok ezen alakulásával a *cancellár* volt leginkább elégtelen. Kísérletet tett Pasqualigo igyekezeteit cselszövénynyel hiúsítani meg, amely egyébkint nem nagy leleményességet árul el. Szeptember első napjaiban Horvátországból, Bóth András egykori bánnak hírnöke érkezett, a kitől azt a tudósítást hozta, hogy Velence ügyei rosszul állanak, és azt a tanácsot, hogy most kellene Dalmátia visszaszerzésére a hadjáratot megindítani. Azonban a primás, kikérdezve a hírnököt, arra az eredményre jutott, hogy küldetése a cancellár műve.²⁾

A leleplezést nyomban követte a czáfolat, egy velencei futár személyében, a ki két nappal utóbb érkezett Nyitrára, s egyebek között hírül hozta azt is, hogy a pápa egyházi átokkal sújtotta a ferrárai herceget, követőivel együtt; továbbá, hogy úgy a szent szék mint a signoria hadai több győzelmet vívtak ki.

A primás, a velencei követet, a ki ezt mindenekelőtt ő vele kívánta közölni, kitörő örömmel fogadta. Kösztvénybajáról megfélemedkezve, eldobta a mankót, melyre támaszkodnia kellett, és szaladva sietett végig termein, az ebédlőbe, hol udvari emberei az estebédnél ültek. Előszólítva egyet, a többiek hallatára így szólt hozzá: »Rögtön menj át ő felségéhez, és az egész udvar

¹⁾ Hasonlag Ragusai Felix, a kinek Ragusában hajókat kellett felszerelni, parancsot kapott, hogy Zágrábban állapodjék meg. (Pasqualigo szeptember 1-én.)

²⁾ Pasqualigo szept. 3-án.

színe előtt mond meg, hogy Both András hazugságokat üzent, Velence ügyei a legjobban állanak.»

Pasqualigónak már másnap ünnepélyes audientiája volt a királynál, a kinek nevében a primás meleg szavakkal fejezte ki örömét a tudósítások fölött.¹⁾

És most már ismét megindultak a tárgyalások, a Velencezével fönnálló szövetség »megszilárdítása« iránt.

Szeptember tizedikén, a primás elnöklete alatt, összeültek a Nyitrán levő főurak, és meghívták körükbe Pasqualigót. A primás előadta, hogy a király parancsára jöttek össze. »Ő felsége — úgymond — elutasítva a hatalmak előnyös ajánlatait és fényes ígéreteit, ezzel jelentékeny szolgálatot tett Velenczének. A signória ismételve kinyilatkoztatta, hogy kész mindent megtenni a barátság és szövetség megszilárdítása érdekében; de általános szólamok nem vezetnek célhoz. A követ adjon fölvilágosítást az iránt, hogy mit hajlandó a köztársaság tenni, ha a király elszakadva a császártól és a francia királytól, a Velencezével fönnálló barátság kötelékeit szorosabbra fűzi?«

A követ így válaszolt. Ő soha sem kételkedett ő felsége a király és az urak jó akaratában; jól tudja, hogy a nép szenvedélye idézte elő a tatai mozgalmakat. A signóriai kész minden szolgálat- és áldozatra; de nem hatalmazta föl, hogy ez iránt részletes tárgyalásba bocsátkozzék.

Az urak rövid ideig magyar nyelven tanácskoztak. Mire a primás, a követhez fordúlva, fölkérte őt, hasson a signóriára, hogy »némileg előnyösebb föltételekre álljon; mert az igaz barátság abban van, hogy kölcsönösen adunk és kapunk.«

A második értekezlet három nap múlva tartatott a primás alvó szobájában, mert közvénybaja ágyához bilincselé. Bakocs előadta a velencei követnek, hogy »a köztársaság helyesen cselekszik, mikor Dalmátiáról nem akar lemondani; mert többé nem forog fönn a veszély, hogy a szövetséges hatalmak foglalják el; de most már az a kérdés, mit ajánl kárpótlásúl Dalmátiáért?«

A követ kitérő nyilatkozatainak ismétlésére kívánt szorítani. De a híbornok megmagyarázta neki, hogy a királynak

¹⁾ Pasqualigo szeptember 4. és 6-iki jelentései.

okvetetlenül positiv eredményeket kell felmutatnia; csak így győzheti meg a rendeket a felől, hogy nem ok nélkül utasította vissza a Velence ellen szövetkezett hatalmaknak Dalmátiára vonatkozó ajánlatait; végül fölhívta hogy nyilatkozatát, a szövet-ség megújítására nézve, írásban nyújtsa be.

Pasqualigo mentegetőzött. De a primás határozottan kijelenté, hogy e nélkül a tárgyalást nem lehet folytatni.

Pasqualigo még az nap megírta a nyilatkozatot, mely szintén csak általános phrásisokat tartalmazott: hogy a signoria kész a szövetséget megújítani, sőt szorosabbra is fűzni; és mindazt megtenni, ami célhoz vezet.¹⁾

Ezen jegyzék természetesen ki nem elégítheté az urakat. De türelmök kimeríthetetlen vala. Az a ki el van határozva, hogy szakítani fog, mindig talál okot, vagy legalább ürügyet; a ki minden áron fönn akarja tartani a békességet, az összeütközések elhárítására mindig talál módot, mely megfelel az érdekek követeléseinek, bár néha ellentétben áll a becsületérzés sugalmazásaival.

A szeptember 18-án tartott harmadik értekezletet Bakocs hosszú előterjesztéssel nyitotta meg.

A pápa kívánatára, — úgy mond — ő felsége kész a fönnálló szövetséget, »becsületes föltételek alatt« megszilárdítani. A signoriának tehát szabatosan elő kell adnia: mit kíván és mit ajánl? Tekintetbe kell vennie, hogy a király állhatatosan viszszautasította a köztársaság ellenségeit, a kik a dalmátiai hadjárat céljaira százezer aranyat, hadakat, ágyúkat ajánlottak; sőt a császár hajlandó volt Ausztriát átengedni. A magyar rendek szintén sürgették a hadjáratot. Ha ő felsége enged, Velence végpusztulása következett volna be. A signoria tehát mielőbb tegyen »tisztességes és hasznos ajánlatot;« mert különben a király és tanácsosai gúny tárgyaivá fognak válni a külhatalmak előtt, szenvedélyes támadásoknak lesznek kitéve az ország rendei részéről.

Pasqualigo most is talált a menekülésre utat. Háláját tolmácsolta mindazért, a mit a király a köztársaság érdekében

¹⁾ A szeptember 13-iki jelentés.

tett. Nem vonja kétségbe, hogy Velenceze iránti szeretete vezető; de azt is jól tudta, hogy mennyire megbízhatatlanok a köztársaság ellenségei. A császár, a ki százezer aranyat ígér, százezer garast sem bír adni. És ha csakugyan át is engedné Ausztriát, ez folytonos bonyodalmakra és háborúkra adna alkalmat. A francia királyról nem akar szólni; de köztudomású, hogy a signória, mikor Anna királynét Velenczében ünnepelte, e célra nagyobb összeget fordított, mint a mennyit egész jegyajándéka ért. Soha Magyarországra Franciaországból nem háramlott előny.

Folytatva előadását, átlátszó célzással útalt arra, hogy a magyar politika kétszínűsége nem ismeretlen előtte. Jól tudja, hogy Tatán miképen mentek a dolgok; de ennek daczára a signoria fönn akarja tartani a szövetséget. Arról azonban, hogy az urak »új előnyöket« kívánnak, ekkor még nem küldött jelentést Velenczébe; mert nézete szerint ezen kívánat *nem szolgál becsületekre*. Önzetlensége által a király egyáltalán nem válnék gúny tárgyává; ellenkezőleg hűsége dicsőségét fogja gyarapítani. ¹⁾

Az urak szó nélkül hagyták a velencezi diplomata, egyáltalában ki nem elégitő, részben sértő észrevételeit; az iránt sem fejezték ki csudálkozásokat és jogosult kétségeket, hogy a követ egy fontos momentum felől, mely hónapok óta képezé a tárgyalások sarkpontját, nem tett jelentést.

Másnap Bakocs bizalmas társalgás folyamában kísérle meg, hogy egy lépéssel előbbre vigye a tárgyalásokat.

Szabatosan előadta a magyar urak kívánatait: a signoria fizesse ki a múlt évekből fönmaradt egész tartozását; emelje föl az évdíjt; biztosítsa azt 20—25 következő esztendő tartamára. De közléseiből kítűnt, hogy megelégednek azzal is, ha a köztársaság az évdíjt felemeli, és 30,000 aranyat rögtön készpénzben lefizet. És mikor Pasqualigo, mint egyébkor, most is, a signoria szomorú pénzügyi helyzetére útalt, Bakocs fölhívta, hogy tegyen jelentést küldőinek.

Ezzel a tárgyalások újlag fönakadtak. Be kellett várni a választ Velenczéből. ¹⁾

¹⁾ A szeptember 19-iki jelentés.

XII.

Miksa császár a tatai gyűlés határozatában jelentékeny vívmányt látott. Diplomatiái actiójának, melyet most megindít, egyik tényezőjét képezi Magyarország.

A tatai határozattal pressiót gyakorol a pápára, nagyobb áldozatkészségre buzdítja a spanyol királyt, merészebb föllépésre a francia uralkodót.

Augusztus elején azon ajánlatot terjeszté a pápa elé, hogy hajlandó vele személyesen találkozni, és a béke helyreállítására közbenjárását igénybe venni; kijelentve, hogy hő óhajta a keresztény hatalmak között helyreállítva látni a békét, és a pogányok ellen vezetni haderejét. De kevés kilátást nyújtott a közbenjárás sikerére; mert úgy nyilatkozott, hogy ha Velence vonakodik mindazt átengedni, a mit attól jogosan igényel, a háború folytatására kényszeríti. Egyúttal értesíté a pápát, hogy Magyarország királya és rendei elhatározták Dalmátia visszahódítását, Velence minden ármánya daczára, és bár a köztársaság követe ő szentsége támogatásával kérkedett. Felkérte tehát a pápát, hogy ha Velence makacsul vonakodik a békeföltételeket elfogadni, Magyarországban a cambrayi ligába fölvételéhez adja megegyezését.¹⁾

Ugyanakkor a spanyol királytól — mint a cambrayi liga egyik megalkotójától — szintén fölhatalmazást kért a magyar király befogadására. Aragóniai Ferdinándhoz segítségért is folyamodott, sicíliai hajóhadának átengedéseért a Dalmátia ellen indítandó hadi munkálatokra. Meggyőzni igyekezett őt arról, hogy Spanyolországra, sőt az egész kereszténységre nagy előnyök származnának abból, ha Dalmátia Magyarországhoz csatoltatnék; mert így az a tartomány kapcsúl szolgálna a császár országai és a spanyol király kezeiben levő Nápoly között. Ezzel összefüggésben megemlíti, hogy ő is jogot tart a magyar koronára, e mellett tervben van kettős házasságot létesíteni az ő és Ulászló király családja között. »Magyarország — úgymond — a melyhez Cseh-Morvaország és Szilézia van kapcsolva, semmivel sem áll

¹⁾ Miksa, 1510. augusztus 5-én Innsbruckban kelt utasítása római követe részére. Fogalmazata a bécsi állami levéltárban.

hátrább bármely más országnál; bővelkedik lakosokban és állatokban, sóban, ércben és egyéb terményekben; kiválóan alkalmas a hitetlenek ellen nagy vállalatok létesítésére.« Ha Dalmátiát is visszanyeri, oly erős lesz, hogy semmitől sem kell tartani. A kettős házasság biztosítani fogja Magyarország támogatását. »Az ő vérből« fognak származni az uralkodók, ha Lajos életben marad. Ha pedig Lajos elhal, természeti és szerződészerű jogok alapján az ország ő rá (a császárra) száll, és ekkor, Dalmátia birtokában, jelentékeny szolgálatokat tehet a spanyol királynak.¹⁾

Miksa, miután még legbefolyásosabb tanácsosát, a gurki püspököt Franciaországba küldötte, a cambrayi liga megerősítése végett, Innsbruckból *Constanzba* tette át udvarát, és ide hívta meg a magyar követeket: *Beriszlót és Sárkányt*.

De az ezáltal támadott késedelem nagy zavart idézett elő. Ugyanis a Nyitráról küldött második utasítás, mely szerint a szerződés megkötésétől tartózkodniok kellett, nem jött kellő időben kezeikhez.²⁾

Igy tehát, *Constanzba* érkezve, és az alkudozásokat egy időben a császárral s a francia királynak ott levő követével, (Louis Helie) megindítva, a Tatán július 25-én kiállított utasítás szerint: a »Dalmátia visszaszerzésére czélzó hadjárat« előmozdítása érdekében működtek.

A tárgyalások folyamában a *részletekre* nem nagy gondjuk vala. Azok aggályos megfontolásától talán az a hitök menté föl őket, hogy végzéseiknek gyakorlati jelentőségök nem lesz. Annál jobban ügyeltek arra, hogy ajtót tartsanak nyitva, a melyen a király elvállalt kötelezettségei teljesítése elől menekülhessen.

Ily módon gyorsan haladtak czéljuk felé. Október elején minden el volt intézve. A következőkben állapodtak meg:

¹⁾ Az augusztus 5-én, a spanyolországi követnek küldött utasítás fogalmazata ugyanott.

²⁾ Pasqualigo szept. 20-án jelenti, hogy az utasítás Nyitráról elküldetett. Hogy jól volt értesülve, megerősítik a primás későbbi nyilatkozatai és Bornemissza egyik emberének teleplezése, a melyekről Pasqualigo a következő év január 19. és március 7-én szól.

A császár és a francia király II. Ulászlót fölveszik a cambrayi ligába. »Közös ellenségek, *Velence* ellen« szövetkeznek; és mihelyt attól visszaszerezték azon területeket, melyekre igényt tartanak, közös erővel a *törökök* ellen indítanak hadjáratot.

A magyar király, a jövő (1511.) év április első napján lehetőleg nagyszámú sereggel és hajókkal, Dalmátia visszahódítása végett, megkezdí a háborút, egyúttal szövetségeseit Istria- és Friaulban segíti; a fegyvert mindaddig le nem teszi, míg ő Dalmátiát, szövetségesei az őket jogosan illető területeket visszaszerezték.

Ugyanazon időben a császár és szövetségesei szintén megtámadják Velenczét, és békét csak akkor kötnek, a mikor Dalmátia Magyarországhoz lesz csatolva.

Hogyha ezen háború tartama alatt, *Velence* által felbújtatva, vagy más okok miatt, a *törökök* Magyarországot megtámadnák, a császár és szövetségesei, tehetségök szerint, segítséget fognak nyújtani. Viszont ha a szultán a császár vagy szövetségesei területe ellen támadást tervezne, a magyar király segítségükre fog sietni, és nem engedi magyar földön a *törököket* átvonulni.

A dalmátiai hadjárat czéljaira, a császár és szövetségesei ezer fegyverest, tizenkét ágyút, huszonnégy jól fölszerelt három evező-soros gályát és hat teherhordó hajót bocsátanak a magyar király rendelkezésére. Csak miután ezen segítség tényleg megadatott, lép érvénybe a háború megindítására Ulászló kötelezettsége, mely végkép megszűnik, ha az április elsejére kitűzött határnapig a segítség meg nem érkezik.

A magyar követek kívánatára, a császár kezességet vállal, hogy ezen megállapodások tárgyában, a francia király, november 25-ig ki fogja állítani a ratificátiót, és amennyiben ez elmaradna, a magyar királyra a szerződésből származó minden kötelezettség megszűnik.¹⁾

¹⁾ Az oklevél eredeti példánya a bécsi állami levéltárban. Kivonatolán közli Horváth Mihály, Tört. Tár IX. 85. l. A párisi nemzeti könyvtárban őrzött másolat után, teljes szövegét adja Marczali Henrik, Tört. Tár XXIII. 92. l. (A szerződés bő kivonatát közli Pasqualigo is 5 11. szept. 15-iki jelentése mellékletében.)

XIII.

Ugyanakkor a mikor a constanzi szerződés Magyarországnak, a Velence ellen indítandó háborúra, a császár és szövetségesei támogatását kilátásba helyezé; hogy az ország az elhatározás teljes szabadságával bírjon, a török szultánnál is tárgyalások folytak.

Az 1503-ban hét esztendőre kötött béke határideje még le nem telt, a mikor az 1510-ik év kora tavaszán, török követek érkeztek Visegrádra, a béke meghosszabbítását ajánlva. Szíves fogadtatásra találtak, és azzal az üzenettel bocsáttattak el, hogy a szultán, a szerződés megkötésére, teljhatalommal fölruházott követeket küldjön.¹⁾

Mindazáltal, tekintettel a török ellen indítandó nagy hadjáratot illető tervekre, különösen a pápa megnyugtató végett, a magyar udvarnál abban állapodtak meg, hogy egyelőre rövid fegyverszünetet fognak kötni. És csakugyan, mikor a török meghatalmazottak megjelentek, július második felében, a főnnálló béke csak hat hónapra hosszabbított meg, úgy, hogy ezen idő alatt az állandó béke létrehozása iránt folyjon az alku.²⁾

A keresztény hatalmak nagy hadjáratának eszméje fel-fel-villant ugyan időnként; de a valósuláshoz nem közeledett. A pápa folytonos sürgetései még azt sem tudták kivinni, hogy a tatabi gyűlés határozata értelmében, a magyar követség útnak induljon Rómába.³⁾

¹⁾ Pasqualigo 1510. június 26-iki jelentése.

²⁾ Ezen alkudozásokban a lengyel király követei is részt vettek, — Pasqualigo június 26., 28., július 15. és 23-iki jelentései.

³⁾ 1510. nyarán Piso Jakab, az erdélyi származású hírneves humanista, II. Julius bizalmas embere, ennek megbízásából Magyar- és Lengyelországban járt. Visszatérte után, a pápa, augusztus 29-én, a két ország uralkodóihoz ezek befolyásos tanácsosaihoz leveleket írt, főleg a követek küldését sürgetve. Bakochhoz, például, így írt: »A kegyetlen törökök ellen indítandó hadivállalat ügyében régóta nagy reményeket kapcsolunk a te közreműködésedhez; mert tudjuk, hogy rangra és tekintélyre nézve az első helyet foglalod el.« Piso útján értesült jó szolgálatai felől. Ne szűnjék meg buzgólni. Eszközölje a követek útnak

A *kalocsai érseknek* kellett volna azt vezetnie. De ez vonatkozott elvállalni a megbízást. Ekkor a *váradi püspök* készen nyilatkozott eljárni a küldetésben; de ezzel a nehézségek nem voltak elhárítva. A prímás nem restellte, a velencei követ előtt bevallani, hogy az úti-költség kérdésében van a nehézségek forrása.¹⁾

Ily körülmények között, jó fogadtatásra számíthattak azok a *török követek*, a kik (1511.) október 17-én, fényes kísérettel érkeztek *Nagyszombatba*, a hová néhány hét előtt költözött volt át a királyi udvar.²⁾

Az ünnepélyes audientián, a főkövet átnyújtva megbízólevelét, tolmács által, a szultán üdvözlétét jelenté és küldetésének célját előadta. A király személyesen mondá el a rövid választ: szívesen fogadja »jó testvérének és barátjának« üdvözlétét, s neki viszont minden jót kíván.

A jelenlevő Pasqualigo ezután azt a kérelmet intézte a királyhoz, hogy a békekötésbe a köztársaságot is foglalják be. Néhány nappal utóbb, a lengyel követek ugyanezen kívánatot terjesztették elő Lengyelországra nézve.

Ulászlónak ez ellen nem volt kifogása. De a török követek kinyilatkoztatták, hogy útasításuk szerint, a békekötést »az eddigi formában« kell megújítaniok; bár nem kételkednek, hogy a szultán szívesen teljesítendi a magyar király minden óhaját; mert barátainak barátja, ellenségeinek ellensége akar lenni.

A magyar urak ragaszkodtak Velence befoglalásához. És ezt ürügyül használva fel, hosszabb tartamú békekötés létrejötté-

indítását sat. (A breve mellékelve Pasqualigo 1510. október 24-iki jelentéséhez. V. ö. Acta Tomiciani. I. 59., 100., 114. ll.)

¹⁾ Bakocs ugyanis a következő propositiót tette a velencei követnek, a ki a követek küldését szintén sürgette: A király útra bocsátja köveit Rómába, és onnan, a pápa jóváhagyásával, a császárhoz és a francia királyhoz oly czélból, hogy a béke helyreállítása érdekében közbenjárjanak. De kívánja, hogy a követség római útjának és tartózkodásának költségeit Velence az évdíj számlájára utalványozza, a további költségeket pedig a köztársaság a saját pénztárából fedezze. (Pasqualigo október 24-iki jelentése.)

²⁾ 26 lovassal és 10 kocsival jöttek. Az ő megjelenésüket megelőzte egy magyar követ küldetése Konstantinápolyba, a honnan szept. elején érkezett vissza. (Pasqualigo szept. 6-iki jelentése.)

nek megakadályozása, vagy legalább késleltetése végett, azt a javaslatot tették, hogy ismét csak néhány hónapra köttessék meg a béke; és ezen idő alatt a szultán beleegyezését fogja adni Velencze és Lengyelország befoglalásához. A török követek abban megnyugodtak. A békekötés 1511. augusztus első napjáig hosszabbítatott meg.

A búcsú kihallgatáson, október 31-én a primás átnyújtá a török követnek a függő pecséttel ellátott pergamén oklevelet, a király esküt tett az evangéliumra, a török követ szintén, uralkodója nevében, esküvel biztosította a béke megtartását.¹⁾

XIV.

A portával megkötöttetett a béke. A császárhoz küldött követek meghozták a constanzi szerződést. És Velenczéből még mindig késett a válasz »a szövetség megszilárdítása« tárgyában.

A magyar urak türelmetlenül sürgették ezen ügy elintézését. Pasqualigo nehéz helyzetben volt. Azzal a magyarázattal-igyekezett őket megnyugtadni, és kormányát kimenteni, hogy a futár a ki levelét vitte, útközben a pestis áldozata lett. Igérte, hogy újra fog írni.²⁾

Míg a signória válasza késett, a császár szokott szívosságával, újabb lépéseket tett, hogy Magyarországot actióba vigye. November második felében egyszerre három ügyes diplomatát küldött Ulászlóhoz: gróf *Nogarola Lénárdot*, *Cuspinianust* és Doctor *Breitenauer* György császári tanácsost.³⁾

¹⁾ Pasqualigo október 24., 30., 31-iki jelentései.

²⁾ A doge irányában, november 16-iki levelében nem hallgatja el neheztelését a válasz késése miatt.

³⁾ Pasqualigo december 4-én csak »Leonard grófot« nevezte meg. Cuspinian naplójában említi, hogy 1510. nov. 16-án útra kelt Magyarországra és 1511. január 13-án tért vissza; de két társát nem említi. Breitenauer 1511. február 27-én a császárhoz írt levelében elmondja, hogy hosszú idő óta van Ulászló udvaránál; társairól hallgat. A bécsi állami levéltárban van egy 1511. január 5-én kelt megbízólevél fogalmazata, a mely szerint a császár követei: Leonhard Graf zum Haag, Maasmünster Menyhért és Breitenauer. (?)

Három fontos feladatot bízott rájuk: kieszközölni a constantzi szerződés megerősítését; rábírní Ulászlót, hogy a császárral, Velence ellen, Franciaország kizárásával, külön szövetséget kössön; tisztába hozni a két uralkodó ház sarjai között tervezett kettős házasság ügyét.¹⁾

A követek Ulászlót már Magyarország határain túl, Bród morvaországi városkában találták, a hol november elejétől a következő év január végéig tartózkodott. A magyar főrendek közül csak a győri püspök kísérte; még a cancellár sem volt oldala mellett. Emiatt a tárgyalások a császári követekkel nem indulhattak meg, és ezek hasztalan sürgették benyújtott előterjesztésekre a resolútiót.¹⁾

Ezt függőben tartani a királynak elég nyomatékos oka volt, az t. i. hogy a francia király ratificatióját kívánja bevárni. De a valódi ok az volt, hogy még egyszer a magyar főrendek tanácsát akarta kikérni.

Ezek, az ő meghagyásából, december havában Veszprémbe gyűltek össze, a hol a Constanzból visszaérkezett követek is megjelentek, és eljárásukról számoltak.²⁾

A főrendek nem helyeselték a szerződés létrejöttét. Hogy

¹⁾ Bakocs közlései alapján, Pasqualigo úgy tudta, hogy »l'orator germano e venuto per tractar tre cose: primo per haver la ratification de quanto dicti Oratori Regii . . . haveano concluso; . . . secundo per tractar un'altra secreta intelligentia tra el Re de Romani et questa Maestá, escluso etiam Rege Francie, cum hoc expresso capitulo, che uno eodemque tempore l'una parte et l'altra . . . movesse contra quel Exe^{mo} Dominio; tertio denique per tractar el matrimonio.« (1511. január 19-iki jelentés.) Cuspinianus az ő naplójában röviden említi, hogy »pro faciendo foedere contra Venetos et desponsanda filio Carolo« küldetett.

²⁾ A tárgyalások menetéről Pasqualigo nem tudott értesítést nyerni. Kétségtelenül kőszá hírvolt az, a mit Bródban hallott, hogy Miksa Veronát eladja a francia királynak, és a vételért Ulászlónak a háború költségeire ajánlja. Nem volt alaposabb az a hírv, hogy Miksa az elfoglalandó tengerparti területtől Capodistriát magának tartja meg.

³⁾ Beriszló és Sárkány nov. 25-én útaztak el Bródból — mint Pasqualigo írja — »verso Vesprimia, per ritrovarsi in quel loco a la Dieta cum li altri Prelati et Baroni Hungarici.« (1510. december 4.) Kétségtelen, hogy Veszprémben csak főrendek gyűlése és nem országgyűlés tartott.

életbeléptetését megakadályozzák, vagy legalább késleltessék, azt a tanácsot adták a királynak, hogy ne erősítse meg a szerződést, a míg a francia király ratificatiója megérkezik. A császár által ajánlott külön szövetséget elleneztek. Ellenben a házassági terv megnyerte jóváhagyásukat. Végre fölkérték a királyt, hogy a jövő év márczius elején tartson *országgyűlést*.¹⁾

A veszprémi gyűlés magatartása eszerint épen nem volt alkalmas arra, hogy a harczias szellemű pártot felbátorítsa. És ennek bizonyára nem tett nagy szolgálatot az a *Prognosticon* sem, mely az év utolsó napjaiban Bécsből küldetett, és a jövő esztendőre a csillagok állásából Magyarországnak győzelmes háborút jövendölt.²⁾

Előre volt látható, hogy azon esetre ha Velence csak egy lépéssel közeledik a magyar urak igényeinek kielégítése felé, ajánlatait tárt karokkal fogják fogadni.

A signoria a Magyarország irányában követendő eljárásra nézve, november 16-iki tanácsülésében hozott határozatot. E szerint a köztársaság jelenleg egészen képtelen a királynak bármily összeget fizetni, mindazáltal reméli, hogy nemsokára a viszonyok jobbra fordulnak és képessé teendik teljesíteni mindazt a mit a főnnálló confoederatió igényel. A mi pedig a confoederatió megújítását illeti, a helyzet lényegesen megváltozott; mert a mióta kitént, hogy a francziák királya világalomra tör, föllépett ellene a pápa és több uralkodó; remélhető tehát, hogy csakhamar nagy fordulat fog beállani, akkor azután »úgy ő felsége mint a köztársaság szempontjából illendőbbben és jobban« lehet ezt az ügyet

¹⁾ Pasqualigo felkérte volt Antonio de Zuane de la Seda velencei kereskedőt, a ki régóta Budán lakott, hogy azon üriügy alatt, mintha árúit vinné vásárra, menjen Veszprémbe, és szerezzon tudósításokat a tanácskozások felől. De az nem ment oda, és csak a visszaérkező uraktól igyekezett megtudni a határozatokat. Deczember 20-án azt írja Pasqualigonak, hogy a császár ajánlataira vonatkozó végzést szoros titokban tartják. A követ Bakocstól is kért tudósítást, de leveleire nem kapott választ. Több héttel utóbb, élőszóval közlé a primás a történeteket Pasqualigóval; többi között azt is, hogy Veszprémben elhatározott követek küldése a pápához, a szultánhoz és a moszkvai fejedelemhez (Pasqualigo 1510. decz. 4., 5., 27., 30., 1511. jan. 19-iki jelentései.)

²⁾ Pasqualigo 1510. deczember 27-iki jelentése.

tárgyalni. Pasqualigo parancsot kapott, hogy mindezt bizalmasan közölje a primással, s kérje ki tanácsát, melyet »forma tekintetében« követessen.

Ugyanazon jegyzék, mely a követet utasítással látta el, a felől is értesíté, hogy a pápa inkább mint valaha el van határozva Olaszországot a francia uralomtól megszabadítani, és egyházi átokkal sújtotta a francia hadak vezérét, valamint a milánói senatust is; hogy továbbá a velencei sereg átkelt a Pó folyón, Modenánál egyesült a pápai hadsereggel, most már a francziák ellen indulnak, a ferrarai herceget is fenyegetik, míg a velencei hajóhad Civitavecchiában állomásoz, ahonnan Genuáig kalandoz; e szerint tehát a helyzet teljesen kielégítő.¹⁾

A futár, a ki ezen iratot hozta, csak december utolsó napján érkezhett el Bródra.

Pasqualigo nehéz helyzetbe jutott. Utasítása szerint mindenekelőtt Bakocs tanácsát kellett kikérnie. A primás pedig távol, Esztergomban volt. Ellenben a király és környezete türelmetlenkedtek. Mindamellett titkárát Esztergomba küldé, a királynak pedig egyelőre csak a háború színhelyéről nyert tudósításokat adta elő.

Még az nap volt audientiája. A király meghallgatva előterjesztését, néhány szót váltott az öt környező urakkal — a győri püspök, Buzlay és Bornemissza voltak jelen — mire nevében a püspök így szólt: »Követ úr, ő felsége nagy mértékben csodálkozik a fölött, hogy a méltóságos signoria hallgatással mellőzi azokat, a miket Ön velünk Nyitrán tárgyalt.«

A követ ismételte korábbi mentségét, hogy futára, a ki által a nyitrai tárgyalások eredményeiről szóló jelentését küldé, útközben meghalt, és második jelentésére a válasz meg nem érkezett.

A király és az urak megnyugodtak.

Bakocs örömmel fogadta a velencei titkárt és az általa hozott híreket. »Hála legyen Istennek — mondá, míg szemei könnyekkel teltek meg. — Ő szentségét a pápát úgy tartsa meg Isten, a mint ő megmarad elhatározása mellett, hogy a francziákat kiveri Olaszországból; ellenkező esetben kérni fogom

¹⁾ A nov. 16-iki jegyzék a velencei állami levéltárban.

Istent, hogy két óráig se hagyja életben.« Pasqualigónak azt üzené, hogy bár óhajtotta volna, hogy a signoria az évdij fölemelésére szánja el magát; de mivel ez nem történt meg, szorosan tartsa magát utasításához.

Mindazáltal épen ezért most kétszeresen szükségesnek tartotta, hogy a követ a *nádort* teljesen nyerje meg. Erre pedig igen egyszerű és *olcsó* módot ajánlott: hogy ajándékkal kedveskedjék neki.

Pasqualigo sietett követni a tanácsot. Meghagyta Antonio de Zuane nagykereskedőnek, tudja meg jó módjával, hogy a nádor milyen selyemszöveteket fogadna legszívesebben, és azután kétszáz egész harmadfél-száz ducát értékű ily szövetet, titkon, a a követ nevében, ajánljon föl néki.

A nádor, a ki most a király távollétében, a helytartói tisztet viselte, (1511.) január második felében, Budára jött. Megérkezése után egyik első teendőjének ismerte, hogy a boltokat bejárja és az árúczikkeket megsejmelje. Antonio de Zuane úgy tudta intézni a dolgot, hogy hozzá csatlakozhatott és kísérelte. Így azután tudomására jutott, hogy egy karmazsin-bársony kelme nyerte meg leginkább a nádor tetszését. Mire a kereskedő 65 rőföt — négy ruhára valót — 257 ducát árán, megvásárolt, és azt megküldötte a nádornak. Ez nem titkolta elragadtatását. És kijelenté, hogy »a míg életben lesz, a primással karöltve, mindig azon fog lenni, hogy a magyar király a signoriához ragaszkodjék.« Sőt nem habozott a követhöz intézett levélben is kifejezni háláját.¹⁾

XV.

A veszprémi tanácskozmány megállapodása értelmében, Ulászló az 1511-ik esztendő első napjaiban, a császári követeknek kijelenté, hogy előterjesztések iránt, a constanzi szerződés Franciaországból várt ratificatiójának megérkezése előtt nem határozhat. Ennek következtében Nogarola és Cuspinian elutaztak. Breitenauer Bródban maradt, és az udvart elkísérte Olmüczbe,

¹⁾ Pasqualigo 1511. márczius 15-iki jelentése, és ehez mellékelve a nádor február 10-iki levele.

majd (1511.) január végén *Boroszlóba*, a hol a király hosszabb időre telepedett meg.

Miksa császár nagy súlyt helyezett arra, hogy a magyar király a constanzi szerződést hajtsa végre. De ő a maga részéről egyáltalán nem volt hajlandó kötelezettségeinek megfelelni. E miatt *Camillus de Montibus* nevű udvari emberét küldötte Ulászlóhoz, hogy őt kimentse. Előadta, hogy mindent, a mi hatalmában állott, megtett a béke helyreállítása érdekében; de a pápa elfogadhatatlan föltételekkel állott elő, és most fokozott erővel folytatja a háborút. Ennek következtében ő (a császár) és a francia király nem képesek a Constanzban megállapított hajóhadat kiállítani, és egyelőre csak ezer gyalogot, kilencz jól felszerelt gályát és ötven teherhordó hajót bocsáthatnak Ulászló rendelkezésére; arra kéri tehát, elégedjék meg ezen segítséggel, és indítsa meg Dalmátia visszaszerzésére a háborút.¹⁾

Majd kevéssel utóbb a császár egy másik követet is küldött a magyar udvarhoz, *Masmünster Menyhért* német-újhelyi kapitányt, a ki hivatva volt a magyar urakat meggyőzni a felől, hogy a viszonyok a hadjárat megindítására igen kedvezők, mert a pápa és a signoria hajóhadait, melyek a genuai öbölben vannak elfoglalva, a francziák könnyen távol tarthatják az adriai tengertől.²⁾

És alig múlt el néhány hét, (február közepetáján) a császár és a francia király közös követe jelent meg, XII. Lajos oklevelével, mely a constanzi szerződés ratificációját tartalmazá. A császár részéről jelentékeny pénzüsszeget ajánlott a hadikészületekre; de egyúttal az ígéretekhez fenyegetéseket csatolt. Kinyilatkoztatá, hogy ha a magyarok nem sietnek Dalmátia elfoglalásával, a szövetkezett hatalmak, még ez évben, meg fogják szállani

¹⁾ A követnek, ha ajánlata elfogadtatik, Ferraraba kellett utazni, hogy a hajókat felszerelje és útnak indítsa. (Az 1510. december 13-án kelt császári útasítás egykorú másolata a bécsi állami levéltárban.)

²⁾ Masmünster küldetésének föladatáról bőven szól a királyi válasz, melyet később (márczius 22-én) a császári követek kaptak, és a melyet szósz szerint közöl Breitenauer márczius 27-iki jelentésében. (Eredetije ugyanott.)

azt a tartományt, sőt a magyar király kezeiben levő tengerpartot is.¹⁾

Mindezen felhívások és a császári követek működése nem maradtak hatás nélkül. Velenceze ellenségei ismét előtérbe léptek. Köztök *Bornemissza János* volt a legtevékenyebbek egyike, és különösen Bakocs Tamás ellen intézé támadásait; fennen hirdeté, hogy a prímás meg van vesztegetve és oka minden bajnak, de a legközelebbi országgyűlésen »árulásáért bűnhődni fog.«²⁾

Mindazáltal Ulászló, a császári előterjesztésre adandó válaszzsal még mindig, különféle ürügyek alatt késett. Majd azt üzent a követeknek, hogy a cancellár és több tanácsos megérkeztét várja; majd azt, hogy testvérével a lengyel királylyal kíván előbb értekezni. Később a franciaországi oklevél szövege támasztott nehézséget. Ugyanis XII. Lajos a constanzi szövetséghez *föltétele*sen járult, ha t. i. »az aragóniai király is csatlakozik ahoz.« Ez ellen a magyar urak kifogást tettek, mivel a constanzi tárgyalásokban ezen föltételtől szó nem volt.³⁾

Ulászló azt követelte tehát, hogy a francia király új oklevelet állítson ki, mely a constanzi szerződést föltétlenül erősítse meg. A császárt pedig arra kérte, hogy azon külön szövetségbe, melyet az aragóniai királylyal készül kötni, Magyarországot is foglalja be.

¹⁾ Pasqualigo tudósításai 1511. február 25-én és márczius 7-én. Az utóbbi jelentés szerint a követ úgy nyilatkozott volna, hogy Dalmátiát az angol király részére fogják a hatalmak elfoglalni, a kinek »több joga van ama tartományra, mint a magyar koronának.« Hogy az angol király jogait Dalmatiára mire alapították, azt nem határozhatjuk meg. Annak sem találjuk nyomát, hogy VIII. Henrik maga igényt támasztott e tartományra. Egyébkint lehetséges, hogy az angol királylyal csak a velencei követet ijesztették.

²⁾ Pasqualigo 1511. február 25. és márczius 7-iki jelentései.

³⁾ Mindezt Breitenauer, 1511. február 27-én, Boroszlóból Miksához írt jelentésében beszéli el. Szerinte a francia oklevélben kifogásolt záradék így hangzik: »so ferr der Künig von Arragon in der Büntnisz bleibe.« Pasqualigo több hónappal később értesült és csak 1511. szeptember 15-én tehetett jelentést ezen incidens felől. Szerinte a záradék így szólt: »Si Regi Aragonum placeret.« (?) Sajnos a francia oklevél szövegét nem ismerjük.

És a császári követeket azzal a nyilatkozattal bocsátotta el, hogy a hadikészületeket az új oklevél megküldésétől és a spanyol királylal indított tárgyalások eredményétől teszi függővé, »mert bizonytalanra nem állíthat ki sereget, nem szerelhet föl hajókat.«¹⁾

Időközben a magyar udvar a *velencei követ*tel is folytatta a szégyenteljes játékot. Ez márczius 17-én megjelenvén a király előtt, előadta a Velenczéből jött tudósításokat, melyek a köztársaság által a harci téren kivívott újabb sikerekről szóltak.

A cancellár válaszában kijelenté, hogy »ő felsége örömmel értesül az események kedvező folyása felől, és őszintén kíván minden jót a köztársaságnak; azonban csodálkozik a fölött, hogy a *szövetség megújítására* vonatkozó ajánlatot a signoria folyvást hallgatással mellőzi.«

Pasqualigo erre hangsúlyozá, hogy a köztársaság változatlan jóindulatot táplál Magyarország iránt; de mióta a pápa és más hatalmak a francia király ellen fordultak, a helyzet lényegesen megváltozott; a mi pedig az évdíj fizetését illeti, mihelyt a béke helyreáll, pontosan eleget fog tenni kötelezettségeinek.

Az urak, kik az audientián jelen voltak, a velencei követ gyakran ismételt elodázó nyilatkozatát hallva, nem rejtették el fölháborodásukat, mely szenvedélyes kifakadásokban nyilatkozott, és a királyt sem kímélte.

»Ezek a velenceiek — így szólt az egyik — folytonosan újság-hírekkel töltik meg felséged gyomrát; de semmit sem tesznek.«

»Ha felséged — mondá egy másik — megtenné a mire köteles, ők is megtennék a mivel tartoznak.«

Némelyek fesztelenül jártak föl-alá a teremben, szitkokat szórva. Mások gúnyos kacajban törtek ki.

Ezen kínos jelenet alatt, a király a cancellárral néhány szót váltott, mire ez a követhez fordulva így szólott: »Ő felsége *határozott* választ vár, és pedig a jövő országgyűlésig, a melyen

¹⁾ Ez 1511. márczius 22-én történt. Ulászló ugyanakkor biztosította a követet, hogy a kettős házasságot siettetni fogja, és a csehországi rendekkel a nőág örökösödésének biztosítása végett már is tárgyalásokat indított meg. (Breitenauer márczius 27-iki jelentése a bécsi állami levéltárban.)

mindennek véglegesen el kell intéztetni.« A király ajkai is megnyitak, de csak egyetlen szót ejtett ki: »Facite«, — »Tegyétek meg.«

Pasqualigóra mély benyomást tett ezen eset. Az a gondolat, hogy az talán előre ki volt csinálva, és a pressió eszköze vala, nem támadott föl lelkében. Előterjeszté a signoriának, hogy a császár befolyása, mióta a kettős házasság terve fölmerült, növekedik, hogy továbbá, a primás és a nádor kivételével, az urak mind Velence elleneségei. Ennélfogva ajánlotta, hogy némi áldozatra szánja el magát, emelje föl az évdíjt, és fizessen most egyszerre jelentékeny összeget.¹⁾

XVI.

A magyar országgyűlés — melyről a királyi nyilatkozat szóltott — Boroszlóbból hivatott össze, Szent-György napjára, a Rákos mezejére.²⁾

Ulászlót, azon tárgyalások, melyeket a sziléziai rendekkel oly czélból megindított, hogy Lajos herczegnek, mint jövő fejedelmőknek, hódolatukat mutassák be, soká tartották vissza Boroszlóban.³⁾

A magyar urak, tekintettel az országgyűlés határnapjának közeledésére, sürgették elutazását. Végre engedett. Ápril 14-én megindult, és habár a nagyhét s a husvét ünnepei közbe estek, megszakítás nélkül folytatta útját, a mely két hetet vett igénybe, tehát ugyanannyi napot, a hány óra alatt ma teszszük meg az utat.⁴⁾

¹⁾ Pasqualigo márczius 19-iki jelentése.

²⁾ Kihirdetése felől Pasqualigo márczius 15-iki jelentésében tesz említést.

³⁾ Váratlan nehézségek merültek föl, azon kérdés iránt: vajjon Szileziát a magyar korona vagy pedig Csehország tartozékának kell-e tekinteni: A sziléziai rendek föltételeket szabtak, és hajlandók voltak a magyar korona fenhatóságát elismerni. A csehek tiltakoztak és tömegesen, fegyveresen készültek Boroszlóba. Végre a király lemondott a kérdés eldöntéséről és a hódolatról. (Pasqualigo 1511. márczius 15., ápril 7. és május 1-i jelentései.)

⁴⁾ Pasqualigo jelentései.

Ápril 29-én érkezett Budára, a hol a főpapok, urak és nemesek már nagyszámban voltak együtt. Az országgyűlés május 3-án kezdette meg tanácskozásait. A *főrendek* a királyi palotában jöttek össze, és innen küldöttséget bocsátottak a Rákos mezején egybegyűlt köznemességhez.

A küldöttség vezetője, *Ráskai Balás* tárnokmester adta elő a királyi üzenetet. Így szólott:

»Ő felsége egyideig távol volt, a pestis elől menekülve, és a sziléziai ügyek rendezése miatt. Az országgyűlésre visszasietett, hogy Magyarország szükségéről gondoskodjék. Ő felsége a rendek figyelmét a mindenfelől fenyegető veszélyekre irányozza. Ugyanis a törökök szüntelenül nyugtalanítják Horvátországot, melynek végső maradványa elvész, ha kellő oltalomban nem részesül. A moldvaországi vajda is, ha segítséget nem kap, kényszerül meghódolni a szultánnak; a miből a magyar koronára nagy szégyen és hátrány háramolnék. Jajcza falait a földrengés annyira megrongálta, hogy ha erődtímenyeit rögtön ki nem javítják, több ostromot nem állhat ki. Minderről tanácskozzanak a rendek, és megállapodásukat közölgék ő felségével.«

Az előadás végeztével, a nemesség csoportokra oszolt, egyes szónokokat meghallgatva, és egymás között tanácskozva.¹⁾

A tanácskozások, úgy látszik, több napon át folytak, és eredményre nem vezettek. Mert a király be nem várta a rákosi gyülekezet megállapodásait, és egy második üzenetben arra hívta föl azt, hogy telkenként egy arany forint adót szavazzon meg.

A köznemesség erre nem volt hajlandó. Soraiból az elégtelenség nyilatkozatai emelkedtek. Több szónok a király gyengeségét és a pénzügyi kezelés rendetlenségét választá beszéde tárgyául. Végül hetven dénárt szavaztak meg, és pedig huszat a »királyi konyha«, ötvenet az ország szükségére. Ebből, mert a pestis az ország népességének majdnem felét elragadta, alig 75—80,000 forintra lehetett számítani.

¹⁾ Ezen ülésről Pasqualigo, május 3-iki jelentésében részletesen szól; de nem nyújt tiszta képet. Egyebek között írja, hogy Ráskai meghallgatása után »li qual populi tirati in parte in diversi circoli, come soleno far, parlarono assai insieme.«

Ezen adó behajtását és kezelését nem voltak hajlandók a kincstartóra bízni. Választottak két biztost, a kiket, súlyos büntetés terhe alatt, az adó lelkiismeretes behajtására és a számadásoknak a jövő országgyűlésen bemutatására köteleztek. Más biztosokat is szemeltek ki, oly czélból, hogy a végvárat vizsgálják meg, javíttassák ki, és a kapitányokat pénzzel lássák el. A köznevelés, miután ezen határozatait a királynak bejelenté, szétszlott. A főrendek együtt maradtak. Ezeket első sorban a török békekötés ügye foglalkoztatá. Ugyanis, május 11-én, a portáról követek érkeztek Budára, a béke meghosszabbítását kérve.

A király ettől nem volt idegen; de a tárgyalások csakhamar fönnakadtak, mert Velenczét, Lengyel- és Oláhországot is befoglalni akarta a békekötésbe; a török követeknek pedig erre nem volt fölhatalmazásuk, minélfogva a szultánhoz kellett fordulni.¹⁾

Az országgyűlésnek, ügylátszik, nem nyílt alkalmja a felforgó nagy európai kérdésben állást foglalni. De a rendek magartartása minden bizonynyal olyan volt, a mely az olaszországi háborúban való részvétre a királyt nem bátoríthatá föl.

Ezalatt, május 26-án, *Pasqualigo* az udvarhoz hivatott. A könyvtár-terembe vezették, a hol a nagy király egykor fényes gyűjteményének romjai a magyar állam hatalmi súlyedésének híú képét nyújtották. A király megbízásából, négy főpap és öt világi úr fogadta. Az értekezlet föladatát a *primás* adta elő.

Abból indult ki, hogy Velence nem teljesítette mindig pontosan kötelezettségeit Magyarország irányában. A király tehát föl lett volna jogosítva a szövetség fölbontására; de ezt ennek daczára híven föntartotta, és folytonosan jó szolgálatokat tett a köztársaságnak, azon reményben, hogy viszont a signória hálájára számíthat. Fölszólítja tehát a követet, terjeszsze elő, hogy a jó szolgálatok viszonzásául mit ajánl Magyarországnak.

Pasqualigo válaszolá, hogy a mit a magyar király Velence érdekében tett, azzal mint híú szövetséges tartozott. A köztársas-

¹⁾ Horváth György küldetett Konstantinápolyba, és mivel a válasz késétt, szeptember elején egy második magyar küldött ment oda. — Pasqualigo május 15., június 1., 5., 16. és szeptember 7-iki jelentései.

ság új ajánlatokat nem tehet; csak azt ígérheti, hogy a tárgyalások daczára, melyeket ellenségeivel a magyar udvar folytatott, megőrzi barátságát, és teljesíti a régente elvállalt kötelezettségeket.¹⁾

Az értekezlet tehát egy lépéssel sem vezetett közelebb a kibontakozáshoz. Ismét szünet állott be a tárgyalásokban.

A signoria, a harczerén kivívott előnyök hatása alatt, nem volt hajlandó Magyarország kedvéért újabb áldozatokat hozni.²⁾ Ellenben a magyar udvar önérzetét az eddigi szégyenteljes alkudozások eredménytelensége sem ébreszté föl; sőt újabb megalázó lépésre határozta el magát.

Július elején, Raskai Balázs, Battyányi Benedek és a fehérvári prépost a király megbízásából, Pasqualigót házában keresték föl. Előadták, hogy a portáról rossz hírek érkeztek; a szultán megneheztelt Ulászlóra, mivel a velencei köztársaság befoglalását sürgeti; a törökök nagy készüléteket tesznek, és félni lehet, hogy Nándorfejérvárt, vagy Péterváradot veszik ostrom alá; ennél fogva a királynak is hadat kell kiállítani, és e célra szüksége van posztóra s más felszerelési czikkekre, a melyeket Antonio Zuane da Seda budai kereskedőnél akar beszerezni, de ez csak készpénz fizetés mellett hajlandó az árúkat kiszolgáltatni, mivel pedig a kincstár üres, fölkéri a követet, vegye rá a kereskedőt, hogy nyisson hitelt, biztosítva őt, hogy számlája a velencei évdíjből ki fog egyenlítettetni.

Pasqualigo mindenek előtt kétségét fejezte ki az iránt, hogy a török támadás, ha az csakugyan tervezetik, a békealkudozások alkalmával fölmerült nehézség következménye lehetne. Egyébkint kijelenté, hogy a kereskedő árúival nem rendelkezhetik, nincs is fölhatalmazva ily közbenjárásra, és csak mint magán ember beszélheti rá, hogy a király kívánatát teljesítse.

És Antonio nem volt hajthatatlan. Nehány nap múlva, 6000 ducát értékű árút, bizonyosan magas áron, szolgáltatott ki.³⁾

¹⁾ Pasqualigo június 1-én.

²⁾ Június végén és július elején két futár érkezett Velenczéből Pasqualigóhoz, a ki a jó híreket a szokás szerint a primással és a királlyal is közlé. (Június 25. és július 2-iki jelentései.)

³⁾ Pasqualigo július 15-én.

A török támadás híre költött volt; és sokak véleménye szerint az urak terjesztették azt, hogy az adó behajtását könnyítsék. Szeptember közepén meghozták a portáról a szultán oklevelét, melynek erejénél fogva a békét öt esztendőre meghosszabbítja, azt Velenczére és Lengyelországra is kiterjesztve.¹⁾

XVII.

A viszonyok, melyeket a constanzi szerződés Magyarország és a velencei köztársaság ellen szövetkezett uralkodók között létesített, folytonosan a bizonytalanság kódéba valának burkolva, melyet egyik fél sem sietett eloszlatni, nem lévén komoly szándéka teljesíteni az elvállalt kötelezettségeket.

Ezalatt az európai hatalmak nagy versengése a háború mezejéről és a diplomatiái tárgyalások köréből, átcsapott az *egyházi élet* terére. A császár és a francia király, eltelve gyűlölettel a pápa iránt, mert a cambrayi ligától elvált, Velenczével szövetkezett és Olaszországot az idegen uralomtól felszabadítani törekedett, — hatalmának megtörésére az egyházi fegyvereket is igénybe vették.

XII. Lajos már az 1510-ik év szeptember havában zsinatra hívta egybe Franciaország főpapjait. Ezek vádat emeltek II. Julius pápa ellen, hogy nagyravágásával és harczias szellemével a keresztény világ békességét megzavarja. Fölkérték tehát a királyt, hogy a császárral egyetértve, hirdessen egyetemes zsinatot, mely a pápát felelősségre vonja, és fölötte ítéljen.

Miksa császár egyetértett szövetségesével. De mielőtt az egyházi szakadás veszélyét fölidézné, ismételten tett kísérletet a békés kiegyenlítésre. Csak 1511. tavaszán, mikor Lang gurki püspök küldetése is eredménytelen maradt, határozta el magát a végső eszközök felhasználására.

Már korábban, a két uralkodó igyekezetei következtében, a *bíbornoki testület* néhány tagja (egy olasz, két spanyol és két francia) nyiltan elszakadt a pápától, és Rómát elhagyván, a

¹⁾ Ugyanannak szeptember 15. és október 6-iki jelentései.

franciák milanói táborában keresett menedéket; készek magokat felhasználtatni a pápa megtörésére czélzó tervekben.¹⁾

Ezek most, május 23-án, az *egyetemes zsinatot* szeptember első napjára, Pisába kihirdették, oly czélból, hogy a kath. egyház főpapjai »a keresztény fejedelmek között a békesség helyreállítása, a hitetlenek ellen intézendő hadjárat, az egyház reformatiója, a szakadások, eretnokségek és vétkek kiirtása« tárgyában tanácskozzanak. Azzal indokolták kezdeményező föllépésöket, hogy a pápa, megválasztatása alkalmával, eskü mellett ígérte az egyetemes zsinatnak két esztendő lefolyása alatt egybehívását, és ismételt sürgető felszólítás daczára, ígérétét beváltani vonakodik.

A császár és a francia király nagy súlyt helyeztek rá, hogy Magyarország elismerje ezen lépés jogosultságát, és részt vegyen a zsinatban. A meghívó levelet Miksa küldötte meg a magyar királynak, fölkérvén őt, hogy küldjön a zsinatra képviselőket, és bírja rá az ország főpapjait, hogy ott jelenjenek meg.²⁾

A bibornokok pedig a *prímáshoz* fordultak, s meleg hangon írt levélben kérték föl csatlakozásra; kiemelvén, hogy egy század előtt is, a pisai zsinat összehívásában az esztergomi érseknek kiváló része volt.

Bakocs, a *főpap*, azonnal fölismere a zsinat összehívása tényének, az egyházi kánonok szempontjából, jogosulatlanságát; mint tapasztalt *politikusnak* nem lehetett kétsége az iránt, hogy a zsinat sem bevallott feladatát, az egyház reformjának keresztülvitelét, sem titkos czélját, a pápa letételét, nem fogja valósítani. De mint számító ember, a ki minden körülményt saját javára értékesíteni tud, egyelőre határozatlan állást foglalt el. A zsinatot összehívó uralkodókat és bibornokokat arra a reményre jogosítja, a pápánál és szövetségeseinél azt a félelmet keltette, hogy a zsinat pártjára, vagy épen élére fog állani.

¹⁾ Brosch. Papst Julius II. 208. és kk. II.

²⁾ Miksa egyúttal említi, hogy Pisát nem tartja alkalmas helynek, és azon lesz, hogy a zsinat Constanzban tartassék meg. A lengyel királyhoz intézett meghívó-levelet is Ulászlóhoz küldötte. Miksának Ulászlóhoz június 14-én írt levelét nem ismerjük. De tartalmát resumálja a *lengyel* király július 14-én tanácsosaihoz intézett levelében és július 15-én Ulászlóhoz írt válaszában. (Acta Tomiciana. I. 205., 212. II.)

És, kétségkívül az ő tanácsára, Ulászló is egyelőre sem a zsinat mellett, sem a zsinat ellen nem nyilatkozott; semleges magatartást követett. A császár kérésére, megküldötte a lengyel királynak a meghívó levél példányát, de a nélkül, hogy őt annak kihirdetésére fölszólítaná.¹⁾

Bakocs arra számított, hogy így mindkét fél versenyezni fog az ő támogatásának biztosításáért. És ő nem szokott oly diskrét lenni, hogy az ajánlatokat bevárja; maga szerette pártfogásának árát megszabni. Most is készen volt a terve.

A velencei követnek tudomására hozta, hogy őt a zsinati meghívólevél kihirdetésére és a zsinaton való megjelenésre, több oldalról sürgetik, továbbá a császár és a francia király mindent meg fognak mozdítani, hogy Ulászlót csatlakozásra bírják; neki tehát ezen törekvések meghiúsítása végett, az eddiginél nagyobb tekintéllyel kell bírnia; meggyőződése szerint, csak egy mód van Magyar-, Lengyel- és Csehországot a pápa iránt hűségben megtartani, az, hogy őt a pápa mind a három országra a *szent szék teljes hatalmú követének* (legatus a latere) méltóságával ruhazza föl; és pedig azon ürügy alatt, mintha a törökök ellen intézendő hadjárat létesítése érdekében volna hivatta működni.²⁾

Bizonyára Bakocs maga is nehezen tudta volna tüzetesen indokolni, hogy éppen a fenforgó esetben, befolyása érvényesítése végett, miért van egyházi hatalmának szélesbítésére szüksége. Nagyravágyásának ezen legújabb nyilvánulásában kétségtelenül az az óhajlás vezeté, hogy befolyását, melyet tényleg a lengyel királyra és a csehországi ügyekre gyakorolt, formászerűen és hivatalos alakban is megalapítsa. A legatus de latere hatásköre az egyházi jogban nem volt szorosan körülvonaloza. Éppen azért

¹⁾ Zsigmond lengyel király, július 15-iki levelében, csudálkozását fejezi ki a fölött, hogy Ulászló megküldve a zsinati-levelet, véleményét a teendők iránt nem írta meg. Augusztus 13-án pedig újra ír neki és sürgeti a zsinat tárgyában nézeteinek közlését. (Acta Tomiciana. I. 212. 221. ll.)

²⁾ Bakocs egyúttal kijelenté, hogy a legatus de latere méltósággal járó költségeket a maga erszényéből fogja fedezni; tehát a szent-székeknek nem lesz terhére.

ambitiosus főpap kezeiben ezen méltóság jelentékeny hatalom tényezőjéül szolgálhatott.¹⁾

Bakocs, hogy óhajtságának nagyobb súlyt kölcsönözzön, a velencei követtel szemben oly nyilatkozatokat ejtett el, a melyekből azt a következtetést vonhatá le, hogy hajlandó kezd lenni a zsinati meghívó levelek kihirdetésére.

Pasqualigo emiatt egyfelől azon volt, hogy a signoria, római követe által, a követi méltóságot Bakocs részére eszközölje ki, másfelől a primásra is igyekezett hatni, hosszú levélben bizonyíttatva, hogy a zsinatot egybehívó főpapok szemei előtt nem az egyház java lebeg, hogy azokat a francia király sugalmazza és bűnös szenvedély vezeti, minélfogva a zsinat egyházi szakadásra vezet; egyúttal buzdítja őt, hogy ezen merényletet igyekezzen megghiúsítani, az ő bölcsesége megmentheti az egyház egységét és békéjét, a miáltal biztosítani fogja magának a pápa és a püspöki kar, Olaszország és az egész keresztény világ háláját.²⁾

Bakocs erre megnyugtató ugyan a követet, kijelentve, hogy mindenkor a signoria parancsa szerint fog eljárni, és reményét fejezve ki, hogy a keresett új méltóság által gyarapított tekintélyével mindenkit a maga nézetének fog megnyerni; de nem hagyott föl egészen kétértelmű magatartásával, és úgy nyilatkozott, hogy »a gladiátorok módjára, majd csak a küzdőterén fogja követendő eljárását megállapítani.«³⁾

A következő hetek alatt, úgy a pisai zsinat, mint Dalmátia visszahódítása ügyében, semmi sem történt. A magyar udvar politikai légkörében gyakran áll be ily szélcsend. Ezt július végén megzavarta a zsinatot összehívó bibornokok követének megjelenése Esztergomban. A levelek és üzenetek, melyeket magával

¹⁾ A legatus de latere jogai a kánonok szerint a következők valának: Hatósága területén minden más pápai követ hatósága megszűnik; a pápai rendeleteket magyarázza; az érsekeket, püspököket megerősíti; a rendes egyházi hatóságok alól kivett főpapok fölött joghatóságot gyakorol; excommunicatio alól feloldozhat; búcsút engedélyezhet; a javadalnak adományozása körül bizonyos jogokat gyakorol.

²⁾ A július 5-iki levél a július 8-iki jelentéshez van csatolva.

³⁾ Bakocs július 7-iki levele, Pasqualigo augusztus 7-iki jelentéséhez mellékelve.

hozott, telve valának hízelgő nyilatkozatokkal és nagy ígérekkel, melyekből Bakocs azt olvashatá ki, hogy a trónjától megfosztandó pápa helyére őt szándékoznak fölemelni.¹⁾

Az a terv, hogy a magyar primás egykor elfoglalja szent Péter székét, nem először most merült föl. Bakocs régóta tűzte ki magának az emberi ambíció ezen legmagasabb célpontját. Ügyes számítással, szívós kitartással igyekezett ahoz közeledni. Minden politikai kombinációja háttérben az lappangott, és nem egyszer előtérbe is lépett.

Úgy látszik *Miksa* császár volt az, ki a merész vágyat lelkében felébreszté. Mikor 1505-ben Ulászlóval tárgyalásokat indított azon szövetség létrehozására, mely a magyar trónt a Habsburg dynasziának biztosítandó vala, minden eszközt felhasznált, hogy az akkor már mindenható primást megnyerje; ismervén határtalan nagyravágását, azzal kecsegteté, hogy azon esetre, ha terveit előmozdítandja, jutalmúl, a pápai trónra fogja segíteni. Azonban Bakocs Tamásra phrasisok nem tettek benyomást. Miksának oklevelet kellett kiállítani, melyben formasierűen kötelezi magát, hogy a pápai trón megüresedése esetén, befolyását, úgy a bibornokoknál, mint az uralkodóknál, az ő megválasztatása érdekében érvényesíteni fogja.²⁾

Később a *velencei* köztársaság is ígéretet tett, hogy őt célja elérésében támogatni fogja; viszont Bakocs ismételve ünnepélyes nyilatkozatokban biztosította a signóriát, hogy ha a pápai trónt elfoglalnia sikerül, »minden igyekezeteit a velencei állam felmagasztalására irányozandja.«³⁾

Ezen titkos előmunkálatok után, most elérkezettnek látta az időpontot, hogy a nyílt cselekvés terére lépjen. Elhatározá, hogy Olaszországba fog utazni. A helyzet nem volt tiszta. Nem lehe-

¹⁾ Pasqualigo 1511. augusztus 5-én jelenti, hogy a bíbornokok Bakocs Tamást »invitano a venir al Concilio in Italia, adducendoli molte rasone a questo effecto, et lassandosi assai ben intender, benche expresse non lo dicano, che omnino lo farano Papa.«

²⁾ Ezen oklevél eredeti példányát Bakocs előmutatta a velencei követnek; létezése iránt tehát nem merülhet föl kétség. (Pasqualigo 1511. aug. 15-iki jelentése.)

³⁾ Ezen tárgyalásokról más helyen fogunk szólni.

tett tudni, vajjon a pisai zsinat valóban létrejö-e? s ha igen, azzal szemben mily állást fognak elfoglalni a pápa és az uralkodók? De mindenesetre előnyösnek látszott, megjelennie a zsinaton; a hol, a siker esélyei szerint, két szerep között lehetett választania: a pápa ellenségeinek élére állani, vagy közvetítő lenni a pápa és ellenségei között.

Mert Bakocs a pápához ragaszkodó bibornokoktól is kapott fölhívásokat, hogy jöjjön Rómába, és biztosításokat, hogy pápaválasztás esetén rá fognak szavazni.¹⁾

A primás kétértelmű politikája teljesen megnyerte Ulászló helyeslését, mert a cancellár is bizonyára örömmel látta volna a primás távozását, miáltal régi vetélytársától szabadul meg, és felmagasztaltatását, mely a primási székre nyitná meg előtte az utat.

Ennek következtében elhatározott, hogy a király magáévá teszi a primás ügyét, és követet küld a császárhoz, a francia királyhoz és Rómába, oly czélból, hogy a viszonyok iránt tájékozást szerezzen, és Bakocs Tamásnak pápává megválasztatását előkészítse. A fehérvári prépost, kit ezen követségre kijelöltek, és a kit Bakocs látott el útiköltséggel, augusztus 14-én útnak indult.²⁾

De néhány nappal utóbb Rómából fontos tudósítások érkeztek. A pápa a pisai zsinat kihirdetését lázadó merényletnek nyilvánította, és egyúttal, hogy az uralkodók és népek régi óhajlásának eleget tegyen, az egyetemes zsinatot Rómába hívta egybe, külön követet küldvén Magyarországba, hogy Bakocs Tamást a római zsinaton való megjelenésre meghívja. A követ, Bernardus Cardulus, mielőtt Rómából megindúlna, bejelenté küldetését a primásnak, és hízeltő nyilatkozatokkal akarta küldetésének sikerét előkészíteni. »Itt — írja egyebek között, — mint a Messiást úgy várják főtisztelendőségdet, . . . és egyedül tartják arra képesnek, hogy az egyház hányatott hajóját az üdvösség révpartjára vezesse.«³⁾

¹⁾ Bakocs beszéli ezt augusztus 14-én Pasqualigónak.

²⁾ Pasqualigo 1511. augusztus 8. és 15-iki jelentései.

³⁾ A július 22-én kelt levelet Pasqualigo szeptember 7-iki jelentéséhez mellékeli.

Bakocs ezen levél vétele után egy pillanatig sem habozott. A fehérvári prépostot visszahívatta, a pisai zsinatra szóló meghívó levelek kihirdetését eltiltotta, és abban állapodott meg, hogy a laterani zsinaton meg fog jelenni.¹⁾

XVIII.

Miksa császár előre látta, hogy a pápa erélyes föllépése nagy hatást fog a magyar udvarnál előidézni. E miatt *Nogarola* grófot és *Cuspinianust* Budára küldé.

Szeptember 5-ikén, ünnepélyes fogadtatásuk alkalmával, a főkövet hosszú beszédben adta elő küldetésének célját.

Fölhívta Ulászlót, hogy félretéve minden habozást, indítsa meg a háborút; biztositotta őt, hogy szövetségesei a jelen évben bizonyosan végre fogják hajtani a cambrayi liga megállapodásait. A császár ugyanis nem volt idegen a béke helyreállításától; de a köztársaság föltételeit akkor sem fogadhatta volna el, ha legyőzve könyörögne békéért. Egyébkint a felelősséget a bekövetkezett bajokért, a keresztény vér ontásáért, Olaszország romlásáért a pápára hárítja, a ki hűtelenül elpártolt a ligától, és megfélekezve magas egyházi állásának kötelességeiről »úgy viselte magát mint a közönséges katona, szakállt növesztett, fegyvert ragadott, lóháton járt seregei élén.« Emiatt halaszthatatlanul keresztül kell vinni az egyház reformját, fejében és tagjaiban. Erre van hivatva a pisai zsinat, mely azonban, mivel megtartása olasz földön sok nehézségbe ütközik, Németországba fog áthelyeztetni. Ezen zsinatra a császár és szövetségesei meghívják Magyarországi királyát, főpapjait és főurait.²⁾

A következő napokban a császári követek látogatásokat tettek a magyar uraknál, a kik a Dalmátia ellen tervezett hadjárat elhalasztását azzal indokolták, hogy a császár nem teljesítette a constanzi ígéreteket, sőt békealkudozásokba bocsátkozott Velenczével. Erre a követek úgy válaszoltak, hogy a császár soha

¹⁾ Bakocs a fehérvári prépost visszahívását a császári követek érkezésével indokolta Pasqualigo előtt; de valószínűbb, hogy a római hírek idézték azt elő. Augusztus 30. és szeptember 7-iki jelentései.

²⁾ Pasqualigo szeptember 7-iki jelentése.

sem fog kibékülni Velenczével, és kész a magyar királynak átengedni az egész haderőt, melyet a francia és spanyol uralkodók néki ajánlottak föl.

A végválasz, melyet a követek kaptak, úgy hangzott, hogy a magyar király még mindig ragaszkodik a cambrayi ligához, és kész Dalmátia meghódítására fegyvert ragadni, ha szövetségesei az ígért segítyt megküldik; mivel azonban a téli évszak közeledik, a hadjárat megindítását a jövő tavaszra kell hagyni.

Bakocs, bár a velencei követ előtt erőteljes nyilatkozatokban hangsúlyozó állhatatos hűségét, most azon volt, hogy el ne idegenítse magától a császárt, a kinek támogatására a pápa választás esetében szüksége vala. Küldöttei irányában kiváló előzékenységet tanúsított, és — Pasqualigo nem kis megütközésére — bucsúlakomát adott tiszteletökre.¹⁾

Egyébkint az ő érdekei azt kívánták, hogy a császár és a köztársaság között a béke mielőbb jöjjön létre. És a *fehérvári prépost* másodízben azzal a megbízással indult útnak, hogy a császárt a béke ügyének megnyerje.²⁾ De ez alkalommal sem érte el rendeltetése helyét. Újólág visszahivatott.

Ugyanis szeptember 18-án Rómából levél érkezett, mely a *pápa halálát* jelenté. Bakocs Tamásra megrendítő hatást gyakorolt e tudósítás. Bizalmas barátai előtt nem titkolta el kétségbeesését, a fölött, hogy »minden terve füstbe ment«, mert jól tudja, hogy a pápa választásnál, az ő távollétében, nem fognak rá tekintettel lenni.

A pápa halálának híre alaptalan vala. Úgy keletkezett, hogy augusztus végén súlyosan megbetegedett, és egy napon oly tartós ájulásba esett, hogy környezete már holtnak hitte. Néhány nappal utóbb Magyarországba is megjött a czáfolat, mely új reménységgel tölté el a primás lelkét.

Egyidejűleg érkezett Budára a római követ, a ki a királynak pápai iratot hozott, a melyben fölkéretik, hogy a primást a zsinatra bocsássa el.

¹⁾ Pasqualigo szeptember 7., 9. és 15-iki jelentései.

²⁾ Pasqualigo szeptember 15-iki jelentése.

Ulászló, mikor a követet kihallgatáson fogadta, előterjesztésére, így válaszolt:

»A főtisztelendő érsek már régen kért engedélyt, hogy Rómába mehessen; de ezt megtagadta, mert az országot ily nagy férfiú jelenlététől nem akarta megfosztani. Most azonban, mikor ő szentsége és az egyház fontos ügyei hívják oda, elbocsátja őt, bár távollétéből nagy hátrányok származhatnak az országra mely minden jótól megfosztottnak fog látszani.«¹⁾

Bakocs késedelem nélkül indult útnak. Október 2-án hagyta el székvárosát.

Ezzel el volt döntve, hogy Magyarország nem csatlakozik a pápa ellenségeihez.

A császár ekkor végre — úgy látszik — teljesen lemondott azon reményről, hogy Magyarországot a pápa és Velence ellen actióba viheti; most tehát Ulászlót, vagy tulajdonképen Bakocs Tamást, a közvetítő szerep elvállalására hívta föl.

E végből az (1511.) év őszén *Moraschi János* drosendorfi kapitányt és *Cuspinianust* küldötte Budára.

Ezek által sajnálatát fejezte ki a fölött, hogy a dalmátiai hadjárat nem jött létre. Mentegette a spanyol királyt, a ki hajóhadát elmulasztotta volt az adriai tengerre küldeni; az afrikai partokon mutatkozó fenyegető mozgalmak tartották vissza hajóit Sziciliában; e mellett tévútra vezette őt a pápa, a ki biztosította, hogy a császár és szövetségesei békés úton fognak kielégíttetni végre az a jó viszony, melyet Magyarország Velenczével folytonosan föntartott, arra a hitre jogosítá föl, hogy a királynak nincs szándékában Dalmátia ellen háborút indítani. Egyébkint, a mikor Treviso, Friaul és Istria területén a császári hadak Velenczét szorongatták, elegendő lett volna csekélyszámu magyar hadosztály megjelenése Dalmátiában, mely alig várja, hogy a signoria zsarnok igáját lerázza. És még most is könnyű jóvá tenni a mulasztást.

A magyar király a hadjárat elhalasztását, a külsegély elmaradása mellett, azzal is indokolta, hogy a császár maga

¹⁾ Pasqualigo 1511. szeptember 21., 24., 27. és október 5-iki jelentései.

alkudozásokat folytatott Velenczével. A császár kinyilatkoztatja, hogy ezen hír alaptalan volt. Ellenben kísérletet tett kibékülni a pápával, s csak miután meggyőződött, hogy a pápa az, a ki a kereszténységben a béke helyreállítását akadályozza, szánta el magát, Istentől nyert hatalmánál fogva, mint »az egyház védnöke, ügyvéde és elsőszülött fia«, az egyetemes zsinat összehívására. A pápa jogtalanul járt el, mikor a pisai zsinatot eltiltotta; ha valóban szívében viselné az egyház javát, már korábban eleget tett volna kötelességének és megtartotta volna a zsinatot. Felhívja tehát a királyt, hogy ne vegye tekintetbe a pápa tilalmát, a pisai zsinatot ismerje el törvényesnek, és küldje arra az esztergomi érseket, más főpapokkal s urakkal.

Mindazáltal a császári üzenet ezen részének csak az volt a rendeltetése, hogy »megmentse a zászló becsületét.« A követség küldetésének valódi célját az üzenet vége leplezte le.

A császár — úgymond — be akarja bizonyítani, hogy egyedül az egyház javát keresi. Arra kéri tehát a királyt, hogy *legyen közbenjáró a pápánál*, és eszközölje ki a két zsinat egyesítését; ő minden illő és tisztességes föltételre rá fog állani.¹⁾

A magyar udvar örömmel üdvözölte a császár elhatározását. És Bakocs bizonyára teljes készséggel járt volna el a közbenjáró tisztében. De ezalatt az európai politika terén újabb fordulat állott be.

A pápának sikerült a spanyol királyt elvonni a cambrayi ligától. Aragoniai Ferdinánd irigy féltékenységgel nézte Franciaország hatalmának gyarapodását, mely Spanyolország olaszországi birtokait is fenyegette. II. Julius ügyes diplomatiája

¹⁾ »Sumus contenti — írja a császár — et rogamus fratrem nostrum (t. i. Ulászlót), ut interponat vires suas cum Beatitudine Pontificis, et procuret ex hiis duobus conciliis unum fieri. . . . Nos, contemplatione Serenitatis Sue (Ulászlót érti) ad omnia honesta et condecencia condescendemus.« Miksa, mikor e sorokat íratta, nem tudta, hogy Bakocs már Rómába utazott. Arra kéri a királyt, hogy a primást küldje hozzá; Cuspinianus fogja őt kísérni a császári udvarhoz, a hol ünnepélyes fogadtatás várakozik rá, és a honnan két püspök és több főúr által környezve, fogja a zsinatra bocsátani. (Az instructió dátum nélküli eredeti fogalmazata abécési állami levéltárban. Kiadta *Chmel*. Urkunden zur Geschichte Maximilians I. Stuttgart, 1848. 338—47. ll.)

rábirta őt, hogy vele Franciaország ellen szövetkezzék. A velenzei köztársaság is bevonatott a tárgyalásba. Az 1511-ik év október 4-én a három hatalom megalakította az úgynevezett *szent szövetséget*, melynek bevallott célja: a szent-szék védelme és elvesztett birtokainak visszaszerzése; valódi föladata: a francziák kiűzése Olaszországból vala.¹⁾ Ugyanakkor a császárt, az angol királyt és a magyar királyt csatlakozásra szólították föl.²⁾

A jelentőségteljes eseményt november végső napjaiban, a signoria megbízásából, Pasqualigo tudomására hozta Ulászlónak. Ez szokatlanul derült arc kifejezéssel válaszolá: »Valóban jó hír, és a sorsnak meglepő fordulata, melyet a Magasságbeli jobbjá idézett elő. Örvendünk rajta, és köszönjük az értesítést.«

A cancellár megjegyzé: »Magyarországnak is be kellene lépni a ligába.« De a király hallgatott.³⁾

Néhány nappal utóbb megérkezett a *pápa követe*, a ki a királyt a belépésre felszólítá.

Hosszas tanácskozás után, abban történt megállapodás, hogy a király belép a szövetségbe, és a részletek elintézése végett a fehérvári prépostot küldi Rómába.⁴⁾

¹⁾ Brosch. i. m. 227. s kk. ll.

²⁾ A mantuai örgróf római ügynöke már 1511. október 2-án a liga kihirdetése előtt írja: hogy a liga megalakult »Lassando in essa liga loco a l'Imperator et al Re d'Ungheria.«

³⁾ Pasqualigo november 27-iki jelentése.

⁴⁾ A pápai követ közlé Pasqualigóval a választ, melyet a királytól kapott: »Che quanto a la prima proposition del Concilio la Maestà sua se excusava non poter per adesso mandar Prelati et Baroni a Romá al dicto Concilio, per diversi respecti, ma pregava la Sanctità del Pontefice che volesse differir tal celebratione ad altro tempo, quando cum piu commodità et cum manco periculo di questo Regno potranno andar li Prelati et Baroni che la desidera. Quanto veramente ala secunda, del dar adiuto a la Sede Apostolica et del adherir a la liga nova, sua Maestà li havea risposto risolutive esser paratissima de far volentiera, quanto la Sanctità Pontificia li commanderà, del che la scrive amplamente a la Sanctità Sua et etiam commesse al Preposito Albense Orator suo appresso la Cesarea Maestà, che vadi immediate a Roma et li tracti et concludi questa materia cum Beatitudine Sua, juxta il desiderio suo.« (Pasqualigo 1511. december 6-iki jelentése.)

Ezzel be volt fejezve Magyarország elválása a cambrayi szövetségtől.

De miként előbb a cambrayi szövetségnek, úgy most a szent liga részeseinek, Magyarország positiv szolgálatokat nem tett; hozzájárulásából csak az a negatív előny merült föl, hogy nem gyarapította az ellenség erejét.¹⁾

Magyarországnak ezen szövetkezésekből egyáltalán nem volt haszna; sőt ellenkezőleg alkalmat nyújtottak azok, hogy az európai hatalmak az ország tehetetlensége és államférfiai megbízhatatlansága felől meggyőződést szerezzenek. És az ország elszigeteltsége a közeledő nagy válság idején, következménye vala a cambrayi ligával szemben követett szerencsétlen politikának.

¹⁾ Ezért a francia király, a mint a szent liga létrejötté felől értesül, fölkéri a császárt, hogy »omni studio laboret, ne Rex Angliae, nec Rex Hungariae nec alii Principes ingrediantur hoc foedus tam turpe et perfidum et malum.« (A császár franciaországi követének 1511. okt. 27-én kelt levele.)

